

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
HIMANITĀRO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
ORIENTĀLISTIKAS NODAĻA

**GODA JĒDZIENĀ PAMATOTA
ĢIMENES VARDARBĪBA
MŪSDIENU TURCIJĀ**

MAĢISTRA DARBS

Autors: **Natalja Čelmodejeva**

Studenta apliecības Nr.: nv06012

Darba vadītājs: asoc. prof. Jānis Priede

RĪGA 2012

KOPSAVILKUMS

Maģistra darba tēma ir „Goda jēdzienā pamatota vardarbība ģimenē mūsdienu Turcijā”. Darba galvenais uzdevums ir aplūkot vēsturisko kontekstu, kādā šī vardarbības forma ir attīstījusies, un analizēt galvenos sociālos un kultūras faktorus, kas ietekmē šī fenomena pastāvēšanu.

Pēdējos gados šī problēma pievērš arvien vairāk uzmanību sakarā ar Turcijas centieniem pievienoties Eiropas Savienībai. Tēmas aktualitāti nosāka arī fakts, ka sakarā ar pieaugošo ekonomisko migrantu skaitu šī problēma strauji izplātās Turcijas un Eiropas lielākajās pilsētās.

Darbs sastāv no četrām daļām un diviem pielikumiem. Pirmā daļa sniedz teorētisko bāzi, kas ir nepieciešama, lai izprastu ģimenes vardarbības rašanas vēsturiskos un sociālos priekšnosacījumus. Otrajā daļā tiek pētīti divi galvenie goda jēdzieni turku sabiedrībā – *namus* un *şeref*. Trešajā daļā ir aplūkota tāda ģimenes vardarbības forma kā piespiedu laulības, bet ceturtajā daļā tiek kritiski analizētas goda jēdzienā pamatotas slepkavības un piespiedu pašnāvības kā ģimenes vardarbības vissmagākā forma. Pirmā pielikumā ir tulkots Izvilks no 1927. g. Urfas Gadasgrāmatas (*Urfa Salnamesi*). Otrā pielikumā ir sniegts Turcijas Krimināllikuma atsevišķu pantu tulkojums.

Atslēgvārdi: Turcija, vardarbība ģimenē, gods, *namus*, goda slepkavības.

SUMMARY

The title of this master thesis is “Domestic violence based on the notion of honour in contemporary Turkey”. The main goal of this thesis is to examine the historical background in which this form of domestic violence appeared, and to analyse the main social and cultural factors which have an influence on this phenomenon.

This problem has recently attracted a lot of attention due to Turkey’s intention to become a part of the European Union. The importance of this topic is also specified by the fact that this problem is spreading in the cities of Turkey and Europe because of the increased number of economic migrants.

The thesis consists of four chapters and two attachments. The first chapter provides the necessary theoretical basis for understanding the historical and social prerequisites for the origins of domestic violence. In the second chapter the two main notions of honour in Turkish society – *namus* and *şeref* – were examined. The third chapter provides the study of such domestic violence form as forced marriages. In the fourth chapter both honour based homicide and forced suicides are critically analysed. The first attachment provides the translation of the extract from 1927th Urfas’s yearbook (*Urfa Salnamesi*). In the second attachment the translation of the selected articles of Turkish Penal Code is provided.

Key words: Turkey, domestic violence, honour, *namus*, honour based homicide.

SATURS

KOPSAVILKUMS	2
SUMMARY	3
IEVADS	6
1. VARDARBĪBA ĢIMENĒ UN TĀS RAŠANĀS VĒSTURISKAIS UN SOCIĀLAIS PAMATOJUMS	10
1.1. Vardarbība ģimenē	10
1.1.1. Vardarbības ģimenē jēdziens	10
1.1.2. Vardarbības ģimenē rašanās iemesli	11
1.1.3. Vardarbība ģimenē pasaulē	12
1.1.4. Vardarbība ģimenē Turcijā	13
1.2. Dzimumu lomas	15
1.2.1. ‘Dzimuma’ un ‘sociāla dzimuma’ jēdzieni	15
1.2.2. Dzimumu lomu noteikšana	17
1.2.3. Patriarhālā sistēma	19
1.2.4. Patriarhālā sistēma vēsturiskajā kontekstā	23
2. GODA JĒDZIENA UZTVERE RIETUMU VALSTĪS UN TURCIJĀ	29
2.1. Goda jēdziens Vidusjūras reģionā	29
2.2. Goda jēdziens Rietumu un Ziemeļeiropas valstīs	31
2.2. Goda jēdziens Turcijā	33
2.2.1. <i>Namus</i>	33
2.2.1.1. <i>Namus</i> jēdziens	33
2.2.1.2. <i>Namus</i> jēdziens sociālajās grupās	37
2.2.2. <i>Şeref</i>	38
3. PIESPIEDU LAULĪBAS	40
3.1. Laulības bez sievietes piekrišanas	40
3.2. Līgavas izpirkšana, „šūpuļa zīme” un ‘berdel’ prakse	41
3.3. Agrīnās laulības	42
4. GODA JĒDZIENĀ PAMATOTAS SLEPKAVĪBAS TURCIJĀ	45
4.1. Mūsdienu tendences	45

4.2. Atšķirības starp tradicionālajām slepkavībām (<i>töre cinayetleri</i>) un goda jēdzienā pamatotām slepkavībām (<i>namus cinayetleri</i>).....	48
4.3. Goda jēdzienā pamatotu slepkavību izcelsmes.	50
4.4. Goda jēdzienā pamatotas slepkavības vēsturiskā kontekstā.....	52
4.5. Goda jēdzienā pamatotu slepkavību iemesli	53
4.6. Goda jēdzienā pamatotas slepkavības Turcijas likumdošanā.....	57
4.7. Piespiedu pašnāvības.	59
NOBEIGUMS	63
1.pielikums	66
2. pielikums	67
LITERATŪRAS SARAKSTS	70
Avoti un Dokumenti:	70
Zinātniskā literatūra:.....	71
Sekundārā literatūra:.....	74
Sekundarie Interneta avoti:.....	77

IEVADS

Vardarbība visdažādākās izpausmēs (karadarbības laikā, bet arī ģimenē, sabiedriskajā telpā), diemžēl, jau sen ir kļuvusi par mūsu dzīves vides raksturīgu sastāvdaļu. Neskatoties uz to, ka ģimenē cilvēkam būtu jājūtas visdrošāk un jābūt visaizsargātākam, ģimenes vardarbības pētījumi rāda, ka tieši ģimene ir tā vide, kurā cilvēks visvairāk un visbiežāk nekā citur pārdzīvo vardarbību.¹ Auguša interese par šo problēmu ir sekmējusi svarīgu starptautisko vienošanos noslēgšanu nolūkā uzlabot pastāvošo situāciju.² Tomēr neskatoties uz tādiem centieniem, sociālo un kultūras faktoru dēļ vardarbības problēma joprojām ir aktuāla gandrīz visās pasaules valstīs, tajā skaitā arī Turcijā.

Jebkura vardarbības forma vienmēr noris noteiktā kulturālā kontekstā atkarībā no tā, kur šī vardarbība notiek. Ja vardarbība pret sievieti izdarīta kādā no Rietumu valstīm, tā parasti tiek uzskatīta par sociālu problēmu, turpretim vardarbība, kas ir pastrādāta kādā no Āzijas valstīm, tiek attiecināta pie kultūras elementu.

Lielāka daļa no ģimenes vardarbības formām maz atšķiras visā pasaulē (piemēram, fiziska vardarbība, piespiedu dzimumattiecības, pazemošana), tomēr ir tādas vardarbības formas, kuras vairāk raksturīgas noteiktām valstīm vai sabiedrībām, bet citās praktiski nav sastopamas. Viena no šīm specifiskajām formām ir vardarbība, kas pamatojas goda jēdzienā. Šīs vardarbības raksturīgākā iezīme: vardarbību īsteno upuru ģimenes locekļi – tuvie radnieki vai viens no tiem (vīrs, tēvs, brālis) nolūkā saglabāt vai nomazgāt ģimenes godu.

Rietumu valstīs ir izplatīts uzskats, ka uz goda pamatota vardarbība ir reliģiska tradīcija, kas sakņojas islāma. Šajā maģistra darbā aplūkosim, vai šāds skatījums ir pamatots.

Maģistra darba „Goda jēdzienā pamatota vardarbība ģimenēs mūsdienu Turcijā” galvenais uzdevums ir ne vien aprakstīt mūsdienu Turcijā izplatītajā goda jēdzienā pamatoto vardarbību, bet arī analizēt tas sociālus un vēsturiskus priekšnosacījumus un izpētīt galvenos sociālus un kultūras faktorus, kas ietekmē šīs vardarbības formas pastāvēšanu. Neskatoties uz to, ka gan Turcijas likumdošanā, gan starptautiskās tiesībās, goda jēdzienā pamatota vardarbība tiek uzskatīta par smagu noziegumu, bieži vien sabiedrība vai daļa sabiedrības šādu vardarbību ne vien nenosoda, bet

¹Carol Hagemann-White, „Protecting women against violence” Council of Europe, 2007; „Domestic Abuse”, A Report from BMA Board of Science, British Medical Association, 2007.

² *UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (Women’s Convention)*, pieņemta 1979. g. 19.decembrī, stājās spēkā 1981.g. 3. septembrī; *Vienna Declaration and Programme of Action*, pieņemta 1993.g. 25.jūnijā; *UN Declaration on the Elimination of Violence against Women*, pieņemta 1993.g. 20.decembrī; *The Beijing Declaration and Platform for Action*, pieņemta 1995.g. septembrī.

pat vērtē atzinīgi. Tieši tāpēc šo problēmu ir jāanalizē kritiski, lai izprast šādas sabiedriskas leģitimitātes iemeslus un priekšnosacījumus.

Neskatoties uz to, ka Turcijā šādas vardarbības gadījumu skaits ir mazāks nekā citās šī reģiona valstīs (piemēram, Pakistānā), šī problēma ir piesaistījusi Rietumu pasaules uzmanību un kļūst arvien aktuālākā sakarā ar Turcijas centieniem iestāties Eiropas Savienībā. Sākotnēji goda jēdzienā pamatota vardarbība bija raksturīgāka Turcijas lauku reģioniem, bet līdz ar pieaugošo migrāciju šī problēma saasinājusies ne vien Turcijas lielākajās pilsētās, bet arī Eiropā, kurp devušies daudzi ekonomiskie migranti. Tas ir vēl viens iemesls šīs tēmas aktualitātei.

Lai sasniegtu darba mērķi, izmantota kombinēta metodoloģija: pielietotas vēsturiskā, analītiskā un salīdzinošā metode. Vēsturiskās metodes izmantošanas pamatā ir nepieciešamība noskaidrot goda slepkavību vēsturisko attīstību. Šī metode ļauj izprast šīs parādības rašanās pamatus. Ar analītiskās metodes palīdzību var noskaidrot, kāda loma ir goda slepkavībām Turcijas sabiedrībā, kādi ir galvenie ietekmējošie faktori, un kādi varētu būt šī fenomena cēloņi. Salīdzinošā metode ļauj paplašināt izpētes lauku, sniegt plašu piemēru loku. Šī metode ir nepieciešama, lai salīdzināt goda uztveri rietumvalstīs un Turcijā, kā arī salīdzināt goda jēdzienā balstīto vardarbību Turcijā un citās valstīs. Analītiskā metode, korelējot ar pārējiem izziņāšanas paņēmieniem, sniedz padziļinātu un sistemātisku tēmas izvērtējumu.

Maģistra darbam izmantojamā literatūra ir sadalīta četrās daļās: avoti un dokumenti, zinātniskā literatūra, sekundāra literatūra, interneta avoti. Literatūras lielāka daļa ir turku, angļu un krievu valodā. Nebija iespējas izmantot materiālus latviešu valodā, jo Latvijā šai tēmai nav tikusi pievērsta padziļināta uzmanība.

Šai tēmai ir veltīts liels pētījumu skaits. Šī jautājuma izpētei pievērsušās gan starptautiskās organizācijas, piem., Apvienoto Nāciju organizācijas iedzīvotāju fonds³, gan Turcijas nevalstiskās organizācijas, piemēram, Sieviešu Cents (*Kadın Merkezivai* saīsināti *KA-MER*)⁴. Šai problēmai tika veltīta speciālas Turcijas premjerministra pētījuma komisijas analīze⁵. Pētījumu lielākā daļa tika veikta izmantojot kvantitatīvo analīzi. Kā visnozīmīgākos no tiem var minēt sekojošos darbi: Pinaras Ilkcaradžanas (*Pinar İlkkaracan*) „Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik” (2003), „Women and sexuality in Muslim societies: Exploring the context of women’s sexuality in Eastern Turkey” (1998); Aksu Boras (*Aksu Bora*) un Ilknuras Ustunas (*İlknur Üstün*) „Sıcak Aile Ortamı-

³ United Nations Population Fund, *The Dynamics of Honor Killings in Turkey* (2005).

⁴ KA-MER, *Namus Adına İşlenen Cinayetler 2004 Raporu* (2004).

⁵ *Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadına ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan TBMM Araştırma Komisyonu Raporu*, Ankara, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2006).

Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler” (2008); Aitekina Sira (*Aytekin Sır*) “Namusun Algılanışı”(2006). Lielu ieguldījumu šīs problēmas izpētē devuši tādi pētnieki kā Leila Pervizata (*Leila Pervizat*) ar darbu „An Interdisciplinary and a Holistic Attempt to Understand the Honor Killings in Turkey” (2005), kā arī Aysans Severs (*Aysan Sev'er*) ar darbu „Culture of Honor, Culture of Change: A Feminist Analysis of Honor Killings in Rural Turkey” (2001). Veicot analīzi no kultūras antropoloģijas skatījuma, nozīmīgu ieguldījumu ir sniegusi Klementīne van Eka (*Clementine van Eck*) darbā „Purified by blood: Honour killings amongst Turks in the Netherlands” (2003). Šīs problēmas padziļināts pētījums veikts Šahrzadas Modžabas (*Shahrazad Mojab*) un Nahlas Abdo (*Nahla Abdo*) grāmatā “*Violence in the Name of Honour: Theoretical and Political Challenges*” (2004). Sociālo un vēsturisko faktoru izpēte veikta Vildanas Jirmibeşolu (*Vildan Yirmibeşoğlu*) darbā “Töre ve Namus Gerekeşiyle İşlenen Cinayetler Toprağa Düşen Sevdalar” (2007) un Ayselas Jildirimas (*Aysel Yıldırım*) darbā “Sıradan Şiddet: Türkiye'ye Özgü Olmayan Bir Sorun: Kadına ve Çocuğa Yönelik Şiddetin Toplumsal Kaynakları” (1998).

Maģistra darbs ir sadalīts četrās daļās. Pirmā daļa „Vardarbība ģimenē un tās rašanās vēsturiskais un sociālais pamatojums” sniedz nepieciešamu teorētisko bāzi ģimenes vardarbības rašanās priekšnosacījumu izpratnei un analīzei. Šajā daļā aplūkots ģimenes vardarbības jēdziens un tās rašanās galvenās teorijas. Sakarā ar to, ka vardarbība ģimenē ir tieši saistīta ar sabiedrības patriarhālo struktūru, šie divi jēdzieni tiek analizēti atsevišķi.

Darba tēma nosaka nepieciešamību analizēt goda jēdzienu turku sabiedrībā, un šim problēmas aspektam ir veltīta maģistra darba otrā daļa. Sakarā ar to, ka turku sabiedrībā goda apzīmēšanai ir izmantoti dažādi jēdzieni, kuri atšķīrās pēc savas nozīmes, otrajā daļā tiek aplūkoti divi pamatjēdzieni – namuss (*namus*) un šerefs (*şeref*). Labākai uzskatāmībai papildus tiek analizēta goda uztvere Rietumu sabiedrībā.

Goda jēdzienā pamatota vardarbība ir sarežģīta parādība, kas ietver ne tikai, goda slepkavības, bet arī tādu vardarbības formu, kā piespiedu laulības, proti, laulības bez sievietes piekrišanas, laulības ar līgavas izpirkšanu, *berdel* praksi un agrīnas laulības. Tieši tāpēc šai tēmai ir veltīta atsevišķa analīze darba trešajā daļā.

Darba ceturtnā daļa ir veltīta goda slepkavībām. Tajā analizēti šīs problēmas statistiskie dati, ko sniedz gan starptautiskās organizācijas, piemēram, ANO Iedzīvotāju fonds (*United Nations Population Fund*) un *Amnesty International*, gan Turcijas nevalstiskās organizācijas (piemēram, KA - MER) un atsevišķi pētnieki Zahirs Kizmazs (*Zahir Kızmaz*), Ajtekins Sirs (*Aytekin Sır*). Ceturtnā daļā aplūkota goda slepkavību rašanās vēsturiskā izcelsme, šīs parādības saglabāšanās

iemesli un galvenie ietekmējošie faktori. Darbā aplūkoti goda slepkavību galvenie motīvi un uzskatāmībai tiek sniegti nesen notikušo slepkavību piemēri no plašsaziņas izdevumos publicētajām žurnālistu ziņojumiem un oficiālajām valdības atskaitēm. Ceturtās daļas nobeigumā aplūkota goda jēdzienā pamatota novešana līdz pašnāvībai un piespiedu pašnāvības, kas uzskatāmas par goda jēdziena pamatotās vardarbības smagāko formu. Atsevišķi ir analizēti pasākumi, kādus Turcijas valdība veikusi nolūkā sekmēt šīs problēmas izskaušanu.

1.VARDARBĪBA ĢIMENĒ UN TĀS RAŠANĀS VĒSTURISKAIS UN SOCIĀLAIS PAMATOJUMS

1.1.Vardarbība ģimenē

1.1.1.Vardarbības ģimenē jēdziens

Rietumvalstu socioloģijā vardarbību nosaka kā «spēka izmantošana nolūkā nogalināt, ievainot vai apvainot citu personu».⁶ Tomēr šī definīcija nedod pilno vardarbības izpratni. Socioloģijas nozarē vardarbības jēdziens ir izmantots dažādos kontekstos, un tai piemīt vairākas formas: vardarbība kara laikā, vardarbība pret bērniem, ģimenes vardarbība, un daudz citu. Tā var būt gan acīm redzama (sievietes izvarošana, bērnu apkaušana), vai mazāk atklāta (mutiskā pazemošana, darba ierobežošana). Šī darba tēma ir „Goda jēdzienā pamatota ģimenes vardarbība mūsdienu Turcijā”, tāpēc pirms galvenās tēmas pētīšanas ir svarīgi apskatīt pašu ģimenes vardarbības jēdzienu.

Runājot par vardarbību ģimenē, bieži tiek izmantots termins «vardarbība pret sievieti». Tomēr šie divi jēdzieni, vardarbība pret sievieti (*violence against women*) un vardarbība ģimenē (*domestic violence*) atšķiras: vardarbība pret sievieti attiecas uz jebkuru vardarbības formu, kā objekts ir sieviete. Tā var būt gan sieviešu pārdošana, gan izvarošana (gan pašā ģimenē, gan ārpus tās), gan sieviešu dzimumorgānu apgrauzīšana.⁷ Savukārt, vardarbība ģimenē ietver vardarbību attiecībā pret sievieti vai meiteni no vīra puses, partnera, piedzīvotāja, kā arī no jebkura cita ģimenes locekļa puses, neatkarīgi, vai tā tika izdarīta mājās vai ārpus tās.⁸ Vardarbības gadījumā ģimenē, daudz lielāka nozīme ir attiecībām starp iesaistītajām personām, nevis vardarbības nodarīšanas vietai. Daudzos tekstos, ziņojumos un starptautisku organizāciju dokumentos šie divi termini, vardarbība ģimenē un vardarbība pret sievieti bieži vien netiek atsevišķi nodalīti.

ANO deklarācija par vardarbības izskaušanu pret sievieti nosaka:

Ar “vardarbību pret sievietēm” saprot jebkādu uz dzimumu balstītu vardarbības aktu, kas ir iemesls tam, ka rodas vai var rasties fizisks, seksuāls vai psiholoģisks kaitējums vai ciešanas sievietēm, tostarp par vardarbību

⁶Robert H.Lauer, *Social Problems and the Quality of Life*, Wm.C.Brown Communications, 1995, 163.

⁷Jenny Hennecke, *Combating domestic violence in Turkey: An Analysis of the discourses on domestic violence among organisations in Turkey*, Goteborg Universitet, 2007., 7.lpp.

⁸UNICEF, United Nations Children's Fund Innocenti Research Centre, Digest No 6 “Domestic violence against women and girls”, June 2006, 2.lpp.

uzskata draudus veikt šādu aktu, piespiedu darbības vai patvaļīgu brīvības atņemšanu neatkarīgi no tā, vai tas notiek sabiedriskajā vai privātajā dzīvē.⁹

Pēc Apvienoto Nāciju Starptautiskais Bērnu fonda jeb UNICEF (*United Nations Children's Fund*) organizācijas definējuma vardarbība ģimenē ietver vardarbības aktus no partnera vai cita ģimenes locekļa puses un izpaužas, kā:

- Fiziskā vardarbība – piekaušana, ieplaukāšana, kāviens/pēriens, spērieni, iebiedēšana ar ieroci utt.;
- Seksuālā vardarbība – piespiedu dzimumu attiecības, izmantojot iebiedēšanu, seksuāla uzmācība utt.;
- Psiholoģiskā vardarbība – pazemošana, aizskaršana, iebiedēšana utt.;
- Ekonomiskā vardarbība – uzturlīdzekļu, ēdiena, veselības aprūpes un minimālo vajadzību atteikšana, darba ierobežošana utt..

Neskatoties uz to, ka augstāk minētās kategorijas bija uzskaitītas atsevišķi, tās nekādi neizslēdz savstarpējo atkarību, bet gan bieži vien ir savstarpēji saistītas.¹⁰

1.1.2. Vardarbības ģimenē rašanās iemesli

Pastāv trīs teorijas, kas sniedz atbildi uz šo jautājumu: psiholoģiskā, socioloģiskā un feministiskā. Saskaņā ar psiholoģisko teoriju¹¹, vardarbība rodas psiholoģisko traumu rezultātā, kas izciestas bērnībā, personisko īpatnību dēļ, psihisko traucējumu vai patoloģiju dēļ.¹²

Socioloģiskās teorijas pārstāvji¹³ apgalvo, ka vardarbība tiek pārmantota no paaudzes uz paaudzi. Šī teorija tāpat balstās uz to, ka cilvēks, vērojot citu cilvēku uzvedību, cenšas kopēt un

⁹1993.g. 20.decembra ANO „Deklarācija par vardarbības pret sievietēm izskaušanu”, Ģenerālas Asamblejas 1993.g.20.decembra Rezolūcija 48/104, 1.pants, pieejams

http://www.lm.gov.lv/upload/berns_gimene/bernu_tiesibas/akti/pret_vardarbibu_sievietes.pdf

[Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

¹⁰UNICEF, United Nations Children's Fund Innocenti Research Centre, Digest No 6 “Domestic violence against women and girls”, June 2006, 2.

¹¹Pārstāvji: Dons Datons (*Don Dutton*), Endrijs Starzomskis (*Andrew Starzomski*), Rebeka Kembela (*Rebecca Campbell*).

¹²Albert R.Roberts, *Handbook of domestic violence intervention strategies: Policies, Programs, and Legal remedies*, Oxford University Press,2002, 25.

¹³Alīse Čornevskija (*Alice Chornevsky*), Diāna Doumasa (*Diana Doumas*), Gajla Margolīna (*Gayla Margolin*), Ričards S.Džons (*Richard S. John*)

modelēt viņu rīcību. Saskaņā ar pētījumiem, tie cilvēki, kas ir bijuši vardarbības liecinieki savā ģimenē, visticamāk, sastapsies ar to arī nākotnē attiecībās ar savu partneri.¹⁴

Saskaņā ar feministisko teoriju¹⁵, vardarbībai ir kontroles saglabāšanas loma pār sievieti, bet sociālā sabiedrības struktūra ļauj saglabāt vīrieša dominējošo stāvokli. Šī teorija apgalvo, ka vardarbība balstās uz dzimumu lomām un vēsturiski izveidojušos nevienlīdzību starp vīrieti un sievieti.¹⁶ Tieši šī teorija, kā redzams, arī tika ņemta par pamatu lai dažādas ekspertu un sabiedrisko organizāciju grupas analizētu vardarbības problēmas ģimenē.

Tiek apgalvots, ka vardarbība attiecībā pret sievieti cieši saistīta ar diskrimināciju. Tā tiek apgalvots ANO Ģenerālsekretāra 6.jūlija 2006.g. Ziņojumā „Pret sievietēm vērstās visu veidu varmācības padziļināta izpēte” (*In-depth study on all forms of violence against women*): vardarbība attiecībā pret sievieti ir „vēsturiski nevienlīdzīgu attiecību izpausme starp vīriešiem un sievietēm, kas noved pie virskundzības un diskriminācijas attiecībā uz sievietēm no vīriešu puses un darbojās pretēji sieviešu diskriminējošā stāvokļa uzlabošanai”.¹⁷

Savukārt „Deklarācijā par vardarbības izskaušanu attiecībā uz sievietēm” teikts, „ka vardarbība pret sievietēm liecina par vēsturisku varas nevienlīdzīgu sadalījumu starp vīriešiem un sievietēm, kā sekas ir vīriešu dominēšana pār sievietēm un sieviešu diskriminācija, kā arī pilnīga sieviešu profesionālās izaugsmes kavēšana, apzinoties, ka vardarbība pret sievietēm ir viens no būtiskākajiem sociālajiem mehānismiem, kuru dēļ, salīdzinot ar vīriešiem, sievietes ir spiestas atrasties pakļautībā». ¹⁸

1.1.3. Vardarbība ģimenē pasaulē

Pētījumi par vardarbību ir veikti dažādās pasaules reģionos. Piemēram, Kolumbijā, divās universitātēs 1997.-1998. gadā tika veikti pētījumi, sadarbībā ar ģimenes ārstiem. Pētījumā piedalījās 1401 sieviešu vecumā no 16 līdz 65 gadiem. Saskaņā ar saņemtajiem rezultātiem, 55,1%

¹⁴ Albert R.Roberts, *Handbook of domestic violence intervention strategies: Policies, Programs, and Legal remedies*, Oxford University Press,2002, 26-28.

¹⁵ Pārstāvji: Rozmarija Čalka (*Rosemary Chalk*), Patrīcija A. Kinga (*Patricia A. King*)

¹⁶Albert R.Roberts, *Handbook of domestic violence intervention strategies: Policies, Programs, and Legal remedies*, Oxford University Press,2002, 28.-30.

¹⁷ Ģenerālas Asamblejas Sekretāra 6.jūlija 2006.g. ziņojums „In-depth study on all forms of violence against women” (šeit un tālāk – autores tulkojums), 6.jūlija 2006.g., 33.pants. Pieejams: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/419/74/PDF/N0641974.pdf?OpenElement> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

¹⁸ 1993.g. 20.decembra ANO „Deklarācija par vardarbības pret sievietēm izskaušanu”, Ģenerālas Asamblejas 1993.g.20.decembra Rezolūcija 48/104, preambula, pieejams http://www.lm.gov.lv/upload/berns_gimene/bernu_tiesibas/akti/pret_vardarbibu_sievietes.pdf [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

no aptaujātajām sievietēm (772) pēdējā laikā vai pagātnē bija saskārušās ar vardarbību, 20,2% atbildēja, ka izjūt vardarbību līdz pat šodienai. 77,7% no tām cieš no fiziskas un seksuālas vardarbības. Savukārt, 22,7% nekad nesastopas ar fizisku vardarbību.¹⁹

Katra ceturtā sieviete un katrs sestais vīrietis pasaulē kaut kad saskaras ar vardarbību ģimenē.²⁰ Atbilstoši Starptautiskās veselības aizsardzības organizācijas (*World Health Organization*) ziņojumam, kas tika sagatavots 2007.gadā, katrā trešā sieviete pasaulē vismaz reizi dzīvē ir tikusi piekauta, izvarota vai pakļauta cita veida vardarbībai, bet vardarbības izpildītājs, lielākoties, ir bijis vai nu ģimenes loceklis, vai nu viņai pazīstams cilvēks.²¹

Atbilstoši Eiropas Komisijas ziņojumam, 51% Eiropas Savienības iedzīvotāju uzskata vardarbību ģimenē par pietiekami izplatītu parādību savā valstī, 27% uzskata, ka tā ir ļoti izplatīta parādība, un tikai 17% uzskata to par retu parādību, 1% - par vispār neizplatītu.²² No tā redzams, ka vardarbība ģimenē ir uzskatama par starptautisku problēmu, bez nacionālā sadalījuma, un tā ir raksturīga ne tikai attīstītām, bet arī jaunattīstības valstīm.

1.1.4. Vardarbība ģimenē Turcijā

Vardarbība ģimenē Turcijā, kā arī visā pasaulē, ir saistīta ar daudziem faktoriem: neapmierinātība ar laulības dzīvi, vīra tieksme uz vardarbību, atšķirības sociālajā statusā un izglītības līmeņos starp laulātiem, pārmērīga atkarība no laulības (ekonomiskā, psiholoģiskā).²³

Pēc daudzu pētījumu problēmas rezultātiem par vardarbību mājas tika izdarīti sekojoši secinājumi:

1. Sievietes uzskata sitienus par notikumu, kas attiecas uz sadzīvi ģimenē, un sūdzību gadījumā baidās būt pakļautas vardarbībai;
2. Sievietēm, kuras saskaras ar vīra vardarbību, vainas apziņas, satraukuma, depresijas un pašnovērtējuma samazināšanas dēļ pieaug neirozes risks.²⁴

¹⁹ Ann L. Corner, Paige Hall Smith; „Frequency and Correlates of Intimate Partner Violence by Type: Physical, Sexual, and Psychological Battering” in *American Journal of Public Health*, American Public Health Association, 2000, 553-559.

²⁰ Carol Hagemann-White, „Protecting women against violence” Council of Europe, 2007; „Domestic Abuse”, A Report from BMA Board of Science, British Medical Association, 2007

²¹ „World Report on Violence and Health, Summary”, World Health Organization, 2002

http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

²² „Domestic Violence against Women: Special Eurobarometer Report”, TNS Opinion & Social, 2010, 38.

²³ Aliye Mavili Aktaş, *Aile İçi Şiddet*, Doğu Batı Düşünce Dergisi, 2007, 151.

3. Atbilstoši Ģimenes Pētījuma komisijas atskaitēm premjerministram (*Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu*), Turcijā izplatīts vardarbības veids ir mutiskā vardarbība (53%) un fiziska vardarbība (34%). Turcijā vardarbība pret sievieti ir saistīta ar goda kodeksa jēdzienu un morālām normām.²⁵
4. Turcijā vairākums vīriešu uzskata sievas nepakļaušanos par pietiekamu iemeslu fiziskai ietekmēšanai. Ieņemot ģimenes galvas vietu mājās, vīrietis pirmajā vietā izvirza savus personiskos lēmumus un noteikumus, kuri sievietei jāpieņem un jāievēro.
5. Veiktie pētījumi parāda, ka sievietes, kuras tika pakļautas vardarbībai, pirmkārt meklē palīdzību pie radiem, pēc tam pie draugiem un kaimiņiem, tajā laikā netiek lūgta ne speciālistu, kas nodarbojas ar sieviešu aizsardzības jautājumu risināšanu (psihologu, sociālo darbinieku), ne atbilstošu iestāžu personāla palīdzība problēmu risināšanā. Gandrīz nekad apkārtējie neiejaucas tamlīdzīgos jautājumos, un no tā izriet ka problēmas skar tikai ģimeni.²⁶

Turcijā pastāv arī seksuāla vardarbība pret mazgadīgām meitenēm, viņu ekspluatācija, incests. Tomēr tas tiek rūpīgi slēpts, tādēļ nav iespējams iegūt pietiekamus statistikas datus. Tādi sociālie faktori, kā, piemēram, lielas ģimenes, nabadzība, tradicionāls dzīves veids ietekmē informācijas savākšanu, padarot to faktiski neiespējamo. Veicot pētījumu Turcijas Rietumu daļā, Alije Mavili Aktaša²⁷ atklāja, ka kopienas tipa ģimenēs meitenes tika pakļautas seksuālai vardarbībai no tēvoča puses, uz ko viņas mātes reakcija parasti ir: *Biz de böyle yaşadık, töre bu* („Mēs arī tā dzīvojām, tā ir tradīcija”). Kultūras noslēgtība un tās īpašības, kas traucē progresam, kā arī daži tās nevēlami elementi ir iemesls tam, ka daudzas sievietes ir spiestas ciest vardarbību mājās.²⁸

Pēc Dou Ergiļa²⁹ domām, sabiedrības uzvedība Turcijā ir piemērs, kur var analizēt vardarbības jēdzienu kā uzvedības formu, un var noteikt daudz kulturālu raksturīpašību, kas ar to ir saistītas:

²⁴ Aysel Yıldırım, *Sıradan Şiddet*, Boyut Kitapları, 1998, 38

²⁵ „Yanlış İnanış: Aile içi şiddet sanıldığı kadar yaygın değildir" *Hürriyet*
<http://dosyalar.hurriyet.com.tr/aileici/aileicisiddet2.asp> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

²⁶ „Yanlış İnanış: Aile içi şiddet sanıldığı kadar yaygın değildir." *Hürriyet*
<http://dosyalar.hurriyet.com.tr/aileici/aileicisiddet2.asp> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

²⁷ Alije Mavili Aktaša (*Aliye Mavili Aktaş*) Dz. 1961.g. Hadzettepe Universitātes (Hacettepe Üniversitesi) profesore, pētījumu nozares- sociāla darbība, vardarbība ģimenē. Grāmatas: *Aile İçi Şiddet ve Önleme Yolları*, Ankara, 1996; *Aile İçi Şiddet Kadının ve Çocuğun Korunması*, Ankara, 2002; *Evlilik Sadakatsizlik ve Boşanma*, Ankara, 2009 un citas.

²⁸ Alije Mavili Aktaş, *Aile İçi Şiddet*, Doğu Batı Düşünce Dergisi, 2007, 154.

²⁹ Dou Ergiļs (*Doğu Ergil*) Dz. 1940.g., Stambulā. Turcijas profesors, akadēmiķis, sociologs, politologs. Pasniedz Ņujorkas Valsts Universitātē, Londonas Ekonomikas Augstskolā, Džona Hopkina Universitātē (Vašingtona), Tuvo Austrumu Tehniskā Universitātē (Middle East Technical University), Ankaras Universitātē. Galvenie darbi: *100 Soruda Fethullah Gülen ve Hareketi*, İstanbul, 2010; *Realities Of Turkey*, 2008, *Atatürkçü Toplum ve Siyaset Felsefesi Açısından Laiklik Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar*, 1990. u.c.

1. Vīriešu vīrišķīgo īpašību pārspīlēšana vai pārvērtēšana;
2. Paradums sist sievu un bērnus;
3. Dzimtas naids – naids saistīts ar vardarbību, kas turpinās no paaudzes paaudzē, kā izcelsmes iemesli ir jau sen aizmirsti, bet tomēr eksistē kā naids pret „svešiem/citiem”;
4. Slepkavības goda kodeksa vārdā;
5. Piespiedu nevainības pārbaude.³⁰

Runājot par vardarbību ģimenē, ļoti svarīgs faktors ir iedzīvotāju ekonomiskais stāvoklis. Daudzas sievietes, kas sastopas ar vardarbību ģimenē, dod priekšroku esošās situācijas pieciešanai, nevis meklēt izeju no tās, jo baidās palikt bez iztikas līdzekļiem. Sieviešu ekonomiskā atkarība bieži vien ir iemesls viņu bezizejas situācijai un padara viņas neaizsargātās. Līdzīgā situācijā, sastopoties ar vardarbību, sievietes bēg no mājām, bet vienalga ir spiestas atgriezties.

1.2. Dzimumu lomas

1.2.1. ‘Dzimuma’ un ‘sociāla dzimuma’ jēdzieni

Latviešu valodā eksistē tikai viens termins – ‘dzimums’, turpretim socioloģijas pētījumos angļu valodā tiek izmantoti divi termini, kas ir atšķirīgi pēc savas nozīmes – *sex* un *gender*. Šo terminu tulkojumam turku valodā, pirmkārt, tiek izmantots vārds *cinsiyet* – dzimums, bet otrkārt *toplumsal cinsiyet* – „sociālais dzimums”. Šo divu jēdzienu diferencēšanai turpmāk tiks izmantoti tieši šie divi termini – dzimums un sociālais dzimums.

Sociālais dzimums (*gender*) ir nozīmīgs jēdziens, kas aptver gan mūsu personību, gan arī sabiedrību un cilvēku attiecības. Daudzu gadsimtu garumā gan sociālo dzimumu, gan arī dzimumu lomu klātbūtne ietekmē cilvēku personīgās un sociālās attiecības, vērtību sistēmu un morālas normas.

Jāatzīmē, ka pats termins *gender*, kas tiek izmantots pieminētajā darbā, parādījās visai nesen. Līdz 20.gadsimta 60.gadiem to izmantoja vīriešu un sieviešu dzimtas vārdu apzīmēšanai angļu valodā. Tomēr 1968.gadā amerikāņu psihoanalītiķis Roberts Stollers (*Robert Jesse Stoller*) sāka izmantot terminu *sex* bioloģisko dažādību apzīmēšanai, un terminu *gender* tā noteikšanai- cik

³⁰Doğu Ergil, *Türkiye’de Terör ve Şiddet Yapısal ve Kültürel Kaynakları*, Turhan Kitabevi Yayınları, 1980, 41

„vīrišķības” un cik „sievšķības” (vīriešu un sieviešu uzvedības raksturojošo lielumu) piemīt cilvēkiem.³¹

Saskaņā ar Vispasaules veselības aizsardzības organizācijas (*World Health Organization*) definīciju, dzimums atbilst bioloģiskajam īpašībām un dažādībām kas nosaka atšķirības starp vīrieti un sievieti. Sociālais dzimums (*gender*) attiecas uz indivīda sociālo lomu, uzvedību, ko noteiktas sabiedrības daļa uzskata par piemērotu vīrietim un sievietei.³² Ar laiku šis termins sāka apzīmēt ar vien plašāku jēdzienu daudzumu – tas kļuva par sava veida sociālu instrumentu, kas raksturo diskrimināciju un nevienlīdzību. Savā plašākajā nozīmē šī definīcija attiecas uz kultūras un ideoloģiskajiem simboliem.³³

No dzimšanas brīža pastāvošajām bioloģiskajām dažādībām starp vīrieti un sievieti socializācijas procesā pievienojas psiholoģiskās un kultūras īpatnības, veidojot virkni ar priekšstatiem par dzimumu un dzimumu lomām. Vīrietim nepietiek būt par vīrieti tikai bioloģiski; ir nepieciešams arī pierādīt īpašības, kas atbilst „vīriešu īpašībām” un pildīt “vīrieša lomu” ģimenē. Tāpat arī sievietei nepietiek būt tikai sievietei bioloģiski; viņai jāpiemīt sievietēm raksturīgajām ”sieviešu” īpašībām.³⁴

Bioloģiskā determinisma pārstāvji, Patriks Gedess³⁵ un Džons Arturs Tompsons³⁶ apgalvoja, ka atšķirības starp sievieti un vīrieti eksistē jau no dabas, sociālās dažādības iemesls slēpjas bioloģiskajās atšķirībās, un pamatā tieši ir metaboliskais stāvoklis. Pēc viņu domām sievietes saglāba enerģiju (t.i. „anaboliskas”); kas parāda ka viņas ir pasīvākas, lēnākas, pastāvīgākas un mazāk interesējas par politiku. Savukārt, vīrieši patērē savus enerģijas krājumus (ir „kataboliski”), kas padara viņus par aktīvākiem, enerģiskākiem un ieinteresētākiem politikā un sabiedriskajās lietām. Ņemot vērā šo teoriju, viņi skaidroja sociālās atšķirības starp vīrieti un sievieti, kā arī

³¹ Mikkola, Mari, "Feminist Perspectives on Sex and Gender", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2011 Edition), Edward N. Zalta (ed.), <http://plato.stanford.edu/archives/win2011/entries/feminism-gender/> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

³² World Health Organization, *What do we mean by „sex” and „gender”?* <http://www.who.int/gender/whatisgender/en/> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

³³ Gülnur Acar-Savan, *Beden Emek tarih- Diyalektik bir feminizm için*, Kanat Kitap, 2009, 235.

³⁴ Erwing Haeberle, *The Sex Atlas*, Continuum, 1982, 373.

³⁵ Patriks Gedess (*Patrick Geddes*) Dz. 1854.- 1932.g. Skotijas biologs, sociologs, ģeogrāfs. Darbi: *Life: Outline of General Biology*, Harper & Brothers, London, 1863; *The Evolution of Sex*, W. Scott, London, 1889; *Biology*, Williams & Norgate, London, 1925.

³⁶ Džons Arturs Tompsons (*John Arthur Thompson*) Dz. 1861.- 1933.g. Skotijas naturālists. Darbi: *The Outline of Science* [editor] (4 vol., 1922; repr. 1937), *Modern Science* (1929), *Science and Religion* (1925)

atšķirības viņu uzvedībā. Atbildot uz to, feministes apgalvoja, ka uzvedības un psiholoģiskas atšķirības starp vīrieti un sievieti pamatojas sociālajos faktoros, nevis bioloģiskajos.³⁷

Feministu viedoklis ir, ka dzimums nosaka cilvēka bioloģisko piederību (vīrietis vai sieviete), ņemot vērā dzimumu atšķirības. Savukārt dzimumu lomas un sociālais dzimums nosaka vīrieti un sievieti kā sociālu subjektu, kas izriet no kultūras un sabiedriskajām vērtībām, normām, uzskatiem un stereotipiem. Tādā veidā, cilvēkam no dzimšanas ir piešķirta kāda dzimumu piederība, t.i. cilvēks piedzimst vai nu par vīrieti, vai nu par sievieti, tajā laikā kad sociālais dzimums (*gender*) tiek uzskatīts par dzīves laikā iegūto sociālo statusu, t.i., cilvēks mācās uzvesties kā vīrietim vai sievietei pieklājas.³⁸

1.2.2. Dzimumu lomu noteikšana

Tikko kā sociāla dzimuma (*gender*) jēdziens tiek izmantots dzimumu lomu noteikšanā, atšķirības starp jēdzieniem par vīriešu un sieviešu lomām sabiedrībā paliek sarežģītākas, tāpēc ka bioloģiskajām atšķirībām pievienojas sociālas un kultūras normas, dzimumu stereotipi, kas var atšķirties ņemot vērā vietu un laiku.

Dzimumu lomas tiek apgūtas dzimumu socializācijas procesā: cilvēks mācās, kas nozīmē būt par vīrieti vai sievieti sabiedrībā. Dzimumu lomas nosaka, kāda uzvedība ir nepieciešama lai indivīdam piemistu konkrētas prasības, pamatojoties uz dzimuma atšķirībām, un kuras mainās vēstures un ikdienas mijiedarbības gaitā.³⁹

Sabiedrībā netiek pieņemtas tikai dabiskas atšķirības starp vīrieti un sievieti, bet arī rūpīgi tiek kultivētas dzimumu lomu atšķirības, kas ir noteiktas vadoties pēc atšķirībām kultūras attīstības līmeņos. Tāpēc vienkāršs fizioloģisks fakts vienmēr ir saistīts ar sarežģītiem un komplicētiem psiholoģiskajiem un kultūras aspektiem. Vīrietim nepietiek būt tikai par vīrieti fizioloģiski, viņam jāpilda arī vīrieša loma. Tāpat nav pietiekami arī sievietei būt tikai par sievieti, viņai jābūt sievišķīgai, t.i., jāpilda sievietes dzimumu loma. Kopš pašas bērnības katrā socializācijas etapā, eksistē sapratne par „vīriešu uzvedību” un „sieviešu uzvedību”. Pētījumi, kas tika veikti starp četri

³⁷ Mikkola, Mari, "Feminist Perspectives on Sex and Gender", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2011 Edition), Edward N. Zalta (ed.), <http://plato.stanford.edu/archives/win2011/entries/feminism-gender/>

³⁸ Wood, J.T., *Gendered Relationship*, Mayfield Publishing Company, 2006.

³⁹ Andersen, H. & Kaspersen L. B., *Classical and Modern Social Theory*, Copenhagen: Blackwell Publishers Inc., 2000.

gadu veciem bērniem, parādīja, ka vairākums bērnu var bez kļūdām sadalīt rotaļlietas, atkarībā no tā, kādam dzimuma tās ir raksturīgas.⁴⁰

Pastāv dažādas pieejas dzimumu lomu skaidrošanai. Simboliskās mijiedarbības teorija⁴¹ tiek izmantota, lai aprakstīt dzimumu lomas ikdienas uzvedības līmenī. Sakarā ar šo teoriju dzimumu identitāte parādās sociālas mijiedarbības gaitā. No pašas bērnības cilvēks, apgūstot valodu, apzina sevi kā „zēni” vai „meiteni” un tad sāka identificēt sevi ar vienu no vecākiem – māti vai tēvu. Šī teorija liek uzsvāru uz dzimumu socializācijas nozīmi kultūrā, sakarā ar to, ka dzimumu segregācija ir mācīta kopš pašas bērnības. Saskaņā ar šo teoriju, dzimumu lomas tiek realizētas noteiktas sociālas institūcijas robežās. Tomēr šī teorija ir kritizēta par to, ka tā nepievērš uzmanības makro līmeņu procesiem sabiedrībā.⁴²

Otrā teorija, strukturālais funkcionālisms⁴³, apgalvo, ka sabiedrība sastāv no atsevišķām neatkarīgām daļām, katra no kuriem ienes savu ieguldījumu visas sabiedrības stabilitai un sabalansētai funkcionēšanai. Šīs teorijas pārstāvji apgalvo, jebkuras sociālas sistēmas pastāvēšanai ir nepieciešama divu funkciju (lomu) izpildīšana – instrumentālo un ekspresīvo. Instrumentālas funkcijas nozīme ir, pirmkārt, līdzekļu sagādāšana, bet ekspresīva funkcija – atbalstīt indivīda integrēšanu sistēmā. Ekspresīva loma ir paredzēta sievietei: ģimenes iekšēja emocionāla stāvokli regulēšana, emocionālais atbalsts. Instrumentāla loma ir paredzēta vīrietim: attiecību regulēšana starp ģimeni un pārējām sociālajām institūcijām, praktiskā loma. Lomu sadalīšana starp vīrieti un sievieti ir nepieciešama, lai ģimene varētu funkcionēt. Tieši tāpēc šī teorija atbalsta sociālo sadalījumu privātā un publiskā sfērā (respektīvi, ģimene un darbs).⁴⁴

Konfliktu teorija apskata sieviešu ekonomiskās lomas un dzimumu lomas uz šķēru konflikta pamata. Šīs teorijas pārstāvji⁴⁵ uzskati ģimeni, ka grupu, kur izpaužas sociāla konflikta modelis, jo ģimenē vara ir sadalīta pēc dzimumu un vecuma principa: vīram piemīt vairāk varas nekā sievietei, mātei ir vairāk varas nekā bērniem.⁴⁶

Feministiskās teorijas⁴⁷ centrā ir sieviešu apspiešana dzimumu lomās. Šajā teorijā tiek apskatīta nevienlīdzība starp vīriešiem un sievietēm: sievietēs biežāk nekā vīriešos ir iesaistīti maz

⁴⁰Errol Selkirk, Naomi Rosenblatt, *Cinsellik: çizgilerle seksin öyküsü*, Milliyet Yayıncılık, 1994, 36.

⁴¹Pārstāvji: Maikls Kahils (*Michael Cahill*), Merija Džo Dīgena (*Mary Jo Deegan*), Maikls Hils (*Michael Hill*), Ervins Gofmans (*Erving Goffman*).

⁴²Linda L. Lindsey, *Gender Roles: A sociological Perspective*, Pearson Prentice Hall, 2005, , 31- 34.

⁴³Pārstāvji: Talkots Parsons (*Talcott Parson*).

⁴⁴Linda L. Lindsey, *Gender Roles: A sociological Perspective*, Pearson Prentice Hall, 2005, 34-35.

⁴⁵Žaneta Čefetsa (*Janet Chafetz*), Rendola Collinsa (*Randall Collins*).

⁴⁶Linda L. Lindsey, *Gender Roles: A sociological Perspective*, Pearson Prentice Hall, 2005, 36.

⁴⁷Ričards Epsteins (*Richard Epstein*), Heidi Hertmane (*Heidi Hartmann*).

apmaksātā darbā; sievietes retāk piedalās lēmumu pieņemšanā; sievietēm ir vairāk atbildības saistībā ar māju un ģimeni. Tieši feministi uzskata, ka vardarbība ģimenē ir dzimumā pamatota un rada atšķirības varas sadalīšanā starp vīrieti un sievieti.⁴⁸

1.2.3. Patriarhālā sistēma

Rietumu kultūrā vardarbība pret sievietēm tiek raksturota kā sociāla problēma, nemeklējot iemeslus kultūras atšķirībās, kurpretim austrumos (it īpaši musulmaņu zemēs) vardarbība pret sievieti tiek pozicionēta saistībā ar patriarhālo dzīves veidu, kas ir austrumu kultūras sastāvdaļa. Goda jēdzienā pamatota vardarbība ir raksturojama kā galējā patriarhālās kontroles mehānismu izpausmes forma, tādēļ svarīgi ir izanalizēt saistību starp patriarhālo sistēmu un dzimumu lomām. “Sieviešu nogalināšana, ko veikuši viņas tuvākie radnieki vīrieši, ir izskaidrojama ar vēlēšanos nosargāt godu, kas ir patriarhālās ideoloģijas sastāvdaļa”.⁴⁹

Saskaņā ar profesoru Nahlas Abdo (*Nahla Abdo*) un Šahrzadas Modžabas (*Shahrazad Mojab*) slēdzieniem, nogalināšana lai nosargātu godu ir cieši saistīta ar patriarhālo sistēmu, un daudzās mūsdienu sabiedrībās šī problēma netiek pietiekoši atzīta. Abi pētnieki definē to kā vīrieša varas monopolu jeb režīmu, kas tiek īstenots arī ar citiem sociāliem līdzekļiem un instrumentiem, tādiem kā valoda, likumdošana, reliģija, ģimene, masu kultūra un plašsaziņas līdzekļi.⁵⁰

Burtiskā nozīmē patriarhālā sistēma nozīmē ‘tēva vara’ un tiek izprasta kā sociāla parādība, kas raksturo sabiedrību, kurā vīrietis dominē pār sievieti. Ir jāatzīmē ka šis dominējošais vīrietis ir ne tikai tēvs, bet arī vīrs, brālis, priekšnieks un citi vīrieši. Šī sistēma balstās gan uz bioloģiskiem gan uz sociāliem pamatiem.⁵¹ Zinātniekiem nav vienota viedokļa par dzimuma sociālo lomu izcelsmi tālajā senatnē (paleolīta un neolīta periodi). Daļa zinātnieku uzskata ka sabiedrībās valdīja neitrāls dzimumu sociālo lomu sadalījums, kurpretim daļa uzskata, ka valdījis matriarhāts. Ir vēl trešais uzskats, pēc kura no paša cilvēku vēstures sākuma dominējuši vīrieši un attiecības strukturētas hierarhiski. Piemēram, Entonijs Gidenss apgalvo: „Neskatoties uz to, ka lomas, kurus izpilda vīrietis un sieviete dažādās kultūrās, var būtiski atšķirties, līdz šim brīdim nav atrasta tāda

⁴⁸Linda L. Lindsey, *Gender Roles: A sociological Perspective*, Pearson Prentice Hall, 2005, 37.

⁴⁹Nancy V.Baker, Peter G. Gregware, Margery A. Cassidy, „Family Killing Fields: Honor Rationales in the Murder of Women” in *Violence against Women*, Vol. 5, No. 2, (February 1999), 180.

⁵⁰Shahrazad Mojab, Nahla Abdo, *Violence in the name of Honour: Theoretical and Political Challenges*, Istanbul Bilgi University Press, 2004, 3.

⁵¹Сергей Гавров, *Историческое изменение институтов семьи и брака*, 46-47.

sabiedrība, kurā sievietei piederētu vairāk varas nekā vīrietim”⁵². Pēc viņa domām patriarhālās sistēmas vispārīgo izplatību ir nosacījusi nevis vīriešu fiziskās varas pārsvars, bet gan, galvenokārt, sieviešu mātes funkcijas tādēļ, ka dzemdības un bērnu audzināšana padara sievietes atkarīgas no vīriešiem, tajā skaitā arī materiālā ziņā.

Tradicionālisti uzskata, ka patriarhāla sistēma ir dabiska, globāla un pastāvīga, un sievietei ir jāpakļaujas vīrietim, jo tādu viņu ir radījis Dievs. Ja reiz Dievs ir radījis sievieti bioloģiski citādu, tad arī sievietes sociālajām funkcijām un lomām arī ir jāatšķiras no vīrieša. Pateicoties tieši bioloģiskajām īpatnībām, vīriešiem piemīt lielākais fizisks spēks nekā sievietēm, tāpēc sākotnēji viņi ir bijuši mednieki, spējīgi pabarot gan ģimeni, gan cilti, tāpēc vairāk godāti un cienīti nekā sievietes. Tomēr šī teorija par vīrieti mednieku vēlāk tika apgāzta saskaņā ar antropologu slēdzienu, kas izrietēja no mednieku-savācēju sabiedrības izpētes. Minētajās sabiedrībās lielās medības, ko organizēja vīrieši, bija tikai papildus nodarbe, bet lielāko pārtikas daļu savāca sievietes. Tieši tādās sabiedrībās sieviešu loma bija ievērojami augstāka, kas apstrīd teoriju par vispārīgo vīriešu dominēšanu. Kad reliģijā balstītie argumenti sāka zaudēt savu spēku 19.gadsimta sabiedrībā, tradicionālisti sāka izmantot zinātniskus skaidrojumus. Piemēram, patriarhālas struktūras aizstāvībā izmantota Darvina teorija, kas palielināja pārliecību par to, ka dzimtas izdzīvošana ir svarīgākā par pašrealizāciju: sievietes tika izslēgtas no strādājošas un izglītojošas sfēras, lai varētu labāk veikt bērnu radīšanas un audzināšanas funkcijas, tādā veidā veiksmīgāk darbojoties dzimtas saglabāšanas interesēs. Savu ieguldījumu tradicionālistu uzskatu stiprināšanai ielicis arī Zigismunds Freids (*Sigmund Freud*). Apgalvojot, ka „anatomija – tas ir liktenis”, Freids pauda viedokli, ka tikai vīrietis ir normāls cilvēcisks „radījums”, jo sieviete ir kaut kāda novirze no normas: sievietes iekšējās psiholoģiskās cīņas, iespējams, esot veltītas tam, lai kaut kā kompensētu tādu nepilnību kā dzimumlocekļa trūkums.⁵³

⁵² Anthony Giddens, *Sociology*, Polity Press, 2006, 164. Angļu sociologs Entonijs Gidens (*Anthony Giddens*), dz. 1938, ir vairāk nekā 34 grāmatu un vairāk nekā divsimts rakstu autors. Nozīmīgāko darbi: *Capitalism and Modern Social Theory. An Analysis of the writings of Marx, Durkheim and Max Weber* (1971), *The Class Structure of the Advanced Societies* (1981), *Sociology: a Brief but Critical Introduction* (1982), *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies* (1992).

⁵³ Gerda Lerner, *The Creation of Patriarchy*, Oxford University Press, 1987, 16-19.

Patriarhālās sistēmas izpētē liela loma ir feministu pētījumiem. Ir četras teorijas, kurās patriarhāla sistēma ieņem centrālo vietu: liberālais feminisms⁵⁴, radikālais feminisms⁵⁵, marksistiskais feminisms⁵⁶ un sociālistiskais feminisms⁵⁷.

Liberālais feminisms balstās uz vairākām tēzēm: pirmkārt, dzimumu nevienlīdzība balstās uz publiskās un privātās sabiedrības sfēras dihotomiju: publiskā sfēra pieder vīriešiem, privātā – sievietēm; otrkārt, minētais sadalījums tiek balstīts ar dzimumu socializācijā; treškārt, dzimumu nevienlīdzība varētu tikt būt pārvarēta, veicot sociālās un, galvenokārt, izglītības reformas, palielinot tēva lomu bērnu audzināšanā (tā sauktais *equal parenting*), un mainot vērtības sabiedrībā ar plašsaziņas līdzekļu palīdzību.⁵⁸

Marksistiskā feminisma vadlīnija ir marksistisko un feministisko ideju apvienojums. Marksistiskā feminisma centrā ir ideja par to, ka kapitālistiskas iekārtas specifika rada nevienlīdzību starp šķirām, un līdz ar to sievietes atkarību no vīrieti. Dzimumu nevienlīdzība ir pārvarama, tikai izskaužot kapitālismu un šķiras. Šai teorijai ir daudz pretinieku, jo paralēli kapitālisma skaidrojumam tā neizskaidro nevienlīdzību starp vīriešiem sievietēm, maz uzmanības ir veltīts sieviešu reproduktīvajām spējām, sievietes un vīriešu seksualitātei, kā arī vardarbības problēmai ģimenē.⁵⁹

Galvenā radikāla feminisma ideja ir patriarhālas sistēmas uzskatīšana par apspiešanas fundamentālo struktūru un sociālas nevienlīdzības sistēmu.⁶⁰ Šīs teorijas pārstāvji apgalvo, ka vīriešu dominēšana pār sievietēm ir jebkuras varas fundamentāla forma, un sieviešu apspiešana ir modelis jebkuram citam apspiešanas veidam. Tāpat patriarhāla sistēma ir tāda, ko ir visgrūtāk iznīdēt, kā arī visas citas apspiešanas formas nav iespējams likvidēt, ja patriarhāla sistēma eksistēs.⁶¹ Radikālas feministiskās teorijas piekritēji uzskata, ka patriarhāla struktūra ir vispasaules sistēma, kas dziļi nostiprinājusies ekonomiskajās, sociālās un politiskajās struktūrās. Jāpiezīmē gan, ka šai

⁵⁴ Pārstāvji: Mērija Volstonkrafta (*Mary Wollstonecraft*), Bettija Fridāne (*Betty Friedan*), Glorija Marija Steineme (*Gloria Marie Steinem*), Rebekka Volкера (*Rebecca Walker*).

⁵⁵ Pārstāvji: Merija Delija (*Mary Daly*), Šulamita Fairstone (*Shulamith Firestone*), Katarīna Alīse MakKinona (*Catharine Alice MacKinnon*).

⁵⁶ Pārstāvji: Džons Rīdz (*John, Reed*), Eleanora Likoka (*Eleanor Leacock*), Luīza Lamfera (*Louise Lamphere*), Mišele Rosaldo (*Mischelle Rosaldo*).

⁵⁷ Pārstāvji: Džoāna Brenera (*Johanna Brenner*), Klāra Freisera (*Clara Fraser*), Emma Goldmane (*Emma Goldman*).

⁵⁸ Елена Стрельник, „Гендерное неравенство: теоретико-методологические подходы к интерпретации”, *Социология: теория, методы, маркетинг*, 2005, 149-150.

⁵⁹ Kalwant Bhoral, *Gender, 'Race' and Patriarchy: A Study of South Asian Women*, Ashgate Publishing Company, 1997, 46- 49.

⁶⁰ Елена Стрельник, „Гендерное неравенство: теоретико-методологические подходы к интерпретации”, *Социология: теория, методы, маркетинг*, 2005, 149-150

⁶¹ Betty Friedan, *The Second Stage: With a New Introduction*, Harvard University Press, 1998, 144-146.

teorijai ir daudz pretinieku (piemēram, Elīsona Merija Džagera⁶² un Denīze Kandijoti⁶³), kas uzskata šo teoriju par pārāk monolītu, nereālu un abstraktu.⁶⁴ Gan marksistiskais, gan radikālais feminisms liek akcentu uz varas sadalīšanas lomu un vājākās sabiedrības daļas ekspluatāciju. Bet šīm divām teorijām ir ievērojamās atšķirības: radikālais feminisms koncentrējās tieši uz dzimumu lomām patriarhālā sistēmā, tai pat laikā kad marksistiskā teorija uz šķīru lomām un kapitālisma.

Sociālistiskais feminisms pārstāv marksistiska un radikāla feminismu ideju savienību: sieviešu apspiešana tiek skaidrota ne tikai kā parādība, kas saistīta ar kapitālismu, bet arī ar tādiem faktoriem kā dzimums un rase.⁶⁵ Šīs teorijas pārstāvji uzskata, ka, analizējot dzimumu attiecības, der ņemt vērā gan kapitālismu, gan patriarhālo sabiedrības struktūru. Šīs divas sistēmas ir tik cieši saistītas, jo abas paredz priekšrocības, ko sniedz sieviešu ekspluatācija un viņu nelabvēlīgas pozīcijas darba tirgū. Dzimumu dalīšana darba tirgū ir galvenais kapitālistiskas sabiedrības mehānisms, kas palīdz saglabāt vīriešu pārkumu pār sievieti. Sieviete, kura strādā algotu darbu, ka likums pilda vairāk funkciju mājās nekā vīrietis. Sieviete saņem mazāku darba algu nekā vīrietis, kas mudina viņu laulībām, pēc ka jau esot sievas statusā, viņa jau pilda mājas pienākumus vīra vietā. Šis process parāda savstarpēju mijiedarbību starp patriarhātu un kapitālismu.⁶⁶

Apskatot teorijas par sabiedrības patriarhālo uzbūvi, var secināt, ka, pirmkārt, tās ir „nevēsturiskās” – nepaskaidro vēsturiskās izmaiņas. Otrkārt, tām ir raksturīgs redukcionisms – tās skaidro patriarhālas sistēmas pamatus ar tādiem faktoriem kā, piemēram, ģimene un kapitālisms. Treškārt, tās ir mēģinājums izmantot sašaurināto dzimumu lomu jēdzienu, ievērojot tikai attiecības starp vīrieti un sievieti. Ceturkārt, tās tiek kritizētās par abstrakto strukturālismu, sakarā ar tieksmi piešķirt pārāk daudz nozīmes pašai struktūrai, bieži neņemot vērā paša indivīda ietekmi gan uz līdztiesības izveidošanu, gan uz pretestību tām.⁶⁷

Profesores Denizes Kandijoti pētījumos parādās jēdziens „patriarhālais darījums”, kas aicina precīzāk noteikt patriarhālas sistēmas lomu sabiedrībā. Minētais termins izskaidro veselo rindu dažādu attiecību modeļu starp dzimumu, kas bija izveidojušies pagātnē, bet mainās līdz ar sabiedrības attīstību. „Darījums” paredz, ka vīrieši un sievietes sadalījušies pēc sabiedrībā pieņemtajiem priekšstatiem par „dominējošam” un „pakļautībā esošam” pozīcijām un sociālajām

⁶² Elīsonan Merija Džagera (*Alison Mary Jagger*), Kolorādo Universitātes profesore.

⁶³ Denīze Kandijoti (*Deniz Kandiyoti*), profesore, dzimumu lomu pētniece.

⁶⁴ Marcia Claire Inhorn, *Infertility and Patriarchy: the cultural politics of gender and family life in Egypt*, University of Pennsylvania Press, 1996, 2.

⁶⁵ Елена Стрельник, „Гендерное неравенство: теоретико-методологические подходы к интерпретации”, *Социология: теория, методы, маркетинг*, 2005, 150

⁶⁶ Heidi Hartmann, *Capitalism, Patriarchy, and Job Segregation by Sex*, Signs, Vol. 1, No. 3, Women and the Workplace: *The Implications of Occupational*, The University of Chicago Press, 1976, 137- 169

⁶⁷ Sylvia Walby, *Theorizing Patriarchy*, Wiley-Blackwell, 1990, 3-8

lomām, paredzot noteiktas priekšrocības katram. Taču cena par priekšrocībām izpaužas iespēju ierobežošanā vājākajai pusei – šajā gadījumā sievietēm. Aktīva vai pasīva pretošanās no sievietes puses atšķiras dažādās sabiedrības, kas arī ietekme formu un raksturu minētajām „patriarhālajam darījumam”.⁶⁸ Patriarhālā sistēma var tikt raksturota kā abstrakts veidojums, kas ietver sevī „patriarhālo darījumu”, vienošanos, patriarhālās idejas un sabiedrības hierarhisko struktūru.

Patriarhālas sistēmas izpētē Tuvajos Austrumos liecina, ka šai jomai tā ir apvienojusi patriarhālas sistēmas jēdzienus kā virskundzību jeb tēvu dominēšanu, un sieviešu paverdzināšanu, un kļūst redzams, ka sieviešu paverdzināšana tiek īstenota tieši ģimenē. Tradicionālā ģimenes struktūra ir patrilineāla (ģimenes īpašums, uzvārds, un sociālais stāvoklis mantojas no tēva), patrilokāla (sieva pāriet dzīvot uz vīra dzimtas mājvietu), vispieņemamāk ar endogāmām laulībām (tādas, ko noslēdz starp savas dzimtes, klana, sociālas grupas pārstāvjiem), ar patriarhālo struktūru, kurai ir vertikālas hierarhijas raksturs, un dzimumu socializācija notiek ģimenē no bērnības.⁶⁹

Kopumā ņemot, patriarhālā sistēmā galvenās sabiedriskās struktūras un institūcijas kontrolē pamatā vīrieši, taču, tās nenozīmē, ka šajā sistēmā sievietēm nepiemīt nekāda vara un tiesības. Patiesībā, pat pati nevienlīdzīga sabiedrība nevar turpināt savu pastāvēšanu bez „pakļauto” iesaistīšanos, un pat pašiem apspiestākajiem tiek kāds labums no tādas sistēmas.

1.2.4. Patriarhālā sistēma vēsturiskajā kontekstā

Viens no instrumentiem cilvēku sadalīšanai grupās ir dzimumu lomas. Feministi uzskata, ka vēstures gaitā sieviete tika raksturota kā kaut kas „cits”, proti, kaut kas, kam neatkarība nepienākas. Lai attaisnotu un piešķirtu likumisku raksturu sabiedriskajai kontrolei pār sievieti, sievietes asociējās ar netikumu, trūkumu, nabadzību, tai laikā, kad vīrietis tika attēlots par kultūras, civilizācijas un prāta pārstāvi.⁷⁰

Gadsimtu gaitā patriarhāta ideoloģijas pamatā dominēja ideja par to ka sieviete nav neatkarīga persona, tā pieder tēvam vai vīram, tāpēc viņas nolaupīšana, izvarošana vai cits uzbrukums viņas godam, pirmkārt, kaitēja nevis tieši viņai, bet gan viņas „īpašniekam”.⁷¹ Ģimenes attiecību

⁶⁸ Deniz Kandiyoti, „Slave Girls, Temptresses, and comrades: Images of Women in Turkish Novel” *Gender Issues*, Vol.8, No 1, 1998, 35-50

⁶⁹ Marcia Claire Inhorn, *Infertility and Patriarchy: the cultural politics of gender and family life in Egypt*, University of Pennsylvania Press, 1996, 3

⁷⁰ Fatmagül Berktaş, *Tarihin Cinsiyeti*, İstanbul: Metis, 2003, 15

⁷¹ Milay Köktürk, *Kültürün Dünyası*, Hece, 2006, 223-225

patriarhālas sistēmas pamatā atrodas vīrietis. Tieši vīrieši daudzu gadu laikā no paaudzes paaudzē manto īpašumu; tieši vīrietis pieņem lēmumu, kurš ar kuru precēsies utt.⁷²

Sakot no patriarhālās ideoloģijas formēšanās brīža, vīrietis asociējas ar racionalitāti, kultūru, izglītību, tai laikā, kad sieviete – ar iracionalitāti, dabiskumu un emocionalitāti. Šī dihotomija raksturo dzimumu stāvokli: (racionāls – iracionāls, civilizācija – daba). Vīrietis atstumj sievieti un kļūst neteicējs sabiedrībā, kas maksimāli saasināja dzimumu attiecības.⁷³

Līdz ar sabiedrības lielāku pievēršanos lauksaimniecībai, apmešanās vietu mainīšanu, pārtikas trūkumu, nometnieku dzīves veida sākumu, ātro iedzīvotāju skaita pieaugumu, rodas nepieciešamība pēc centralizētas pārvaldes. Lielākam ražīgumam ir nepieciešams vairāk zemes, un nevar rēķināties ar vienmēr nepieciešamo nokrišņu daudzumu, tāpēc Mezopotāmijā irigācijas sistēmai sāka izmantot upes Tigru un Eifratu. Šim nolūkam tika rakti kanāli, kas savukārt prasīja kolektīvas pūles un centralizētu pārvaldi. No citas puses klejotāji laiku pa laikam iebruka zemnieku teritorijās, izraisot konfliktus starp grupām. Saglabājot radnieciskas attiecības, tika izveidotas klejotāju ciltis, kurās uzsvars tika likts uz karavīra – laupītāja īpašībām. Izveidojās sistēma, kur galvenās pozīcijas piederēja vīrietim. Tādā veidā izveidojās ciltis, kur vadībā atradās vīrietis. Tādā veidā, sievietes stāvoklis sabiedrībā tieši izriet no zemnieku un klejotāju konflikta. Klejotāji, pārveidojot iekarotos ciematus, uzkundzējās zemniekiem, ar to radot priekšnosacījumus pilsētu izveidei, sabiedrības sadalīšanai šķīrās un centralizētas pārvaldes izveidei.⁷⁴

Līdz ar institucionālas varas celšanām, parādījās arī tās pamatprincips. Tas nozīmēja mazākas grupas iespēju vadīt un uzlikt sankcijas visai sabiedrībai. No paša sākuma šis pamatprincips tika realizēts ar vīriešu palīdzību, un precīzāk, ar nelielu vīriešu grupu: karavadoņiem, garīdzniecību, valdītājiem. Savukārt sieviete nodarbojās ar mājas darbiem.

Atbilstoši Hammurapi likumiem tēvam bija neierobežotas tiesības uz bērniem. Viņš izvēlējās dēlam sievu, deva atļauju meitas laulībām. Neskatoties uz to, ka vīrietim varēja būt tikai viena likumiska sieva, tās neauglības gadījumā viņš varēja izvēlēties sev otru sievu vai arī šķīrties. No

⁷²Richard Sennett, *Authority*, W. W. Norton & Company, 1993, 62

⁷³Milay Köktürk, *Kültürün Dünyası*, Hece, 2006, 225

⁷⁴Sibel Özbudun, Temel Demirer, Yücel Demirer, *Kadın Yazıları*, Ütopya, 2000, 31-32

vīriešu viedokļa, šķiršanās bija vienkārša un brīva darbība; nebija nepieciešams motifs, bija pietiekami nosūtīt sievu uz tēva mājām līdz ar pūru.⁷⁵

Vīriešu vadošais statuss Senajā Grieķijā visspilgtāk izpaužas arhaiskajā periodā (750.-500. g.p.m.ē.). Sakarā ar to, ka šīs nodaļas mērķis nav aprakstīt sieviešu stāvokli visā Senās Grieķijas vēstures gaitā, bet gan parādīt patriarhālas sistēmas senatni, kā piemērs ir izmantots tieši arhaiskais periods.

Senajā Grieķijā vīrieši uzskatīja sievieti par kaut ko „citu”, no viņiem atšķirīgo un atdalāmo. Kā semitīskajos priekšstatos Adāms nebija piedzimis no sievietes, tā arī hellēniskajā pasaules izpratnē vīrieši netika uzskatīti piedzimusies no savas ciltsmātes.⁷⁶ Meitene no labas ģimenes varēja iziet tikai kāda pavadībā. Viņas pavadīja savu laiku nodarbojoties ar rokdarbiem sieviešu mājas daļā, bet nauda, kas tika saņemta no izstrādājumu pārdošanas, bez šaubām, piederēja mājas galvai – vīrietim. Senajā Grieķijā laulība bija divu ģimeņu savienība, un par laulību galveno mērķi kalpoja bērna piedzimšana un vīriešu dzimtas turpināšana. Ģimenes galvai piederēja absolūta vara pār sievu, bērniem, meitām, brāļasievu, mazbērniem un vergiem, un viņam arī piederēja tiesības pārvaldīt visu īpašumu. Ģimenes galvai bija arī tiesības izpildīt nāves sodu vai apžēlot jebkuru ģimenes locekli. Pēc ģimenes padomes lēmuma sievu vai bērnus varēja pārdot vai nogalināt. Īpašumu varēja mantot tikai dēls. Gadījumā, ja ģimenē bija tikai meitas (kas bija reti), tad īpašumu varēja mantot meita. Tomēr pat tādā gadījumā viņa nesaņēma absolūto brīvību, jo viņai bija jāapprecas ar kādu radnieku, lai aizsargātu ģimenes īpašumu no pāriešanas svešās rokās. Sievietes nevarēja pildīt tos uzdevumus, kuri bijā nepieciešami sabiedrībai: viņas nevarēja pildīt karadienestu, pildīt sakrālas funkcijas, viņas arī netika vērtētas kā darba spēks.⁷⁷ No pašas bērnības meitenes tika audzinātas pēc principiem, ka tēvs ir mājas un ģimenes galva, un viņu ir jāklausa, jāgodina un jāciena. Tā no pašas bērnības meitenes auga ar uzskatu, ka vīrietis (tēvs, vīrs) ir pārāks un vadošs ne tikai ģimenē, bet vispār sabiedrībā, bet sievietei, galvenokārt, bija jābūt labai saimniecei un jāpaklausās vīrietim.⁷⁸

Tāpat kā Senajā Grieķijā arī Senajā Romā ģimenes galva bija ģimenes tēvs (*pater familias*), un viņa vara izplatījās uz visiem ģimenes locekļiem. Līdz pat 4. gs.m.ē. ģimenes galvai attiecībā pret

⁷⁵ „Ja cilvēks savu pirmo sievu, kas nav dzemdējusi viņam bēnus, grib pamest, sudrabu, tik, cik bija izpiršanas maksa par viņu, viņam ir jāiedod viņai, kā arī pūrs, ko viņa atnesa no sava tēva mājām, viņam ir jāatmaksā un tad viņš var viņu atlaist.” (138)

„Ja cilvēka sieva, kas dzīvo cilvēka mājā, sadomāja aiziet, sāka izšķērdīgi dzīvot, savu māju putināja ārā, pazemoja savu vīru, viņa ir jāatmasko, un ja vīrs izteica velmi atlaist viņu, lai pamet un ceļam viņš var viņai neko nedot kā šķiršanas naudu; taču ja vīrs izteica vēlmi neatlaist viņu, vīrs var paņemt sev citu sievieti par sievu, bet šī sieviete lai dzīvo viņa mājā kā verdzene.” (141)

⁷⁶ Пьер Брюле, *Повседневная жизнь древнегреческих женщин в классическую эпоху*, Молодая Гвардия, 2005, 42

⁷⁷ Лидия Винничук, *Люди, нравы и обычаи Древней Греции и Рима*, Высшая Школа, 1988, 156

⁷⁸ Владимир Миронов, *Древняя Греция*, Вече, 2006, 233

saviem bērniem piederēja „dzīves un nāves” tiesības: viņš varēja vai nu pieņemt jaunpiedzimušo bērnu, vai arī atteikties no tā, pavēlot viņu nogalināt vai pamest vienu bez palīdzības (kas arī parasti beidzās ar bērna nāvi). Īpašuma jautājumos ģimenes galvai piederēja neierobežota vara. Pēc laulības, kas tika apstiprināta ar attiecīgu aktu (*conventio in manum*) jaunās sievietes nonāca vīra tēva varu. Tomēr vajag atzīmēt, ka sievietes atkarība no vīrieti bija saistīta tieši ar īpašuma jautājumiem: viņai nevarēja piederēt īpašums, un viņa to nevarēja pārvaldīt. Gan Senajā Grieķijā, gan Senajā Romā sievietēm nebija pilsoņu tiesību, un formāli viņas bija atstādinātas no publiskās sfēras, valsts un politikas darbības. Tomēr vajag atzīmēt, ka Senajā Romā meitenes piedalījās mācību procesā kopā ar zēniem un ieguva tādas pašas zināšanas.⁷⁹

Patriarhālajā sabiedrībā sievieti kontrolē tēvs vai vīrs, bet vīrieša vara un autoritāte ir cieši saistīti ar viņa sabiedrisko nozīmīgumu un spēju kontrolēt sievieti.

Patriarhālā sistēma ir arī sociāls instruments paternitātes noteikšanas un likumiskās paternitātes garantijas instruments. Vidusāzijā sieviešu kontroles paņēmieni tika izplatīti līdz pat apgraizīšanas rituālam, harēmiem un einuham, peče⁸⁰, mājas ieslodzījumam, agrām laulībām un līdz pat vardarbībai un slepkavībām. Runājot par sejas aizklāšanu, Kerole Delaneja⁸¹ norāda, ka vīrietis neaizsedz sevi, atšķirībā no sievietēm. Tas simbolizē, ka vīrieši ne vien uzskata sevi par tādiem, kas sevi pilnībā kontrolē, par nevainojamiem, bet arī ka viņi ir vēlmes un vērtības avots, nevis objekts; vīrietis var tikt ievainots tikai caur savu sievu vai bērniem.⁸² Sievietes nozīmība ir saistīta ar viņas nevainību līdz laulībām, un uzticību vīram pēc laulībām; tam jāatspoguļojas arī viņas darbībās, ģērbšanās manierēs.

Patriarhālas sistēmas rezultāts ir vīriešu kontrole sabiedrībā. Vīriešu vardarbība ir izplatīta visā pasaulē, tādēļ ir nepareizi apgalvot, kā tā nav raksturīga rietumu sabiedrībai. Tomēr nevar ignorēt faktu, ka tieši Ziemeļāfrikā, Vidusāzijā un Dienvidāzijā šī parādība ir izplatīta vairāk. Patriarhālas kopienas iekšienē, neraugoties uz to, ka sievietes ieguldījums kopienas labklājības veicināšanā ir liels, viņa nevar veikt savus pienākumus kā neatkarīgs ekonomisks subjekts, bet tiek uztverta, kā papildus ekonomisks spēks. Pildot savus pienākumus un tai pat laikā atrodoties ēnā, sievietei bieži vien nav pat balss tiesību lēmumos, kas attiecas uz viņas nākotni, un viņai nav tiesību runāt par

⁷⁹ Лидия Винничук, *Люди, нравы и обычаи Древней Греции и Рима*, Высшая Школа, 1988, 161- 163

⁸⁰ Plāns tīkls, kas aizsedz sieviešu seju

⁸¹ Kerole Delaneja (*Carol Delaney*), Stenfordas Universitātes (*Stanford University*) asoc.profesore Kultūras un Sociālajās antropoloģijas fakultātē. Darbi: *Columbus and the Quest for Jerusalem* (2011), *Investigating Culture: An Experiential Introduction to Anthropology* (2011), *Abraham on Trial: The Social Legacy of Biblical Myth* (1998), *Naturalizing Power: Essays in Feminist Cultural Analysis* (1995), *The Seed and the Soil: Gender and Cosmology in Turkish Village Society* (1991)

⁸² Carol Delaney, *The Seed and the Soil: Gender and Cosmology in Turkish Village Society (Comparative Studies on Muslim Societies)*, University of California Press, 1991, 65

netaisnīgumu attiecībā pret viņu. Tā kā sabiedrības vai sociālas grupas funkcionēšana un attīstība ir tieši saistīta ar grupas locekļu dzimumu lomu raksturu, tad indivīdu seksualitāte un dzimuma sfēra nonāk visas sabiedrības kontrolē. Tamlīdzīgās sabiedrībās goda kodekss ir elements, ko citi redz saistībā ar cilvēku, kā personību, un kā cilvēks iekšēji novērtē savu nozīmīgumu. Tādā veidā goda kodekss tiek noteikts kā sociāls stāvoklis, kas tiek saistīts ar cilvēku. Neskatoties uz to, ka goda kodekss ir saistīts ar dzimumu lomām izpausmēm, tas aptver visu cilvēka personību. Piemēram, mūsdienu Turcijā goda kodekss izsaka spējas, kas atbilst sieviešu un vīriešu uzvedības standartiem. Tieši tāpēc eksistē atšķirības starp vīriešu un sieviešu goda kodeksiem. Runājot ka vīrietim nav goda, tiek uzskatīts, ka viņš nav izpelņījis uzticību un nevar pildīt savus pienākumus un kontrolēt tuvumā esošās sievietes. Kas attiecas uz sievieti, tad runa ir par to personisko seksualitāti un dzimumu lomu izpausmēm. Noteikta nozīmē gods izpaužas uz jebkuru iegūtu lietu vai mantu, un godīgi nopelnītu mantu pārvalda un izmanto tās īpašnieks. Par tādu iegūto „mantu” ir uzskatīta arī sieviete, un ņemot vērā ka sieviete ir dzīva būtne, tā paliek par visvairāk piespiesto objektu šajā sistēmā. Sieviete un meita ir ģimenes galvas īpašums; katram īpašumam ir sava vērtība. Tāpēc, kad meita apprecas, viņu izpērk, vai arī brāļa precību laikā meiteni atdod izpirkuma vietā, vai arī atdot kā izpirkuma maksu dzimtas naida gadījumā, ja nav iespējas veikt izpirkumu ar naudas palīdzību.⁸³

Vidusāzijā sievietes dzīve noriet slepenības un noslestībā. No sākuma tā ir ierobežota tēva mājas sienās, bet pēc tam vīra un viņa ģimenes mājās. Izpratne, ka viņas vieta ir mājās bija tik stipra, un viņas statuss bija tik nenozīmīgs, ka vīri bieži vien izvairījās saukt viņu vārdā. Viņi runāja par sievu netieši, piemēram, „mana ģimene”, „manu bērnu māte”. Būt par sievieti nozīmēja būt uzskatītai par dumju, runīgu, stūrgalvīgu un emocionālu, proti, par otras šķiras cilvēku. Paplašinot šīs kategorijas jēdzienu, jebkuru, kas nebija pirmais grupā vai līderis, sāka asociēt ar „sievišķīgām” īpašībām.⁸⁴

Pastavošā statusa saglabāšanai visloģiskākais risinājums bija laulības organizēšana tuvo radnieku starpā, kas nodarbojās arī ar laulību organizēšanu starp māsas brāļiem un brāļa māsām. Tajā bija sava loģika. Salaulājot meitu ar „svešinieku” un saņemot no viņa izpirkumu, tēvs zaudē atbalstu, kas varētu būt nepieciešams dzimtai grūtos brīžos. Tas nozīmē, ka pats kopienas vai laulību

⁸³Ahmet Cihan, „Töre Cinayetlerine Üniversite Gençliğinin Bakışı”, Diyarbakır: *Akader-Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu*, 50-61, 2003, 52; Nükhet Sirman, “Akrabalık, Siyaset ve Sevgi: Sömürge Sonrası Koşullarda Namus-Türkiye Örneği”, *Namus Adına Şiddet*, İBÜ, 2006, 48-50

⁸⁴Lale Yalçın-Heckman, *Kürtlerde Aşiret ve Akrabalık İlişkileri*, İletişim, 2002, 268-272

institūts balstās uz ekonomiskiem motīviem, bet laulības ir pakārtotas ekonomiskajām interesēm. Šāda sistēmā vājā dzimuma kontrole ir neizbēgama.⁸⁵

⁸⁵Fredrik Barth, *Principles of Social Organization in Southern Kurdistan*, Universitets Etnografiske Museum Bulletin, 1953, 184

2. GODA JĒDZIENA UZTVERE RIETUMU VALSTĪS UN TURCIJĀ

2.1. Goda jēdziens Vidusjūras reģionā

Kultūras antropoloģijā goda pētīšana aizsākās 1960.gados Vidusjūras reģionā. Pētījumu pamatdaļa attiecās vairāk uz Vidusjūras reģionu, kurpretim, piemēram, Ziemeļeiropai tika veltīta ne tik liela uzmanība. Viens no pazīstamākajiem goda jēdziena pētījumiem par Vidusjūras reģiona sabiedrību ir Žana Peristāna (*Jean G. Peristany*) darbs „*Honor and shame: the values of Mediterranean society*”, kas tika izdots 1966.gadā Čikāgā.⁸⁶ Šajā darbā Peristāni pētīja goda un kauna jēdzienu vēsturi un būtību Vidusjūras reģiona lauku sabiedrībā, aprakstot kā grieķu sabiedrības, tā arī klejotāju ganu, Andalūzijas, Kipras un Alžīrijas zemnieku sabiedrību uzvedības īpatnības.⁸⁷ Šo jautājumu vispamatīgāk pētījis britu antropologs Džulians Pitt-Raivers (*Julian Pitt-River*), kurš pārsvarā pētījumus veica Andalūzijā, Spānijā.

Tieši Džulians Pitt-Raivers atzīmēja, ka goda jēdziens nav viennozīmīgs un var būt ar dažādu nozīmi gan sabiedrībā gan arī atsevišķu indivīdu uzskatos. Pēc viņa definīcijas, personiskā pašcieņa ir tieši tas kas nosaka goda esamību; tāpat goda jēdziens ir saistīts ar cilvēku tikumību, stāvokli sabiedrībā, amatu un ģimeni kopumā. Gods var būt saistīts ar baznīcas un politisko varu.⁸⁸

Vidusjūras reģionā veiktais pētījums pamatojas uz teoriju, ka šim reģionam ir kopēja kultūras vērtību sistēma, un goda jēdziens ieņem tajā galveno vietu. Tomēr ir arī šīs teorijas kritiķi (piemēram, Maikls Herzfelds [*Michael Herzfeld*]), kurš apgalvo, ka paralēli godam daudzas citas vērtības ieņem tikpat svarīgu vietu dažās Vidusjūras valstu sabiedrībās, piemēram, viesmīlība un godīgums. Tāpēc būtu kļūdaini uzskatīt godu kā galveno Vidusjūras reģiona valstu sabiedrības morāles vērtību sistēmā.⁸⁹

Džulians Pitt-Raivers apgalvo, ka ir noteikts Vidusjūras goda jēdziens, kuru var pretstatīt Ziemeļeiropas goda jēdzienam. Teorija par Vidusjūras godu pamatojas uz to, ka sabiedrībai Dienvideiropā (it īpaši laukos) ir daudz vairāk līdzību ar Levantes un Ziemeļāfrikas valstu sabiedrību nekā ar Ziemeļeiropas sabiedrību. Par vienu no minētās hipotēzes pierādījumiem tiek

⁸⁶Pirmie novērojumi: *Honor and Shame: The Values of Mediterranean Society*. Ed. by J. G. Peristiany. Chicago, 1966. Šo darba turpinājums ietver: *Honor and Shame and the Unity of the Mediterranean*. Ed. by D. D. Gilmore. Washington, D. C., 1987; *Honor and Grace in Anthropology*. Ed. by J. G. Peristiany and J. Pitt-Rivers. Cambridge, England, 1992

⁸⁷Richard Herr, *Journal of Social History* Vol. 3, No. 1 (Autumn, 1969), pp. 89-92, Oxford University Press, 1969, 89

⁸⁸Pitt-Rivers J. *Honor: International Encyclopedia of the Social Sciences*. Vol. 6. 1968. P. 503-511

⁸⁹Michael Herzfeld, „Honor and shame: Problems in the comparative analysis of moral systems” *Man*, 15, 339-351

izvirzīta teorija par vēsturiskā mantojuma ietekmi uz procesiem sabiedrībā. Eiropas dienvidu daļā dažādos periodos valdīja musulmaņu valdības – Spānijā līdz 15.gadsimtam, Balkānos līdz pat 19-20. gadsimtam.⁹⁰

Tāpat kā citur pasaulē arī Vidusjūras reģiona valstīs cilvēka gods ir ne tikai tieši saistīts ar indivīda pašcieņas jūtām, bet arī ar sabiedrības attieksmi kopumā. Goda jēdzienu raksturo arī „kolektīvais gods”: goda normas attiecināmas ne tikai uz konkrētu indivīdu, bet arī uz noteiktu cilvēku grupu. Par tādu grupu kalpo ģimene, uz ko tiek attiecināts „ģimenes goda” jēdziens: cieņa, ģimenes svarīgums un sabiedriskais stāvoklis apkārtējo acīs. Gods kļūst ne tikai par kādu no atsevišķa cilvēka personiskajām īpašībām, bet arī par parādību, kura tiek attiecināta uz pārējo sabiedrības grupu. Tas savukārt attīsta savstarpējas saites starp personisko godu un kolektīva godu, ģimenes godu: necienīga uzvedība vai viena ģimenes locekļa goda pazemojums noved pie ģimenes negoda kopumā; radnieka netikumīga uzvedība negatīvi ietekmē cita ģimenes locekļa godu. Par ļoti svarīgu aspektu kalpo arī sakari ārpus ģimenes, ko apzīmē ar terminu „savstarpēja sociālā atkarība”. To var uzskatīt par mēģinājumiem nostiprināt ģimenes sakarus sabiedrībā. Šī atkarība atbalsta sakarus starp dažādām sociālajām grupām, sekmē vienotu normu un vērtību saglabāšanu un uzticību tiem.⁹¹

Runājot par ģimenes godu, Halvors Maksnets⁹² izceļ īpatnības, kas raksturo sabiedrības, kurās gods ieņem svarīgu lomu:

1. Sabiedrības struktūras galvenie elementi ir ģimene, klans, dzimta. Atsevišķa cilvēka uzvedība netiek vērtēta individuāli, atsevišķi no grupas, bet vienmēr ir daļa no tās. Cilvēka gods ir tieši atkarīgs no grupas goda kopumā, un otrādi, grupas gods ir atkarīgs no katra atsevišķa indivīda.
2. Goda jēdziena cieša saistība ar ģimeni, kā arī ģimenes cietieni aizsargāt savu godu veido absolūto uzticību ģimenei. Sakarā ar to arī ģimenes vērtības attiecībā pret godu paliek nevis universālas un inkluzīvas (iekļaujošas) kā Rietumu sabiedrībā, bet gan otrādi - privātas un ekskluzīvas.
3. Ģimene spēlē galveno lomu agonistiskā sabiedrībā. Ģimenes goda kodekss ir priekšplānā un tādās attiecībās ir liela varbūtība saņemt atbildes sitienus, kas ir izteikti gan ar vārdiem un rīcību, vai atklātā veidā naidojoties starp ģimenēm un klaniem.

⁹⁰ Frank Henderson Stewart, *Honor*, University Of Chicago Press, 1994, 75-76

⁹¹ Patricia M.Rodrigues Mosquera, Antony S.R. Mastead, Agneta H. Fischer, *Journal of cross-cultural psychology*, Vol.33, No. 1, January 2002 16-36, „Honor in the Mediterranean and Northern Europe, Western Washington University”, 2002,17

⁹²Halvors Maksnets (*Halvor Moxnes*) norvēģu teologs, dz. 1944.g.

4. Neraugoties uz to, ka ģimene ir vesela, nedalāma sabiedrības šūna, grupas iekšienē var rasties saspringtas attiecības, konflikti un pat naidi.⁹³

Šīs īpatnības rāda, ka sabiedrības, kurās gods ieņem svarīgo vietu, balstās uz ģimeni, klanu, dzimtu, nevis uz indivīdu kā Rietumu sabiedrībās. Rietumu sabiedrības morālie principi balstās uz universāliem, līdz ar to abstraktiem principiem. Savukārt, aplīkotajās sabiedrībās morālie principi izriet no ģimenes vērtību sistēmas, kas padara tos privāk un konkrētākus.

Goda jēdziena viena no galvenajām īpašībām ir tas, ka tā jēga atšķiras atkarībā no indivīda dzimuma. Ja goda jēdziena pamatā attiecībā uz sievietēm galvenokārt tiek akcentētas pieticība un tikumība, atbildība par sievietes goda sargāšanu un attiecīgi arī par ģimenes godu, visumā gulstas uz vīrieti. Turklāt vīrietim goda jēdziens balstās uz viņa vīrišķību, drosmi un rakstura stingrību.⁹⁴

2.2. Goda jēdziens Rietumu un Ziemeļeiropas valstīs

Neskatoties uz to, ka tās vērtības, kuras ir svarīgas Vidusjūras sabiedrībā, sastopam arī citos reģionos un valstīs, pašai goda jēdziena koncepcijai piemīt atšķirīgas īpašības. Gods parasti tiek saprasts kā „morālā, ētiskā (cilvēka) vērtība (sabiedrības, sabiedrības šķiras, kārtas vai atsevišķa indivīda izpratnē); pozitīvs (cilvēka) morālās stājās vērtējums”.⁹⁵ Ir jāatzīmē, ka, tulkojot vārdu „gods” citās valodās, šim vārdam ikreiz var būt vairāki tulkojuma varianti un katram būs sava nozīme. Turku valodā tiek lietoti vārdi *namus* un *şeref*: abi šie vārdi izsaka jēdzienu ‘gods’, bet atšķiras pēc nozīmes. Sīkāk šis jautājums tiks iztirzāts nākamajā nodaļā.

Rietumu sabiedrībās atšķirīgās īpašības kopumā un atbilstoši tam goda jēdziena izpratnei piemīt individuālisma raksturs, atšķirībā no Vidusjūras un austrumu kolektīvisma. Rietumu sabiedrība vairāk balstās uz labprātīgu morāles kritēriju izvēli nekā uz ģimeniskajiem sakariem, kā rezultātā morāles sistēma balstās uz kopējiem nediskriminēšanas un vienlīdzības principiem.⁹⁶

⁹³Halvor Moxnes, „Biblical Theology Bulletin” *Journal of Bible and Culture* November 1993 vol. 23 no. 4 167-176, Honor and Shame, 28

⁹⁴Patricia M. Rodrigues Mosquera, Antony S.R. Masteed, Agneta H. Fischer, *Journal of cross-cultural psychology*, Vol.33, No. 1, January 2002 16-36, „Honor in the Mediterranean and Northern Europe”, Western Washington University, 2002, 17-18

⁹⁵Latviešu literārās valodas vārdnīca, 3.sējums, Zinātne, 1975, 112

⁹⁶Halvor Moxnes, „Biblical Theology Bulletin” *Journal of Bible and Culture* November 1993 vol. 23 no. 4 167-176, Honor and Shame, 27

Atšķirības goda izpratnē tika uzskatāmi parādītas Patricijas M. Rodrigesas Moskeras⁹⁷ pētījumā „Gods Vidusjūras un Ziemeļeiropā”⁹⁸, kurā tika analizēti 140 respondentu anketēšanas rezultāti, aptaujot 70 vīriešus un 70 sievietes (vidējs vecums - 23 gadi) no Spānijas un 131 respondentu (69 sieviešu un 61 vīrietis) no Nīderlandes. Pētījuma pirmās daļas mērķis bija parādīt kultūras prioritātes Spānijā un Nīderlandē. Rezultāti atklāja, ka Spānijas respondenti kā galvenās prioritātes atzīmēja ģimenes drošību, godu un pieticību, cieņu pret vecākiem un vecākiem cilvēkiem, cieņu pret tradīcijām sabiedrībā, sabiedriskajiem morāles virzītājspēkiem un sabiedrisko atzinību kopumā. Savukārt, otrā respondentu grupa par galvenajām prioritātēm atzīmēja mērķtiecību, apdāvinātību, brīvību, laipnību, neatkarību, noturību, atbildību, pašdisciplīnu un pašcieņu. Šie rezultāti parāda ģimenes svarīgumu Spānijas kultūrā, tai laikā kad Nīderlandes kultūrā ir izteikta virzība uz individuālismu. Pārsteidzošs rādītājs ir statusa saglabāšanas svarīgums sabiedrības priekšā, kur bija vienādi rezultāti abos gadījumos. Tai pašā laikā tādi aspekti, kā cilvēku kontrole un atzinība no citu cilvēku puses izrādījās svarīgākas Spānijā. Šos divus aspektus – gan kontroli par citiem, gan arī atzinību no citu puses – varētu uzskatīt par saikni starp individu un sabiedrību daudz lielākā mērā nekā statusa saglabāšanas svarīgumu sabiedrības priekšā, ko var uzskatīt, kā personisku īpašību. Pētījuma otrajā daļā dalībniekiem tika uzdoti 3 jautājumi: ko nozīmē gods, kādas situācijas var novest pie goda zaudējuma, un kas varētu atjaunot godu. Atbildei uz pirmo jautājumu tika dotas sekojošas atbilžu kategorijas: atzinīgs cilvēka rīcības vai personības novērtējums; savstarpēji atkarīga uzvedība; cilvēka sasniegumi; personīgas nozīmīguma sajūtas; sociāli ekonomiskais statuss. Atbilžu varianti uz otro jautājumu: cerību neattaisnošana; personīga neveiksme; būt kritizētam vai pazemotam; personiskā godīguma nepietiekamība; būt vājam un glēvam attiecībā pret citiem. Atbilžu varianti uz trešo jautājumu: personiskie sasniegumi; atzinīga citu reakcija uz cilvēka darbībām un personības pievilcību; būt patstāvīgam un neatkarīgam; personisks godīgums. Rezultāti parādīja, ka atšķirības goda jēdziena uztverē spāņu un nīderlandiešu respondentu starpā ir nosacītas, jo abās respondentu grupās tika minētas visas kategorijas. Ja apskatām jautājumu kopumā, tad, gan spāņu, gan arī nīderlandiešu respondentiem goda jēdziens nozīmē vienu un to pašu rīcību un situāciju salikumu, tomēr ir atšķirīgi akcenti, kas norāda uz to vai citu kategoriju dažādību. Nosacītas atšķirības parādīja arī to, ka Spānijā akcents tiek likts uz sociālo un ģimenes savstarpēju saistību, bet Nīderlandē uz sasniegumiem un pašdisciplīnu.

⁹⁷ Patricijas M. Rodrigesas Moskeras (*Patricia M. Rodrigues Mosquera*)- Veslejanas Universitātes (*Wesleyan University*) profesore. Nozāre: sociāla psiholoģija

⁹⁸ Patricia M. Rodrigues Mosquera, Antony S.R. Masteed, Agneta H. Fischer, *Journal of cross-cultural psychology*, Vol.33, No. 1, January 2002 16-36, „Honor in the Mediterranean and Northern Europe”, Western Washington University, 2002, 18-33

Rietumu sabiedrībā 'goda' apzīmēšanai biežāk tiek izmantoti tādi vārdi kā 'lepnums', 'statuss', 'pašcieņa', 'reputācija' un citi, kas tomēr neatspoguļo pilnībā pašu goda jēdzienu. Visi šie sinonīmi apzīmē jēdzienus, kas attiecas uz individuālām jūtām. Bet kā jau bija rakstīts, gods ir cieši saistīts ar 'goda grupu' (cilvēki, kuru viedoklis ir svarīgs indivīdam, un kuriem ir tiesības vērtēt viņu uzvedību), kas nozīmē nepārtrauktu saikni starp sabiedrības prasībām pret indivīdu un indivīda pienākumiem attiecībā pret sabiedrību. Pirms aplūkojam Turcijas sabiedrībā pastāvošo goda jēdzienu nepieciešams sniegt ieskatu jautājumā, kāpēc mūsu goda izpratne atšķiras no tradicionālas izpratnes (dažreiz runā par „mežonīgo” jeb „primitīvo” goda jēdzienu, kas paredz gatavību atmaksāt par jebkādu goda aizskārumu, it īpaši ja tās saistīts ar sievietes šķīstību).

Goda jēdziens pastāvēja Rietumu kultūrā sen pirms kristietības. Jau Senās Grieķijas un Senās Romas laikā parādījās pazīmes, kas liecināja, ka šis jēdziens kļūst aizvien nestabils Rietumu kultūrā un, iespējams, pat izzudīs pavisam. Kopā ar pašo goda jēdzienu tajā laikā parādījās zināms skepticisms attiecībā pret godu – parādība, kas nav sastopama nevienā citā kultūrā. Turpmāku attalināšanos no goda jēdziena sakotnējās izpratnes ietekmēja arī kristietība. Mežonīga” goda izpratne ir grūti savienojama ar kristietību, kas paredz sava veida pazemību un „otra vaiga pavēršanu”. Islāma pasaulē tāda konflikta starp reliģiju un godu nebija, tieši tāpēc „primitīva” goda izpratne šeit palika gandrīz neskārta. Neskatoties uz to, ka sākot no 7. gadsimta goda jēdziens bija cieši saistīts ar reliģiju, goda jēdziena izcelsme nav reliģiska, jo goda jēdziens pastāvēja jau pirmsislāma sabiedrībā. un parādījās jau pirms islāma.⁹⁹

2.2. Goda jēdziens Turcijā

2.2.1. *Namus*

2.2.1.1. *Namus* jēdziens

Turku valodā eksistē ļoti liels skaits vārdu, kas apzīmē 'godu': *namus*, *şeref* ('cieņa', 'pagodinājums', piemēram, *şeref vermek* – 'izrādīt cieņu'), *itibar* ('cienība', 'autoritāte', *itibar görmek* – 'būt cieņā'), *nam* ('slava', *nam salmak* – 'kļūt slavenam'), *san* ('cienība', 'tituls', *san olarak* – 'cieņas vārdā'), *onur* ('cieņa', 'vērtība', 'patmīlība', *onuruna bir yemek verilecek* – 'viņa goda dēļ tiks pasniegtas vakariņas'), *gurur* ('lepnums', *milli gurur* – 'nacionālais lepnums'). Tādu terminu daudzums liek saprast, cik savā būtībā šis jēdziens ir svarīgs turku sabiedrībai.

⁹⁹ James Bowman, *Honor: a history*, Encounter Books, 2006, 19-47

Kā raksta Leila Pervizata¹⁰⁰, vārds *namus* ir cēlies no vīriešu dzimtas sengrieķu vārda *nomos* un tiek uzskatīts, ka osmaņu valodā šis termins tika pārņemts no arābu vai persiešu valodas. *Nomos* nozīmē kaut ko stabilizējušu, tradīcijas, paradumus, pavēli. Pats par sevi vārds *nomos* ir cēlies no vārda *nema*, ar kuru tika apzīmēta vīrieša zeme un dzīvnieku ganīšana uz šīs zemes.¹⁰¹ Osmaņu valodā goda kodeksa jēdzienam ir vairākas nozīmes: likums, kārtība; nevainība; tikumība, godīgums, eņģelis, tuvs Dievam.

Tulkojumā no turku valodas, *namus* nozīmē ‘gods’, ‘cieņa’, ‘godprātība’. Atbilstoši *namuslu* (retāk *namuskar*) nozīmē ‘godīgs’, ‘godprātīgs’. Tomēr turki šim jēdzienam piešķir daudzas sarežģītākas nozīmes, un pats jēdziens *namus*, kaut arī tiek tulkots kā ‘gods’, atšķiras no Eiropā lietotajām nozīmēm. Šī jēdziena galvenā īpatnība ir tajā, ka nozīme ir atkarīga no tā, vai runa ir par sievieti, vai par vīrieti. Ja tiek runāts par sievieti, tad *namuslu* nozīmē viņai būtu jābūt tīrai vai kārtīgai seksuālā ziņā: vai nu jābūt jaunavai, ja runa ir par jaunu neprecētu sievieti, vai jābūt uzticīgai savam vīram, ja runa ir par precētu sievieti. Savukārt, par *namuslu* sauc vīrieti, kas ir spējīgs saglabāt savas sievas vai radnieces (mātes, māsas, meitas) *namus*. Tas arī nozīmē būt godīgam, drošam, uzticamam. Vīrieša paša tikumībai seksuālā ziņā šajā gadījumā nav nekādas nozīmes. Tādā veidā redzams, ka pats jēdziens *namus* jau sevī ietver diskrimināciju un nevienlīdzību starp sievieti un vīrieti.¹⁰²

Runājot par tradicionālo sabiedrības modeli, statuss un atzinība pamatojas uz klana vai ģimenes goda, kas, savukārt, ir tieši atkarīgs no šā klana vai ģimenes sieviešu uzvedības. Tradicionālajā sabiedrībā uz neapkaunotu goda statusu nevar pretendēt individuālā kārtā, atsevišķi no savas ģimenes. Tomēr cilvēka darbības, kā individuāla rīcība, var sēt ģimenē negodu.¹⁰³

Namus jēdziena pamatā ir tradīcijas un paradumi, kas saistīti ar dzimumu lomām un uzvedību, un kas pieņēma stingru noteikumu formu. Par pirmo noteikumu kalpo fiziska šķīstība un tās uzturēšana. Fiziskas šķīstības uzturēšana ir sievietes pienākums, bet *namus* aizsargāšana ir gan vīrieša, gan arī sievietes pienākums. Sievietes *namus* ir tajā, lai viņai nebūtu intīmo attiecību līdz laulībām, bet pēc laulībām tām jābūt attiecības tikai ar vīru. Šās normas pārkāpuma gadījumā godu zaudē ne tikai sieviete un vīrietis, bet arī viņu ģimenes. Sievietes *namus* izpaužas divās lietās:

¹⁰⁰ Leila Pervizata (*Leyla Pervizat*), sabiedriskā darbiniece, rakstniece, kas saņēma doktora grādu par slepkavību pētījumiem goda kodeksa vārdā

¹⁰¹ Leylâ Pervizat, „An Interdisciplinary and a Holistic Attempt to Understand the Honor Killings in Turkey”, <http://www.pagu.unicamp.br/sites/www.pagu.unicamp.br/files/colenc.04.a06i.pdf> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

¹⁰² Red. Marlis Hellinger, Hadumod Bussmann, *Gender across languages: the linguistic representation of women and men*, John Benjamins Publishing Company, 2001, 300-301 lpp.

¹⁰³ Baker N. V., Gregware P. R., Cassidy M. A., „Family Killing Fields: Honor Rationales in the Murder of Women” in *Violence against Women*, Vol. 5, No. 2, (February 1999), 165

nepieļaut citu iejaukšanos savā personiskajā dzīvē un rūpīga pietuvināto sieviešu *namus* aizsargāšana.¹⁰⁴ Līdzīgas kontroles pamatā ir pārliecība, ka patriarhālas sabiedrības interesēs sievietei nevar uzticēt savas tikumības aizsardzību, un cienījams ir tas vīrietis, kura radnieki saglabā tikumību.¹⁰⁵ Sieviešu ‘šķīstība’ ir ļoti trausls jēdziens, un tas var tikt pakļauts riskam ar visdažādāko rīcību, sākot ar visnevainīgāko (no rietumu cilvēka redzes viedokļa), kā pastaiga pa pilsētu vienatnē, flirts ar puisi, mīlestības dziesmas pasūtīšana radio, un beidzot ar krāpšanu ģimenē.¹⁰⁶

Kā jau tika minēts, ar *namus* jēdzienu vīrieša un sievietes dzimumu lomas pilnībā atšķiras. Sākotnējā sievietes misija ir pakļaušanās vīrietim. Viņai ne tikai jāsarga sava tikumība, bet arī jāuzvedas sabiedrībā pasīvāk, nekā vīrietim, un viņa nedrīkst dominēt.¹⁰⁷

Var teikt, ka vīrieša uzdevums ir būt *namus* aizsargātājam vai sargam. Sargot sievas vai radnieces godu, viņš ne tikai sargā savas ģimenes godu, bet arī savu personisko. Ļoti labi situāciju attēlo kāda pētījumu dalībnieka teiktais: „*Gods – man tas nozīme visumu. Gadījumā, ja es būtu precēts, tad šī meitene būtu mans gods. Mana māsa – arī ir mans gods, kā arī citas radnieces; mana tēvoča meita un manas tantes meita arī ir mans gods.*” (Batmana, vīrietis, 24 gadi, imams).¹⁰⁸

Visumā *namus* ietver sviras, kas nosaka kā ir jāuzvedas sievietei, un tādēļ, tas ir uzskatams par sieviešu kontroles paņēmienu: atbilstoši *namus* jēdzienam sievietei nevar būt pirmslaulības un ārpuslaulības sakari, viņai atbilstoši jāgērbjas un pienācīgi jāuzvedas. Ir redzams, ka *namus* jēdziens galvenokārt reducējas uz sievieti. Spilgts piemērs ir profesora Ajtekina Sira¹⁰⁹ un viņa grupas pētījumā¹¹⁰ 2003.gadā veiktās aptaujas rezultāti. Uz jautājumu „Kas ir *namus*?” visizplatītākās atbildes bija: mana sieva, mana māsa, mana māte, mana ģimene, sievietes nevainība, cieņa pret vīrieša godu (šajā gadījumā runa ir par citu goda jēdzienu ‘*şeref*’, par kuru tiks rakstīts atsevišķā nodaļā), sievietes paklausīšana, reliģijas ievērošana.¹¹¹ Tāpat balstoties uz veikto pētījumu rezultātiem, sabiedriskā darbiniece Ilknura Ustuna (*İlknur Üstün*) un antropologs Aksu Bora (*Aksu*

¹⁰⁴ Doğu Ergil, *Türkiye’de Terör ve Şiddet yapısai ve Kültürel Kaynakları*, I.Baskı, Turhan Kitabevi, 1980, 188-189

¹⁰⁵ Tahire Koçtürk, *A matter of Honor, Experiences of Turkish women Immigrants*, Atlantic Highlands, 1992, 56

¹⁰⁶ Canan Arin, “Femicide in the Name of Honor in Turkey.” *Violence Against Women* 7, no. 7, 2001

¹⁰⁷ Maria Pia Bella, „Name, Blood and Miracles” in *Honor and Grace in Anthropology*, J.G.Peristiany and J.Pitt Rivers, Cambridge University Press, 1992, 152

¹⁰⁸ Pētījums „Goda slepkavības dinamika Turcijā” (*The Dynamics of Honor Killings in Turkey*) asoc. prof. Filizas Kardamas (*Filiz Kardam*) vadībā tika veikts četrās Turcijas pilsētās – Stambulā, Adanā, Šanlıurfā un Batmanā 2004.-2005.gadā

¹⁰⁹ Ajtekina Sira (*Aytekin Sira*) Dz. 1963.g., Malatjā, Turcijā. Dižle Universitātes (Dicle Üniversitesi) profesors un rektora palīgs. Pētījumu nozare: psihiatrija, tradicionālas un goda slepkavības.

¹¹⁰ „Nepierādāsim: goda jēdzienā pamatota vardarbība” (*Alışmayacağız: Namus adına işlenen Cinayetler*)

¹¹¹ Habibe Yılmaz Kayar, „Namus nedir? Namussuzluk nedir?”, 2005

<http://www.turkhukusitesi.com/showthread.php?t=4167>

Bora) apgalvo, ka *namus* pamatā ir sievietes uzticības jēdziens, un ārpuslaulības sakaru nepieļaušana.¹¹²

Atbilstoši tam var izcelt vairākas sieviešu un meiteņu kategorijas, kuru uzvedība un rīcība iziet ārpus *namus* paradumu un sabiedrisko vērtību tradicionālajiem priekšstatiem:

1. *Precēta sieviete, kurai ir ārpus laulību attiecības.* Šajā gadījumā sodu izpelnās ne tikai sieviete, kura ar šādu rīcību ir izdarījusi negodu ģimenei, bet arī vīrietis, ar kuru viņai ir attiecības, jo viņam ne tikai jāaizsargā savs gods, bet viņš arī nedrīkst aizskart cita godu. Līdzīgā situācijā vīrs nevar būt gandarīts ar šķiršanos: ja viņa sieva ir aizgājusi pie mīļākā, viņa gods netiks atjaunots. Līdzīga problēma parasti tiek risināta ar slepkavības palīdzību, turklāt, tā kā sievietes ārpuslaulības attiecību dēļ godu zaudē ne tikai vīrs, bet arī sievietes ģimene, tad parasti sievietes ģimene sadarbojas ar vīru, lai gods netiktu aptraipīts.
2. *Precēta sieviete, kas aizbēgusi no vīra.* Šāda rīcība tiek saukta par „laulības pavarda atstāšanu” un tiek traktēta, kā nodarījums, kas izpelnījies īpaši stingru sodu.
3. *Sieviete, kas šķiras no vīra.* Šķiršana no vīra arī tiek uzskatīta par lielo pārkāpumu, kas skar gan vīra, gan sievietes ģimenes godu. Pat ja sieviete nav apmierināta ar laulības dzīvi un grib atgriezties savās mājās, viņas ģimene parasti viņu nepieņem.
4. *Šķirta sieviete, kurai ir attiecības ar vīrieti.* Tādas sievietes stāvoklis ir līdzīgs stāvoklim, kurā atrodas precēta sieviete, jo jebkurā gadījumā viņu stingri kontrolē bijušais vīrs un viņas ģimene.
5. *Jauna neprecēta meitene, kurai ir attiecības ar puisi vai vīrieti.* Ar formulējumu „attiecību esamība” var tikt domāts daudz situāciju: meitenei ir intīmas attiecības ar puisi; puisis un meitene vienkārši pastaigājas vai sēž kafējnīcā; meitene ir iemīlējusies un daudz kas cits.
6. *Jauna neprecēta meitene, kas aizbēg ar puisi, vīrieti.* Neskatoties uz to, ka tāda rīcība arī tiek uzskatīta par lielo pārkāpumu, tādi gadījumi ne vienmēr beidzās ar slepkavību, jo ir iespēja, ka meitene apprecēsies.
7. *Sieviete vai meitene, kas tika nolaupīta un/vai izvarota.* Neskatoties uz to, ka nolaupīšana un izvarošana notiek pret sievietes gribas, daži cilvēki sabiedrībā uzskata, ka tādos gadījumos ir arī sievietes vaina.¹¹³

Plašāk šie gadījumi ir iztirzāti 4. daļā „Goda jēdzienā pamatotas slepkavības”.

¹¹² Aksu Bora ve İlknur Üstün, *Sıcak Aile Ortami- Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler*, Tesev Yayınları, 2005, 67

¹¹³ Filiz Kardam, “*The Dynamics of Honor Killings in Turkey*”, 28-42

Svarīgi saprast, ka *namus* saglabāšanas vārdā sievietē, ne tikai nedrīkst stāties dzimumsakaros ar vīrieti līdz laulībām vai būt neuzticīga vīram, bet nedrīkst būt pat par tenku objektu, jo šajā gadījumā *namus* tiks apšaubīts.¹¹⁴ Atšķirībā no arābu valstīm, kur atbildība par *namus* ir, pirmkārt, meitenes tēvam un brāļiem, neatkarīgi no tā, vai viņa ir precēta vai nē, Turcijā galveno atbildību par to uzņemas vīrs, un pēc tam tikai pārējie asinsradinieki vīrieši – tēvs, brālis, tēvocis.¹¹⁵

2.2.1.2. *Namus* jēdziens sociālajās grupās

Jāatzīmē, ka ne tikai pats goda jēdziens atšķiras dažādās kultūrās. Dažādos sabiedrības slāņos atšķiras *namus* jēga, dažādi tiek definēts *namus* jēdziens, kā arī atšķiras uzvedības un darbības veids šā jēdziena ietvaros. Dou Ergils apraksta to sekojoši: uzvedībā, kas attiecināma uz *namus* jēdzienu, tradicionāli atspoguļojas ciematu un mazu pilsētu iedzīvotāju vērtības un viedokļi. Pilsētā tradicionālā *namus* jēdziena izpratne saglabājas zemākajos sabiedrības slāņos; vidējās klases cilvēku starpā šis jēdziens zaudē savu ietekmi, bet augstākajos sabiedrības slāņos tā gandrīz vairs nav. *Namus* jēdziena izpratne ir viena no sfērām, kurā visspilgtāk izpaužas atšķirības starp ciematu un pilsētu iedzīvotājiem. Šīm atšķirībām ir raksturīgas sekojošas iezīmes: zemākajos slāņos prioritāšu saraksta augšgalā atrodas centieni nosargāt nevainību, bet augstākajos slāņos daudz lielāka nozīme ir tam, lai indivīdi nezaudētu savu sociālo statusu. Ja nav tādu priekšrocību, kādas ir augstākam sabiedrības slānim, proti, laba izglītība, prestiža profesija, administratīvo centru pieejamība, kā vienīgā iespēja saglabāt savu stāvokli un statusu sabiedrībā zemākajiem slāņiem paliek tikai goda aizsardzība. Augstākā slāņa sieviešu *namus* ir lielākoties to personiskā lieta.¹¹⁶

Namusa jēdzienam ir ļoti liela nozīme indivīda integrācijas procesā sabiedrībā. Šī jautājuma izslēgšana var kalpot par kauna, statusa zaudējuma un pat slepkavības iemeslu. Dažos sabiedrības slāņos vīrietim, kurš zaudējis *namus*, tas nozīmē zaudēt arī savu vīrieša statusu. Tai laikā kad sievietes *namus* ir saistīts tikai ar viņas personīgo, intīmo dzīvi, vīrietis bez *namus* nevar izpelnīties cieņu sabiedrībā un nevar pазsargāt no pārmetumiem nedz savu personisko dzīvi, nez arī sievietes, par kuriem viņš ir atbildīgs. No kā izriet, ka šāds vīrietis ir zaudējis sabiedrības priekšā.¹¹⁷

¹¹⁴ William A. Haviland, Harald E.L.Prins, Bunny McBride, Dana Walrath, *Cultural Anthropology: The Human Challenge*, Wadsworth Publishing, 2005, 246. lpp

¹¹⁵ Clementine van Eck, *Purified by blood: Honour killings amongst Turks in the Netherlands*, Amsterdam University Press, 2003, 19. lpp

¹¹⁶ Doğu Ergil, *Türkiye'de Terör ve Şiddet yapısai ve Kültürel Kaynakları*, I.Baskı, Turhan Kitabevi, 1980, 193-196

¹¹⁷ Shahrzad Mojab, Nahla Abdo, *Violence in the name of Honour: Theoretical and Political Challenges*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Press, 2006, 48-49

Ja izveidojam vērtību hierarhiju turku sabiedrībā, tad neapšaubāmi otrajā vietā pēc patriotisma vai pat vienā pozīcijā ar to atrodas *namus*. Šis *namus* nozīmīgums atspoguļojas izteicienā *Namus için yaşanır, namus için ölünür* („Goda dēļ dzīvo, goda dēļ mirst”).¹¹⁸

2.2.2. *Şeref*

Bez *namus*, Turcijā tiek izmantots arī termins *şeref*, kas tulkojams, kā ‘cieņa’, ‘gods’, ‘pagodinājums’ vai ‘statuss’, un šis jēdziens attiecas tieši uz vīrieti. Ir jāšķir jēdzieni *şeref* un *namus*. Ja *namus*, atbilstoši definīcijai, ir īpašība, kas iegūta piedzimstot un kas var tikt pazaudēta, tad *şeref* ir kaut kas, ko cilvēks iegūst ar savas uzvedības, rīcību un sasniegumu palīdzību.¹¹⁹

Şeref raksturo goda jēdzienu, kas, galvenokārt, attiecas uz vīrieti, un paredz tādas īpašības un izturēšanos kā prasme turēt vārdu, gatavību aizsargāt savas un tuvinieku intereses, kā arī nopelnus sabiedrības labā.¹²⁰

Vīrieša uzticamība, drosme, viņa sieva, bērni (īpaši vīriešu kārtas pēcnācēji), ekonomiskais un sociālais stāvoklis attiecas uz *şeref*. Tādā veidā *şeref* ir vēl viens nevienlīdzības rādītājs Turcijā. Tomēr nevajadzētu uzskatīt, ka jēdzieni *namus* un *şeref* skaidri šķirti. Nereti tie ir savstarpēji aizvietojoši, turklāt *şeref* izriet no *namus*. Var apgalvot, ka *şeref* vīrietim spēlē aizsardzības lomu un, jo vairāk viņam *şeref*, jo mazāk jābažījās par *namus* zaudēšanu. Abi šie jēdzieni atspoguļo nevis indivīda, bet grupas vērtību: ja sieviete uzvedas kārtīgi, visai ģimenei ir gods (*namus*) un, otrādi, ja sieviete zaudē *namus*, to zaudē arī visa ģimene. Turklāt gan *namus*, gan *şeref* jēdzienam sabiedriskajam viedoklim ir ļoti svarīga nozīme.¹²¹

Neskatoties uz zināmu līdzību un to, ka abi šie jēdzieni nav šķirami, jāatzīmē galvenā atšķirība: atšķirībā no *şeref namus* ir absolūts jēdziens: vai nu tas ir, vai nav, bet *şeref* var iegūt dzīves laikā. Piemēram, katra sieviete piedzimst „šķīsta”, un viņas nākamā seksuālā pieredze nosaka, vai viņa tāda paliks vai nē. Viņas personīgais *namus* un ģimenes *namus* ir pakļauti šīs pieredzes ietekmei. Gadījumā, ja viņa nesaglabās savu tikumību, viņa un viņas ģimene zaudēs godu, kļūst „bezgoži” (*namussuz*), un ģimenei vajadzēs nomazgāt savu *namus*, lai saglabātu savu stāvokli sabiedrībā. *Namus* ir kaut kas tāds, kas vai nu ir, vai nav, pa vidu šeit nekas nevar būt. Savukārt,

¹¹⁸ Mahmut Tezcan, *Türklerle İlgili Stereotipler (Kalıp Yargular) ve Türk Değerleri Üzerine Bir Deneme*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1974, 90

¹¹⁹ Sefa Şimşek, *Törelerin Aynasında Doğu ile Batı*, Asa Kitabevi, 1998, 47

¹²⁰ Leylâ Pervizat, *An Interdisciplinary and a Holistic Attempt to Understand the Honor Killings in Turkey*, <http://www.pagu.unicamp.br/sites/www.pagu.unicamp.br/files/colenc.04.a06i.pdf> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

¹²¹ Clementine van Eck, *Purified by blood: Honour killings amongst Turks in the Netherlands*, Amsterdam University Press, 2003, 19-23

şeref var tikt vairots vai var mazināties, atkarībā no cilvēka nodarījumiem un uzvedības. Šī atšķirība atspoguļojas arī turku valodas izteicienos: „zaudēt namus” (*‘namusunu kaybetmek’*), vai nu otrādi „atjaunot” jeb „nomazgāt” *namus* (*namusunu kurtarmak, namusunu temizlemek*). Turpretim „nopelnīt” var tikai *şeref* (*şeref kazanmak*), *namus* nopelnīt nevar. Savukārt, runājot par *şeref* nav iespējams lietot vārdu „nomazgāt”. Un vēl jo vairāk, ja nav *şeref* vai *şeref* ir maz to nevar līdzināt izteicienam „nav *namus*”.¹²²

¹²² Leylâ Pervizat, *An Interdisciplinary and a Holistic Attempt to Understand the Honor Killings in Turkey*, <http://www.pagu.unicamp.br/sites/www.pagu.unicamp.br/files/colenc.04.a06i.pdf> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

3. PIESPIEDU LAULĪBAS

3.1. Laulības bez sievietes piekrišanas

Pēc definējuma piespiedu laulības ir laulības, kas noslēgtas bez vienas vai abu pušu piekrišanas, kur galvenais faktors ir psiholoģiskais spiediens un fiziska vardarbība. Jāatceras, ka piespiedu laulības (*forced marriage*) un laulības pēc iepriekšējas vienošanās (*arranged marriage*) nav viens un tas pats, jo, lai gan otrajā gadījumā vecāki vai radnieki kaut arī izvēlas partneri, bet laulībām tiek dota abu pušu piekrišana.¹²³ Piespiedu laulības pārkāpj sievietes tiesības uz brīvu partnera izvēli, tiesības, kas nostiprinātas gan Vispārējā Cilvēktiesību deklarācijā, gan sieviešu tiesību ANO Konvencijā.¹²⁴

Laulības sievietēm, kuras dzīvo reģionos, ir pieņemtas kā obligātas. To atspoguļo arī statistika: saskaņā ar sieviešu aptaujām Turcijas austrumu reģionos, 97% sievietes ir laulībā, un tikai neliels procents (0.6%) ir šķirtas.¹²⁵ Piespiedu laulības īpaši izplatītas ir Turcijas austrumos un dienvidaustrumos, kur sieviešu izglītības līmenis ir daudz zemāks, nekā rietumu reģionos. Saskaņā ar Pinaras Ilkcaradžanas (*Pinar İlkkaracan*) pētījumiem¹²⁶, 45.7% sievietes nav informētas par iespēju izvēlēties laulāto patstāvīgi, bet 50.8% sieviešu izdotas pie vīra bez viņu piekrišanas. To neprecēto sieviešu vidū, kurām nav vidējās izglītības, 57% uzskata, ka laulības jāorganizē radniekiem, bet sievietēm ar vidējo un augstāko izglītību šis rādītājs ir ievērojami zemāks – ap 9%.¹²⁷

Pēc ANO ekspertu viedokļa, piespiedu laulības ir viens no galvenajiem iemesliem pašnāvību gadījumos sieviešu un jaunu meiteņu vidū Turcijas austrumos un dienvidaustrumos.¹²⁸ Saskaņā ar

¹²³Great Britain. Parliament. House of Commons. Home Affairs Committee, *Domestic Violence, Forced Marriage and 'honour'-Based Violence: Sixth Report of Session 2007-08*, 18

¹²⁴ Universal Declaration of Human Rights (16.pants 2.punkts); UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (23.pants 2.punkts)

¹²⁵Pinar İlkkaracan, *Islam and Women's sexuality: A research report from Turkey*, Rutgers University Press, 2001, 5

¹²⁶ Pinar İlkkaracan, Turcija- pētniece un cilvēktiesību aktīviste, psihoterapeite, nevalstisko organizāciju Women for Women's Human Rights (WWHR)-New Ways dibinātāja. Pētījumu jomas: uz dzimuma balstīta vardarbība, sieviešu cilvēktiesības. Darbi: *Women and Sexuality in Muslim Societies*, *The Middle East Journal*, 2008, *Deconstructing Sexuality in the Middle East*, 2008

¹²⁷Pinar İlkkaracan, *Women and sexuality in Muslim societies: Exploring the context of women's sexuality in Eastern Turkey*, Women for Women's Human Rights, 2000, 237

¹²⁸United Nations, „Forced marriages, domestic violence contribute to female suicide in Turkey – UN expert” <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=18706&Cr=&Cr1> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

statistiku laika posmā no 2001.-2006. g. 5.375 sievietes Turcijā ir izdarījušas pašnāvību ar mērķi izvairīties no piespiedu laulībām.¹²⁹

Turcijā tiesu lietās līdz šim brīdim ir prakse, saskaņā ar kuru vīrietis, kurš ir izvarojis, bet ir piekritis aprecēt upuri, saņem mīkstinātu sodu, vai arī sods tiek atlikts. Tādos gadījumos pats upuris spiests precēties pret savu gribu. Tādā veidā sieviete saņem lielāku sodu nekā vīrietis, kurš izdarījis noziegumu.¹³⁰ 2003.gadā Turcijas iekšlietu ministrs Abdulkadirs Aksu (*Abülkadir Aksu*), paziņoja, ka 2002. gadā 546 vīriešiem tiesa mīkstinājusi sodu tā iemesla dēļ, ka viņi piekrituši apprecēt upuri.¹³¹

3.2. Līgavas izpirkšana, „šūpuļa zīme” un ‘berdel’ prakse.

Līdz šim brīdim ir saglabājusies tradīcija valsts austrumu reģionos – veids, kādā tiek izpirkta līgava – līgavainis maksā noteiktu summu vai sniedz noteikto pakalpojumu līgavas ģimenei. Šo praksi var uzskatīt par sievietes pārdošanu. Kā noskaidroja Pinara Ilkkaradžana, 61% sieviešu Turcijas austrumos apgalvoja, ka viņu vīri ir maksājuši par viņām izpirkumu. Šī tradīcija ir plaši izplatīta, neraugoties uz to, ka lielākais sieviešu vairākums (gandrīz 79%) pret to izturas negatīvi. Izpirkuma tradīcijas ietekmē arī nākamā vīra attieksmi: viņš uzskata, ka, samaksājot izpirkumu, viņš ieguvīs absolūtu kontroli pār sievieti.¹³²

Saskaņā ar Pinaras Ilkkaradžanas pētījumu viens no galvenajiem iemesliem, kādēļ sievietes nostājas pret līgavas izpirkumu, ir tas, ka viņu skatījumā šī prakse ir pretrunā ar islāmu. Bet no tām nedaudzajām sievietēm, kas atbalsta šādu praksi, neviena neuzskata to par reliģisku. Tādējādi šis fenomens rāda, ka patriarhālās sabiedrības prakse spēj darboties pat, ja tā ir pretrunā ar reliģiju.¹³³

Dažos gadījumos ģimenes nevar atļauties izdevumus līgavas izpirkšanai. Tā vietā tiek izmantota mazāk izplatīta tradīcija *berdel*. Šīs tradīcijas nosaukums var atšķirties atkarībā no reģiona: Hakkarijas reģionā (*Hakkari*) tā ir saukta *kepir*, Denizli (*Denizli*) un Ajdina (*Aydın*) reģionos to sauc par *Değişik yapma* (maiņas veikšana), Dienvidu un Dienvidaustrumu Anatolijā tā ir

¹²⁹ Karl Kaser, *Patriarchy after patriarchy : gender relations in Turkey and in the Balkans, 1500-2000*, European Association of Social Anthropologists, 2010, 263

¹³⁰ Karl Kaser, *Patriarchy after patriarchy : gender relations in Turkey and in the Balkans, 1500-2000*, European Association of Social Anthropologists, 2010, 263

¹³¹ Amnesty International, *Turkey: Women confronting family violence*, 2004, 10

¹³² Pinar Ilkcaracan, *Islam and Women's sexuality: A research report from Turkey*, Rutgers University Press, 2001, 6

¹³³ Pinar Ilkcaracan, 6

saukta *berdel* vai *berder*. Šī tradīcija paredz nevis pārdošanu, bet meiteņu apmaiņu.¹³⁴ Meitene no vienas ģimenes apprecas ar kādu no otras (vai tās pašas) ģimenes dēliem, savukārt līgavaiņa māsa apprecas ar kādu no meitenes ģimenes.¹³⁵ Šī tradīcija veicina divu ģimeņu savstarpējo atkarību un kontroli. Konflikts vai attiecību izbeigšana vienā pāri, noved līdz tāda paša rezultāta otrajā pāri, neatkarīgi no tā, kādas tiem ir attiecības.¹³⁶ Tāpat kā ar citām sociālām parādībām, *berdel* vienpusējs skaidrojums, vai ierobežošana ar vienu piemēru, var pievest pie šīs tradīcijas nepareizas un ar aizspriedumiem pilnu izprātni. Tāda izprātnes centā ir ideja par to, ka sieviete šajā tradīcija ir kā apmaiņu prece, viņai ir atņemtas visas tiesības, tā ir pazemota un aizvainota. Savukārt skaidrojot vai komentējot jebkuru kultūras parādību, jāņem vērā citus kultūras elementus un procesus, kas to ietekme. Pēc turku žurnālista Šebnema Eraša (*Şebnem Eraş*) apgalvojuma, kurš ir pētījis *berdel* praksi savā doktora disertācijā, šai tradīcijai ir daudzu gadsimtu vēsture, tā sekmē saišu nostiprināšanu ģimeņu starpā un būtu nepareizi kritizēt šādu praksi, salīdzinot to ar mūsdienu standartiem.¹³⁷

Vēl viena laulības tradīcija saucas „šūpuļa zīme” (*Beşik Kertmesi*) – uzzinot par meitas dzimšanu ģimenē, ar kuru otrā ģimene gribētu saradoties, izveidot draudzīgas un/vai ekonomiskās attiecības, ar šo ģimeni tiek noslēgta mutiska vienošanās par saderināšanos starp jaundzimušo meitu un otras ģimenes dēlu. Tādā veidā bērnu tiek saderināti, vēl šūpulī esot. Tādas laulības bieži vien var tikt noslēgtas radnieku starpā, un šai tradīcijai ir sociāli un ekonomiski faktori. Ja vēlāk neviena no pusēm nevlēlas pildīt šos vienošanos, par to aizmirst. Savukārt, ja vēlāk atteicas viena no pusēm, tas var izraisīt attiecību saspīlējumu un pat konfliktu, jo vienas ģimenes atteikuma gadījumā, otras ģimenes gods tiek ievainots.¹³⁸

3.3. Agrīnās laulības

Analizējot agrīno laulību tēmu, nepieciešams atzīmēt, ka ieteicamais vecums, lai saņemtu piekrišanu stāties laulībā saskaņā ar Bērnu Cilvēktiesību konvenciju, ir ne mazāks kā 18 gadi.¹³⁹ Par agrīnajām ir uzskatāmās laulības, kurās vismaz viena puse nav sasniegusi vecumu lai būtu tiesiska

¹³⁴ Charles B. Hennon, Stephan M. Wilson, *Families in a Global Context*, Routledge, 2008, 242.

¹³⁵ Amnesty International, *Turkey: Women confronting family violence*, 2004, 11

¹³⁶ Ali Rıza Balaman, *Evlilik Akrabalık Türleri*, İleri Kitap, 1982, 43

¹³⁷ Şebnem Eraş, *Berdel*, Ntv Yayınları, 2009

¹³⁸ Sedat Veyis Örnek, *Türk Halk Bilimi*, İş Bankası Kültür Yayınları, 1977, 187

¹³⁹ Kim Thuy Seelinger, *Forced Marriage and Asylum: Perceiving the invisible harm*, Columbia Human Rights Review,

dot piekrišanu, tādēļ jebkuras agrīnās laulības var uzskatīt par piespiedu laulībām. Turcijā gan vīriešiem, gan sievietēm ir tiesības precēties, sasniedzot 18 gadu vecumu, tomēr minimālais vecums laulībām ar vecāku atļauju vīriešiem ir 17 gadi un 15 gadi meitenēm, ko izmanto ļoti daudzi vecāki.¹⁴⁰

Precīzāk agrīno laulību skaits nav aprēķināms, jo vairumā gadījumā tiek izmantota nevis oficiālā, bet reliģiozā laulību ceremonija (*imam nikâh*).¹⁴¹ Arī tas ir pretrunā ar Turcijas likumdošanu, jo saskaņā ar likumu reliģiozā ceremonija var notikt tikai pēc civilās kāzu ceremonijas.¹⁴² Rīkojot šādu ceremoniju, gan pāris, kas noslēdz agrīnas laulību, gan reliģiskie pārstāvji izdara noziegumu.¹⁴³ Neskatoties uz to, ļoti daudzas ģimenes izmanto šo procedūru. Visā Turcijā laulību skaits, kas noslēgtas tikai ar *imam nikâh*, sastāda mazliet vairāk kā 8%, bet valsts austrumu daļā to skaits pārsniedz 20%. Tādu laulību vidū sieviešu skaits, kuras laulību noslēgšanas brīdī nav sasniegušas 15 gadus, ir 16%.¹⁴⁴ Agrīnās laulības nav jāuzskata par parādību, kas sastopama tikai lauku rajonos. Saskaņā ar Starptautiskās Stratēģiskās Pētnieciskās organizācijas (*The International Strategic Research Organization*) pētījumiem gandrīz 17% agrīno laulību Turcijā tiek noslēgtas pilsētās.¹⁴⁵

Visbiežāk agrīno laulību iniciatori ir meiteņu vecāki. Iemesls slēpjas tradīcijās un goda kodeksa jēdzienā (*namus*), kas tika iztirzāts attiecīgajā nodaļā. Tā kā visas ģimenes gods ir atkarīgs no meitenes *namus*, tad, tikko viņa sasniedz pusaudža vecumu, rodas noteikts risks radniekiem zaudēt godu. Tāpēc meitenes radniekiem visvienkāršāk ir pieņemt lēmumu izprecināt meiteni pēc iespējas ātrāk, lai atbildība par meitenes *namus*, gultos, pirmkārt, uz viņas vīru.

Agrīnās laulības rada smagas sekas meitenes fiziskajai un morālai veselībai, kā arī viņas sociālajam statusam. Vairums meiteņu agrīno laulību dēļ neiegūst nepieciešamo izglītību, kas, savukārt, pastiprina nevienlīdzību starp vīrieti un sievieti, noved pie vēl lielākas vardarbības ģimenē, pašnāvības gadījumiem. Meitenes agrīnai grūtniecībai var būt kritiskas sekas gan viņai pašai, gan bērnam.¹⁴⁶

¹⁴⁰Karl Kaser, *Patriarchy after patriarchy : gender relations in Turkey and in the Balkans, 1500-2000*, European Association of Social Anthropologists, 2010, 263

¹⁴¹UNICEF, „Say Yes, Spring 2006: Facts of Life” <http://www.unicef.org/turkey/sy17/ah21.html> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

¹⁴²Türk Ceza Kanunu, 110.Madde [Turcijas Civillikums, 110 pants]

¹⁴³Türk Ceza Kanunu 237ç Madde [Turcijas Krimināllikums, 237 pants]

¹⁴⁴Pinar Ilkcaracan, *Islam and Women's sexuality: A research report from Turkey*, Rutgers University Press, 2001, 5

¹⁴⁵The International Strategic Research Organization Report, 22.11.2011. „Turkey Second in Europe in Early Marriage”, <http://www.usak.org.tr/EN/haber.asp?id=1224> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

¹⁴⁶ UNICEF, „Say Yes, Spring 2006: Facts of Life” <http://www.unicef.org/turkey/sy17/ah21.html> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

Tāpat, kā goda slepkavību gadījumā, arī piespiedu laulību gadījumā ir skaidri redzams, ka tikai ar likumu palīdzību, nav iespējams atrisināt problēmu. Piespiedu laulības ir kompleksa problēma, kur savijas uzreiz vairāki faktori: gan „caurumi” likumdošanā, gan iesakņojušās tradīcijas, gan ekonomiskie un sociālie faktori. Piemēram, ekonomiskās neatkarības trūkums sievietēm bieži ir iemesls tam, ka viņas, ne tikai stājas tādās laulībās, bet turpina dzīvi piespiedu laulībā ilgus gadus. Nepieciešamās uzmanības pievēršana šai problēmai, kā arī sieviešu informēšana un izglītošana var uzlabot situāciju.¹⁴⁷

¹⁴⁷Buşra İpekçi, “Forced marriage in Turkey under spotlight at İstanbul conference”, *Today's Zaman*, http://www.todayszaman.com/newsDetail_getNewsById.action?load=detay&link=144818 [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

4. GODA JĒDZIENĀ PAMATOTAS SLEPKAVĪBAS TURCIJĀ

4.1. Mūsdienu tendences

Goda slepkavības notiek ne tikai Turcijā, bet arī daudzās citās pasaules valstīs. Atbilstoši ANO Iedzīvotāju un Tautsaimniecības Fonda datiem (*United Nations Population Fund*) katru gadu pasaulē goda slepkavību dēļ iet bojā vairāk kā 5 tūkstoši sieviešu. Visbiežāk tas notiek Bangladešā, Brazīlijā, Ekvadorā, Ēģiptē, Indijā, Izraēlā, Turcijā, Itālijā, Marokā, Pakistānā, Šveicē, Ugandā un Lielbritānijā. Atbilstoši pētījumiem, kas veikti Austrālijā, Kanādā, Izraēlā, DĀR un ASV, 40-70% slepkavību veic upuru vīri vai mīļākie, un par šo slepkavību ļoti svarīgiem aspektiem kalpo kultūras faktori un ieroču pieejamība. Piemēram, ASV sievietes visbiežāk mēdz nošaut, turpretim Indijā sievietes visbiežāk ir vai nu sadedzināta, vai nu nosit.¹⁴⁸

Arābu valstīs sievietes nevainība tiek uztverta kā kaut kas vairāk par godu; nevainība ir savā ziņā robežšķirtne starp cieņu un negodu. Tiek uzskatīts, kā bezgodīga sieviete ir sliktāka par slepkavu, tāpēc ka negods skar ne vien upuri, bet visu ģimeni vai klanu.¹⁴⁹ Tādās valstīs, kā Jordānija, Sīrija, Maroka ģimenes gods arī ir pirmajā vietā, tomēr šeit ir arī soda mīkstināšanas prakse. Lai nosargātu sievieti, kura var kļūt par goda jēdzienā pamatotas noziedzības upuri, viņai šajās valstīs laupa brīvību. Tādā veidā sievieti ilgus gadus var turēt ieslēgtu ar mērķi viņu pasargāt.¹⁵⁰

Pakistāna, kur slepkavības goda kodeksa vārdā tiek dēvētas par *karo-kari*, ir valsts ar lielāko šāda veida noziegumu daļu. Pakistānas kultūrā sieviete var radīt ģimenei negodu ar dažādiem „noziegumiem”: nelikumīgām attiecībām, precībām ar vīrieti, kuru pati izvēlējusies, ar to, ka kļūst par vardarbības upuri vai vienkārši par baumu objektu. Atjaunot ģimenes godu var tikai ar nāves sodu, kas tiek izpildīts sievietei, vai arī, laupot godu kādai sievietei no tā vīrieša ģimenes, kurš ir kļuvis par negoda iemeslu.¹⁵¹

¹⁴⁸ *Ending violence against Women and Girls*, State of the World Population 2000 (New York: United Nations Population Fund, 2000), chap. 3. <http://www.unfpa.org/swp/2000/english/ch03.html>

¹⁴⁹ Douglas Jehl, For Shame, „Arab Honor's Price: A Woman's Blood”, *The New York Times on the Web*, 20.06.1999, <http://www.nytimes.com/library/world/mideast/062099arabs-chastity.html> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

¹⁵⁰ „Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadına ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan TBMM Araştırma Komisyonu Raporu”, Ankara, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2006

¹⁵¹ Rachel Marcus, *Violence against women in Bangladesh, Pakistan, Egypt, Sudan, Senegal and Yemen, Report prepared for Special Programme WID*, Netherlands Ministry of Foreign Affairs (DGIS), 1993, 8-10

Kā savā pētījumā par goda jēdzienā pamatotām slepkavībām, uzskaitījusi El Saadavi (*Nawal El Saadawi*)¹⁵², Ēģiptē sievieti nenogalina, bet viņu izolē no sabiedrības. Tas attiecas arī uz gadījumiem, kad sieviete ir kļuvusi par vardarbības upuri.¹⁵³

Saskaņā ar pētījumiem, kas tika veikti Sana Universitātes Sieviešu pētījuma programmas ietvaros Jemenā, 1997. gadā ģimenes goda kodeksa vārdā tika nogalinātas vairāk nekā 400 sievietes. Atbilstoši oficiālai statistikai Jordānā katra ceturktā slepkavība valstī tiek izdarīta goda kodeksa vārdā, un šī motīva dēļ katru gadu nogalina 25 sievietes.¹⁵⁴ Libānā 70-75% sieviešu slepkavību gadījumos slepkava ir upura brālis. Dažādos avotos minēts fakts ka Indijā ap 15 tūkst. nāves cēloņu ir “nelaimes gadījumi”. Bangladešā, sodot sievieti, to aplaista ar skābi, kas sievieti padara aklu, viņa tiek izkropļota vai iestājas nāve. 2002. gadā šādā veidā tika nogalinātas ap 315 sievietes.¹⁵⁵

Runājot par goda jēdzienā pamototu slepkavību, Turcijā izmanto izteikumu *namus cinayeti* (goda slepkavība), bet biežāk izmantots *namus temizlenmesi* (goda nomazgāšana).¹⁵⁶ Kā ziņo organizācija *Amnesty International*, saskaņā ar Cilvēktiesību Asociācijas ziņojuma datiem no 77 sievietēm, kuras 2003. gadā nogalināja radnieki, 40 gāja bojā slepkavībās, kas tika izdarītas, lai aizsargātu godu.¹⁵⁷ Tomēr var apgalvot, ka šis skaitlis ir daudz lielāks un daudzu faktoru dēļ precīzu upuru skaitu nav iespējams noteikt. Bieži vien šie noziegumi tiek slēpti, par tiem reti ziņo, bet paši varas pārstāvji bieži vien nolaidīgi izturas pret to izmeklēšanu. Neskatoties uz to, daudzi aktīvisti un pētnieki ar pārliecību apgalvo, ka sākot no 1990-tajiem gadiem šāda veida slepkavību skaits ievērojami pieaudzis ne tikai Turcijā un Tuvajos Austrumos, bet arī visā pasaulē.¹⁵⁸

Zahira Kizmaza¹⁵⁹ veiktajā pētījumā ir redzams, ka visizplatītākais nozieguma veids Rietumu Anatolijas reģionā ir vardarbība – 65,2%. Pētījumu rezultātā tika noskaidrots, ka gandrīz puse no visiem noziegumiem ir slepkavības – 44%.¹⁶⁰

¹⁵²Navala El Saadavi (*Nawal El Saadawi*) Dz. 1931.g. Ēģiptes socioloģe, daktere, feministe, rakstniece. Darbi: *Women and Sex*, Cairo, 1969, *Woman is the Origin*, Cairo, 1971, *Men and Sex*, Cairo, 1973, *The Naked Face of Arab Women*, Cairo, 1974

¹⁵³Rachel Marcus, *Violence against women in Bangladesh, Pakistan, Egypt, Sudan, Senegal and Yemen, Report prepared for Special Programme WID*, Netherlands Ministry of Foreign Affairs (DGIS), 1993, 13-14

¹⁵⁴Filiz Kardam, „Namus Gerekeşesiyle Öldürülme ya da Kendi Canına Kıyma”, 2004 www.huksam.hacettepe.edu.tr [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

¹⁵⁵Michelle Fram Cohen, *The Condition of Women in Developing and Developed Countries: Independent Review*, Independent Publications, 2006, 3-4

¹⁵⁶Clementine van Eck, *Purified by blood: Honour killings amongst Turks in the Netherlands*, 31

¹⁵⁷Amnesty International, *Turkey: Women confronting family violence*, 2004, 17.lpp

¹⁵⁸Phyllis Chesler, “Worldwide Trends in Honor Killings,” *Middle East Quarterly* 17, no. 2 (2010), 3.

¹⁵⁹Zahirs Kizmazs (*Zahir Kizmaz*) Dz.1971.g., Firat Universitātes (Firat Üniversitesi) docents. Nozares: socioloģija, likumu pārkāpšana, sabiedriskā teorija. Darbi: *Cezaevi Müdavimleri: İnatçı Suçlular*, Ankara, 2006, *Din ve Suçluluk, Bazı Sosyal Değişkenler Bağlamında Doğu Anadolu Bölgesinde Suç ve Suçluluk*, 2002,

¹⁶⁰Zahir Kizmaz, *Bazı Sosyal Değişkenler Bağlamında Doğu Anadolu Bölgesinde Suç ve Suçluluk*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2002, 240

It īpaši laukos uzvedības normas ir nerakstīti likumi un iegūt savu vērtību no sociālajām vērtībām. Tāpēc bieži vien rīcība, kas pēc likuma ir noziegums, no sabiedrības puses saņem atzinību. Tāpat arī cilvēks, kurš ir nogalinājis, lai aizsargāt godu, bieži vien tiek uzvertts sabiedrībā kā goda aizstāvis un cilvēks, kurš pelnījis cieņu.

Atbilstoši Sieviešu Centra atskaitei Dijarbakirā (*Kadın Merkezi – KA-MER*) 2003.-2004. gados šajā centrā pēc palīdzības ir vērsušies 54 cilvēki: 2003. gadā – 23, bet 2004. gadā – 25 cilvēki vecumā no 16 līdz 35 gadiem un 6 cilvēki, kuri dzīvo ārzemēs.¹⁶¹

2001.gadā tika veikts pētījums par vardarbības goda kodeksa vārdā atspoguļošanu presē. Tika analizēti raksti, kas 1996.-2000.gados ir veltīti šai problēmai divās vadošās Turcijas avīzēs – *Hurrieta (Hürriyet)* un *Sabah (Sabah)*. Tika izdarīti sekojošie secinājumi: ja 1996.gadā pārsvarā bija *Hurrieta* avīzes publikācijas, tad nākamajos gados to skaits pieauga avīzē *Sabah*. Piemēram, 1997. gadā *Sabah* avīzē bija 68 raksti, kas veltīti šai tēmai, bet *Hurrietā* – 50; 2000.gadā *Sabahā* – 76 raksti, *Hurrietā* – 51. Abās avīzēs visvairāk tika atainoti gadījumi, kas notika Stambulā un Stambulas rajonā (*vilayet*) (*Hurrietā* - 54%, *Sabahā* – 47,41%). Atbilstoši rakstiem abās avīzēs noziegumus visbiežāk izdarīja vīrieši (*Hurrietā* – 74%, *Sabahā* – 71%).¹⁶² Jāatzīmē, ka šīs parādības atspoguļošana presē nedemonstrē patieso problēmas apjomu.

2005. gadā Ajtekins Sirs veica pētījumu Turcijas dienvidrietumu daļā, kurā piedalījās 443 cilvēku, 78% no tiem bija vīrieši un 22% sievietes. Tika noskaidrots, ka 37,4% no viņiem atzīst slepkavību kā goda nosargāšanas līdzekli. Pētījuma laikā tika uzdots jautājums vai sieviete ir pelnījusi sodu par ārpuslaulības sakariem, un apstiprinošas atbildes gadījumā tika jautāts par soda veidu. 37,4% atbildēja, kā sieviete ir jānogalina, 21,6% piedāvāja alternatīvu soda veidu – auss vai deguna nogriešanu, matu izraušanu; 25% atbildēja, ka viņai jāšķiras no vīra, bet 16% atbildēja, kā viņa nav jāsoda. Uz jautājumu, kam ir jābūt soda izpildītāju, 64% atbildēja, ka vīram, 23,9% atbildēja, ka tas ir tēva vai vecāko brāļu pienākums, bet 21% atbildēja, ka par goda aizstāvēšanu atbild visi ģimenes locekļi.¹⁶³

Kā jau tika rakstīts, goda jēdzienam ir lielāka nozīme zemākajos sabiedrības slāņos, attiecīgi arī tieši zemākajos sabiedrības slāņos visbiežāk tiek praktizētas goda jēdzienā pamatotas slepkavības.¹⁶⁴ Goda slepkavības visvairāk ir izplatītas sociāli, ekonomiski atpalikušajos rajonos,

¹⁶¹KA-MER, *Namus Adına İşlenen Cinayetler 2004 Raporu*, Diyarbakır, Berdan Matbaası, 2004

¹⁶²Selen Genç, *Namus Cinayetlerinin Yazılı Basına Yansıması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2001.

¹⁶³Aytekın Sır, „Namusun Algılanışı” in a report by *Hürriyet*, September 18, 2006

¹⁶⁴Doğu Ergil, *Türkiye’de Terör ve Şiddet yapısal ve Kültürel Kaynakları*, I.Baskı, Turhan Kitabevi, 1980, 428

kur ir augsts bezdarba līmenis un zems izglītības un ienākumu līmenis.¹⁶⁵ Neskatoties uz to, kā tādi reģioni Turcijā ir Rietumu un Dienvidrietumu Anatolija, būtu kļūdaini uzskatīt, ka goda slepkavības ir raksturīgas tikai šiem reģioniem. Tas notiek visā Turcijā, tai skaitā arī lielajās pilsētās.

4.2. Atšķirības starp tradicionālajām slepkavībām (*töre cinayetleri*) un goda jēdzienā pamatotām slepkavībām (*namus cinayetleri*)

Neskatoties uz to, ka tradicionālās slepkavības (*töre cinayetleri*) un slepkavības goda kodeksa vārdā (*namus cinayetleri*) bieži vien tiek analizētas vienkopas. Tradicionālo slepkavību gadījumos arī ir goda jēdziens: ģimene, kopiena, sabiedrība nosaka tos noteikumus, kuri sievietei ir jāsekoietes rīcībai. Šīs normas ietvēr sevī ārpuslaulību nepieļaujāmību. Bieži vien sabiedrībā sievietes frivols izskats pat var būt par tradicionālas slepkavības iemeslu.¹⁶⁶

Saskaņā ar profesores Nukhetas Sirmanas¹⁶⁷ viedokli, galvenā atšķirība starp tradicionālajām slepkavībām un goda slepkavībām ir tā, ka goda slepkavības jeb kā mēdz dēvēt, „kaisles noziegumi”, tiek izdarīti cilvēkam nespējot kontrolēt savas emocijas; turpretim tradicionālas slepkavības tiek izdarītas saskaņā ar ģimenes padomes lēmumu.¹⁶⁸ Tomēr nevajadzētu sajaukt „goda slepkavības” un t.s. „kaisles noziegumus”, jo tājos noziegums parasti tiek izdarīts individuāli, vērsties pret partneri (vīrieti vai sievieti) kā spontāna atbildes reakcija uz otra rīcību (nodevību, neuzticību, nepiedienīgu uzvedību). Savukārt goda slepkavībā tiek izdarītas ar vienu vai vairāku tuvu radnieku palīdzību, lai „aizsargātu” personisko vai ģimenes godu.¹⁶⁹

Kā redzams jau no nosaukuma, turku valodā šie divi slepkavību veidi ir dažādi jēdzieni, tomēr sabiedrībā tos bieži vien lieto pamīšus. „Tradicionālās slepkavības”, kas visbiežāk tiek izdarītas laukos, kur pastāv cieši sakari kopienas locekļu vidū, ir plašāks jēdziens nekā „goda slepkavība”. Tās ietver sevī ne tikai goda slepkavības, bet arī dzimtas naidu, vai naidu stapr kopienām un ģimenēm. Var teikt, ka goda slepkavības ir tradicionālo slepkavību daļa, un abu slepkavības veidu

¹⁶⁵Aysan Sev'er, „Culture of Honor, Culture of Change: A Feminist Analysis of Honor Killings in Rural Turkey” in *Violence Against Women: An International and Interdisciplinary Journal*, Vol. 7, No. 9, 2001, 989 <https://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/17543/1/cultureofhonour.pdf> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

¹⁶⁶Mehmet Faraç, *Töre Kısacında Kadın*, Günizi yayıncılık, 2002, 35

¹⁶⁷Nukheta Sirmana (*Nükhet Sirman*) - Boazidži Universitātes (Boğazici Üniversitesi) profesore, sociologs. Pētījumu jomas: dzimumu lomas, ģimene un radniecība, post-koloniālas sabiedrības.

¹⁶⁸Nükhet Sirman, „Namus'u Tartışıyoruz”, *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar Dergisi, Feminist Kadın Çevresi Ofisi*, 12 Nisan 2008 <http://www.feminisite.net/news.php?act=details&nid=559>

¹⁶⁹Lynn Welchman, Sara Hossain, „Honour, Rights and Wrongs”, in Welchman L. & Hossain S. (eds.) *'Honour'*, London & New York, Zed Books, 2005

pamatā ir patriarhālas attiecības, vērtības un tradīcijas.¹⁷⁰ Jāatzīmē tas, ka minētajā darbā par „goda slepkavībām”, tiek uzskatītas sieviešu slepkavības, kas ir goda jēdzienā pamatotas un ir veiktas vai nu pēc ģimenes padomes, vai arī pēc personiska lēmuma.

Tradicionālās slepkavības ir plānoti, apdomāti un tīši noziegumi, kas tiek izdarīti saskaņā ar ģimenes padomes vai kopienas sapulces lēmumu. Savukārt, goda slepkavības tiek izpildītas saskaņā ar personisku lēmumu un/vai sabiedrības spiediena ietekmē.¹⁷¹

Nonākot tādā stāvoklī, kad gods ticis aptraipīts, ģimene un vīriešu dzimtas radnieki sapulcējas, veidojot ģimenes padomi (*aille meclisi*). Nozieguma izpildes pienākumu agrāk parasti uztica ģimenes loceklim (vīrietim), kurš bija jaunāks par 18 gadiem, lai mīkstinātu sodu, bet ja gadījumā, viņš bija jaunāks par 11 gadiem, tad viņu atbrīvoja no jebkāda soda. Pārējie ģimenes padomes locekļi agrāk bija atbrīvotas no jebkādiem apvainojumiem. Tomēr pēc 2005. gadā veiktajām reformām Turcijas Kriminālkodeksā, situācija ir mainījusies un ģimenes padomes locekļi nedrīkst palikt nesodīti. Saskaņā ar Kriminālkodeksa 38.pantu, jebkura persona, kas piespiedusi citu izdarīt noziegumu, saņem tādu pašu sodu kā persona, kura to izdarījusi. Ja cilvēks, kuram likts izdarīt noziegumu, ir nepilngadīgs, tad sods cilvēkam, kurš piespiedis izdarīt slepkavību, ir smagāks.¹⁷²

2009.gadā Vanas pilsētas tiesnesis piesprieda pieciem ģimenes locekļiem mūža ieslodzījumu par 16 gadu vecās Nailes Erdašas (*Naile Erdaş*) slepkavību. Izvarošanas rezultātā Neile palika stāvoklī, bet ilgu laiku to slēpa. Par grūtniecību kļuva zināms, kad viņa nonāca slimnīcā stipru galvassāpju dēļ. Kad ģimene mēģināja viņu izņemt no slimnīcas ar draudu un kukuļu palīdzību, ārsts pieņēma lēmumu atstāt viņu slimnīcā un paziņoja par to policijai un prokuratūrai. Pēc nedēļas sievietei piedzima bērns, un pēc tam, kad viņas tēvs apsollīja prokuratūrai, ka ar viņu nekas sliktš nenotiks, viņu nolēma sūtīt mājās. Bet dažas stundas pēc atgriešanās mājās viņa tika nošauta. Visai ģimenei tika izvirzīta apsūdzība slepkavībā, jo tā bi veikta saskaņā ar ģimenes padomes lēmumu.¹⁷³

¹⁷⁰Filiz Kardam, *The Dynamics of Honor Killings in Turkey*, 64

¹⁷¹ „Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadına ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan TBMM Araştırma Komisyonu Raporu”, Ankara, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2006, 111

¹⁷²Ela Anıl, *Turkish Civil and Penal Code Reforms from a Gender Perspective: the Success of two Nationwide Campaigns*, Women for Women's Human Rights- New Ways, 2005, 63

¹⁷³Human Rights Watch, *He Loves You, He Beats You: Family Violence in Turkey and Access to Protection*, Human Rights Watch, 2011, 21

4.3. Goda jēdzienā pamatotu slepkavību izcelsmes.

Goda jēdzienā pamatotas slepkavības ir nozieguma forma, kuras pamatā ir tradīciju spiediens, atreibības jūtas, izkropļota reliģiskā pārlicība un ačgārnas sabiedriskas vērtības. Šo terminu parasti lieto sieviešu slepkavību apzīmēšanai (kaut arī mēdz nogalināt arī vīriešus), kuras apsūdzētas par to, ka pārkāpušas atļautās dzimumu lomu uzvedības normas, it īpaši, ja viņas tur aizdomās par pirmslaulību un ārpuslaulību attiecībām.¹⁷⁴ Kopienas veida sabiedrības gods ir ne tikai indivīda, bet arī kolektīva rūpju objekts. To kontrolē visa sabiedrība, jo gods ir elements, kas vieno šo sabiedrību.¹⁷⁵ Goda jēdziens (*namus*) ir saistīts ar morālo normu nostiprināšanu, piedienīgumu, tikumību, tiklību, un liek cilvēkam uzvesties atbilstoši tās sabiedrības ideāliem, kurā viņš dzīvo. No šī skata punkta, gods (*namus*) ir psiholoģisks tilts starp sociālajām vērtībām un paredzamo cilvēku uzvedību. Otrkārt, tas pastiprina *status quo* – esošo spēka sadalījumu un ar to saistīto sociālo hierarhiju.¹⁷⁶

Goda slepkavību gadījumos *namus* un *şeref* iegūst formu, cilvēkam pūloties aizstāvēt savu stāvokli, aizstāvēt sevi, lai nezaudētu savu statusu, saglabātu sevi kā personību. Sociālajām stāvoklim ir īpaši liela nozīme tradicionālajā sabiedrībā. Apvainojums tiek uzverts, kā uzbrukums godam (*şeref* un *namus*), un šī iemesla dēļ *namus* un *şeref* ir uzskatāmi par svarīgiem elementiem personiskajā un kolektīvajā identitātes apziņā. Šajā nozīmē goda slepkavības darbojas kā savdabīgs soda instruments. Rietumos gods asociējas ar indivīdu, bet Turcijā runa lielākoties ir par kolektīvu godu. Vēsturiski kolektīvais gods tika nodrošināts ar darba organizāciju grupas iekšienē. Cilvēks, atrodoties mazas grupas iekšienē, ne tikai nodrošina sevi ar darbu un visu nepieciešamo eksistēšanai, bet arī atrodas tiešā grupas locekļu kontrolē.¹⁷⁷

Saskaņā ar Doāna Sojaslana¹⁷⁸ viedokli, tradicionālās slepkavības ir izplatītākas sabiedrībā, kas balstās uz tradicionālo ekonomiku un lauksaimniecību. Tāda veida sabiedrībai ir raksturīgas lielas ģimenes, ģimenes locekļi dzīvo ģimenes galvas vadībā, bet ienākumi ir kopīgi. Tradicionāli vīrietis ir pelnītājs, bet sieviete ir viņam pakļauta, un sievietes *namus* kalpo kā ģimenes gods.

¹⁷⁴Women and sexuality in Muslim societies: Exploring the context of women's sexuality in Eastern Turkey, Women for Women's Human Rights, 2000, 145

¹⁷⁵Çağdaş Dermen, *Gelenekten Geleceğe Antropoloji*, Epsilon, 2005, 281-182

¹⁷⁶Artun Ünsal, *Anadolu'da Kan Davası*, YKY, 1995, 55

¹⁷⁷Ünsal Oskay, „Töre Bizi Bağlar”, *Milliyet*, 05.03.2004

¹⁷⁸Doāns Sojaslan (*Doğan Soyaslan*)¹⁷⁸, Çankajas Universitātes (Çankaya Üniversitesi) profesors. Pētījumu jomas: krimināllikums, tiesības, kriminoloģija.

Ģimene ir viens veselums un cilvēks nepieņem lēmumus vienpersonīgi. Nodarījums pret vienu ģimenes locekli skar visu ģimeni; viena ģimenes locekļa rīcība, kas ir pretrunā ar tradīcijām, aptraipa visas ģimenes vārdu.¹⁷⁹

Kopienas dzīves ritms Anatolijas rietumu un dienvidrietumu reģionā ir fenomens, ko skaidro ar kolektīvas personības jēdzienu. Pēc Orhana Turkdoāna¹⁸⁰ vārdiem kopienas iekārtai šajos reģionos ir daudzu gadsimtu vēsture, un katrs ceturtais cilvēks uztver sevi, kā šīs kopienas iekārtas daļu, daži noteic sevi šīs kopienas iekārtas daļu. Kopiena tiek dalīta dzimtās jeb klanos. Viena kopiena var tikt dalīta 10 vai pat vairāk dzimtās, un katru kopieni pārstāv tās galva. Tas ir noslēgts veidojums, un līdera vieta tiek nodota no tēva dēlam.¹⁸¹

Cilvēks nevar pārstāt identificēt sevi par kopienas daļu. Esot no noteiktas dzīves vietas, dzīvojot un strādājot citā pilsētā, cilvēks vienalga var noteikt sevi par vienas vai otras kopienas daļu. Tomēr ne vien cilvēks pats saista sevi ar kopieni, bet arī kopiena piešķir viņam šo piederības jūtu.¹⁸²

Tradicionālās slepkavības un goda slepkavības visbiežāk tiek izdarītas tajās sabiedrībās, kurās pastāv stipri radnieciski sakari. Pārlicība, ka sievietes slepkavība var nomazgāt ģimenes godu, ir īpaši izplatīta Anatolijas Rietumu un Dienvidrietumu reģionos. Urfas arhīvos tika atrasts 1927. g. Urfas Gadagrāmata (*Urfa Salnamesi*). Šīs grāmatas 104.lappusē bija atrasts pamācīgs vēstījums:

Ja meitenei, kura ir kopienas sastāvdaļa, ir jūtas pret jauno cilvēku, un viņa ir pametusi savu māju kopā ar viņu, gan meitene, gan arī jaunietis tiks sodīti ar nāvi. Pat ja viņi laulāsies, bet jaunais cilvēks nesamaksās ģimenei izpirkuma maksu un nevarēs izlīgt, tiks pieņemts lēmums viņu nogalināt.

Ja precēta sieviete aizbēg ar vīrieti, viņi abi ir spiesti dzīvot attālā reģionā. Vīrieti, ar kuru sieviete ir aizbēgusi, vajā gan sievietes tuvinieki, gan viņas vīrs.. Un tiesības nogalināt šo vīrieti un sievieti vienmēr eksistē...¹⁸³

Oriģināltekststs tulkots un atrodams skatīt 1.pielikumā.

No šī visa izriet goda slepkavību pamatā joprojām ir sabiedriskais spiediens un piederības jūtas grupai. Tāpat kolektīvas personības jūtas un normas, kas ir saistītas ar šīm jūtām, nosaka cilvēka uzvedības robežas.

¹⁷⁹Doğan Soyaslan, *Töre Cinayetlerinin Önlenmesi*, Töre Cinayetleri, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, 1999, 29

¹⁸⁰Orhans Turkdoans (Orhan Turkdoğan) Dz. 1928.g., Malatjā, Turcijā, profesors, sociologs. Darbi: *Alevi Bektaşi Kimliği*, 2004, *Çağdaş Bilimsel Araştırma Metodolojisi ve Sorunları*, 2012, *Doğu ve Güneydoğu Kabile- Aşiret Yapısı*, 2005, *Milli Kültür, Modernleşme ve İslam*, 2004, *Töre Cinayetlerinin Önlenmesi*, 1999

¹⁸¹Orhan Türkdoğan, *Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği*, I. Baskı, Timaş Yayınları, 1996, 382

¹⁸²Orhan Türkdoğan, *Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği*, I. Baskı, Timaş Yayınları, 1996, 383

¹⁸³ Mehmet Faraç, *Töre Kısacında Kadın*, Günizi Yayıncılık, 2004, 20;

Origināls ir pieejams Turcijas Nacionālas Bibliotēkas interneta arhīvā <http://sureli.mkutup.gov.tr/detai:l.php?id=393> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.] Tulkojums no turku valodas: Nataļja Čelmodejeva

4.4. Goda jēdzienā pamatotas slepkavības vēsturiskā kontekstā

Slepkavību un atriebības saknes ģimenes iekšienē ir tikpat senas kā cilvēces vēsture. It īpaši tradicionālajā sabiedrībā cieši ģimenes sakari un radnieciskās attiecības no vienas puses ir pamats saliedētībai, vienotībai un uzticībai, un no otras puses izraisa spriedzi, spiedienu, vardarbību un slepkavības. Ģimenei ir ļoti svarīgi uzbūvēt dzīvotspējīgas sociālās attiecības (vai nu sadarbībā, vai nu sāncensībā) ar citu ģimeni. Sabiedrība, kas ir noslēgta vai koncentrēta uz no sabiedrības acīm noslēgtās dzīves aizsardzību, bieži vien pārdzīvo iekšējo naidu. Grupās vai kopienās, kas ir novājinātas, naidojoties, tuvinieku slepkavība kļūst par normu, kuru var attaisnot ar domu, ka tas ir nepieciešams pašas sabiedrības labumam.

Sabiedrībā ar patriarhālu iekārtu vīrietis ģimenē ir atbildīgs ne tikai par savu uzvedību, bet arī par savu radnieku un viņam tuvo sieviešu uzvedību. Patriarhāls ģimenes veids bija izplatīts gan Senajā Romā, gan Grieķijā, gan arī Indijā un citās valstīs. Senajās tiesiskajās sistēmās laulības pārkāpums tika uztverts, kā noziegums, par ko sodīja ar nāves sodu. To, kādu vīrieša vai sievietes uzvedība uzskatīja par pārkāpumu, vērtēja atbilstoši tā laika morāles vērtībām.

Centralizētu valstu dibināšanas sākumperiodā soda tiesības piederēja patriarhālās ģimenes galvai, un pārkāpumu sarakstā, par kuriem tika paredzēts nāves sods, bija arī neuzticība. Laulības pārkāpums tika uzskatīts par nodarījumu, kas no vienas puses kaitēja likumiskās paternitātes prezumpcijai, kas veidoja visdrošāko ģimenes saišu pamatu, un kaitēja arī visai kopienas iekārtai; bet no otras puses tas apšaubīja vīra tiesības uz sievieti kā uz savu īpašumu.

Atbilstoši Babilonijas likumiem, sievieti, kas tika apsūdzēta par neuzticību, noslīcināja kopā ar mīļāko, bet par tādas jaunas meitenes pavadināšanu, kas vēl atradās tēva mājās, tika piespriests nāves sods. Atbilstoši Hammurapi likumiem, kas pastāvēja Šumeras un Akadas valdnieku laikā (1728.-1686. g. p.m.ē.), ja sieva tiks apsūdzēta neuzticībā, viņu vajadzētu mest ūdenī kopā ar savu mīļāko. Atbilstoši spēkā esošajam Asīrijas likumam (no 1450 līdz 1250. g. p.m.ē.), ja vīrietis atradot savu sievu kopā ar citu vīrieti, nogalina abus un tiesā spēs pierādīt laulības pārkāpumu un pārliecinās tiesnesi, slepkavība netiks uzskatīts kā noziegums. Sakarā ar 1300. g. p.m.ē. aprobēto hetu likumu sievieti, kas izvarota savās mājās tika uzskatīta par neuzticīgu. Senajā Grieķijā slepkavība, kas tika izdarīta, ja aizskarts sievas, meitas vai māsas gods, netika sodīta. Sieviete, kura tika apsūdzēta krāpšanā, drīkstēja nogalināt. Senajā Ēģiptē sievietei, kas krāpa vīru, soda veids bija deguna nogriešana. Tādā veidā ir redzams, ka sodiem, kas ir paredzēti par nodarījumiem kas ir

pretrunā tradīcijām, ir ļoti sena vēsture. Šie sodi kopā ar patriarhālo kārtību veido vardarbīgu attiecību pret sievietēm.¹⁸⁴

4.5. Goda jēdzienā pamatotu slepkavību iemesli

Vardarbība goda aizsardzības vārdā var būt saistīta ar patriarhālu sabiedrības struktūru. Sabiedrībā, kur eksistē nevienlīdzīga spēku un tiesību sadale starp vīrieti un sievieti, no patriarhālā sabiedrības pamatprincipu redzes viedokļa, vardarbībai ir likumisks spēks. Atbilstoši tam vardarbība pret sievieti, kura aizskārusi vīrieša godu, ir taisnīga pati par sevi.¹⁸⁵

Atbilstoši Turcijas Parlamenta pētnieciskas komisijas (*TBMM Araştırma Komisyonu*) atskaitei Turcijā vardarbībai attiecībā pret sievietēm un slepkavībām goda kodeksa vārdā ir 5 sociāli – kultūras faktori: (1) patriarhāla iekārta un vērtības; (2) kultūra un tradīcijas, kas paredz hierarhiju un pakļaušanu; (3) reliģiozas un kultūras tradīcijas, kas paredz vīriešu un sieviešu nodalīšanu; (4) sabiedriskais spiediens uz indivīdu, kas ir saistīts ar ģimenes, klana, cilts vai kopienas attiecībām; (5) tāda stāvokļa pieņemšana valsts līmenī.¹⁸⁶

Savukārt, Purna Sen¹⁸⁷ apliecina, ka slepkavībām goda kodeksa vārdā ir 6 pamatpazīmes: (1) dzimumu lomas un dzimumu attiecības, kas komplicē un paredz sieviešu uzvedības kontroli, kontrolējot viņu intīmo dzīvi; (2) sievietes loma noteikumu ievērošanas un sieviešu uzvedības kontrolē; (3) kolektīvi lēmumi attiecībā pret sodu, vai nu šā soda izpildītāju kolektīvs atbalsts; (4) sieviešu piedalīšanās iespējamība slepkavības izdarīšanā; (5) goda atjaunošanas iespēja ar slepkavības palīdzību; (6) likumdošanas tiesības, kas uztver goda kodeksu kā motivāciju vai vainas samazināšanas iemeslu.¹⁸⁸

Precētas sievietes ārpuslaulības sakari. Ka jau minēts iepriekš, daudziem cilvēkiem *namus* jēdziens nosaka ka sievai jābūt intīmām attiecībām tikai ar vīru. Neuzticības gadījumā nepietiek, ka vīrs šķiras no sievas, jo tādā veidā viņa gods netiek atjaunots. Turcijas austrumos dzīvojošo sieviešu

¹⁸⁴Mustafa Avcı, “Türk Hukuk Tarihinde Hukuk Sistemimizin Töre Cinayetlerine Yaklaşımı”, *Diyarbakır: Akader-Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu*, 2003 s. 16-43

¹⁸⁵Gezik Erdal; *Şeref, Kimlik ve Cinayet*, Kalan Yayınları, 2003, 93

¹⁸⁶„Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadına ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan TBMM Araştırma Komisyonu Raporu”, Ankara, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2006, 110

¹⁸⁷Nāciju Sadraudzības Sekretariāta (Commonwealth Secretariat) Cilvēktiesību nodaļas vadītāja, docents. Pētījumu jomas: vardarbība pret sievieti, cilvēktiesības, sabiedrības attīstības problēmas, rasu un dzimumu vienlīdzība.

¹⁸⁸Purna Sen, „Crimes of Honor, Value and Meaning” in Welchman L. & Hossain S. (eds.), *Honour*, Zed Books, 2005, 43-63

aptauja parādīja, ka vairākums no viņām (66.6%) uzskata, ka krāpšanas gadījumā vīri viņas noslepkavos.¹⁸⁹

2002. gada novembrī Šemse Allaka (*Şemse Allak*) tika sodīta par ārpuslaulības sakariem un tika nomētāta ar akmeņiem. Viņas kaimiņu Hilalu (*Hilal*), precētu vīru, nosita ar akmeņiem dēla acu priekšā. Šemse pavadīja astoņus mēnešus komā un mira 2003.gada 7.jūnijā. Viņas radi nepaņēma ķermeni no morga; bēres organizēja tiesību aizsargājoša kustība Diyarbakirā. 2003. gadā prokuratūra ierosināja krimināllietu pret pieciem aizdomās turamajiem; vēlāk divi no viņiem tika atbrīvoti pret galvojumu. Ir zināms, ka neviens no ģimenes padomes, pēc kuras pavēles bija nodarīts noziegums, netika saukts pie atbildības.¹⁹⁰

Diyarbakirā 35 gadu vecu sievieti Aişeguļu Alpaslanu (*Ayşegül Alpaslan*) sadūra viņas vīrs piecu bērnu klātbūtnē, jo viņa tika turēta aizdomās par neuzticību. Viņu apglabāja vietējā pašvaldība un tiesībsargājošā kustība. Neskatoties uz to, ka viņas vīrs šobrīd atrodas cietumā, sieviete vienalga tiek uzskatīta par kaunu savai ģimenei, un neviens no radniekiem neapciemo viņas kapu.¹⁹¹

Vīra atstāšana. Gadījumus, kad sieviete atstāj savu vīru cita vīrieša dēļ, vai arī ar citu vīrieti dodas dzīvot citur, var traktēt kā laulības pārkāpšanu. Šāds gadījums tiek uzskatīts par darbību, kas pelna visbargāko sodu. Līdzīga sievietes uzvedība apraipa vīra un viņa ģimenes godu, tāpēc, parasti, abas ģimenes pieņem lēmumu par sievietes un vīrieti slepkavību. Ja nav iespējas sodīt sievieti pašu, tad jāsoda viņas radus, lai nomazgātu vīra ģimenes apraipīto godu. Dažos gadījumos sievietes ģimene dod vīrietim citu sievieti no savas ģimenes kā izpirkšanas maksu par aizbēgušo sievieti.¹⁹²

Ziemeļaustrumu pilsētas Trabzonas Vakfikebiras rajonā 28 gadu vecais Kadems Tanrikulu (*Kadem Tanrikulu*) nošāva savu divdesmit septiņgadīgu sievu, kura viņu bija atstājuši, Aişe Tanrikulu (*Ayşe Tanrikulu*) un 34 gadu veco vīrieti Ferhatu Aidinu (*Ferhat Aydın*), ar kuru viņa aizbēga. Pirms divām dienām sieviete bija aizbēgusi pie sava mīļākā ar saviem diviem bērniem. Uzzinot par to, Kadems Tanrikulu atnāca uz Ferhata Aidina mājām un viņus nogalināja.¹⁹³

Šķiršanās no vīra. Sieviete, kas vēlas šķirties vai atstāt vīru, atbilstoši *namus* jēdzienam un tradīcijām, ir pelnījusi sodu. Ir zināmi gadījumi, kad vīrietis vēlas precēties otro reizi; tad viņš liek sievietei uzsākt šķiršanās procesu. Tāpat sievietes radi var prasīt, lai sieviete šķiras no vīra, ja tiek

¹⁸⁹Pinar Ilkcaracan, *Islam and Women's sexuality: A research report from Turkey*, Rutgers University Press, 2001, 9.lpp

¹⁹⁰Amnesty International, *Turkey: Women confronting family violence*, 2004, 18

¹⁹¹„Women killed in the name of honor in Turkey”, 01 June, 2009, 08:27, <http://rt.com/news/women-killed-in-the-name-of-honor-in-turkey/> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

¹⁹²Filiz Kardam, *The Dynamics of Honor Killings in Turkey*, 31

¹⁹³Tekin Atay, (2003), „Kendisini terkedene eşi ve aşiğini öldürdü”, *Milliyet Gazetesi*, 12.09.2003, <http://www.milliyet.com.tr/2003/09/12/son/sontur05.html> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

uzskatīts, ka viņas uzvedība kaut kādu iemeslu dēļ neatbilst normai. Tomēr, ja sieviete vēlas šķirties pēc savas iniciatīvas, tas tiek traktēts kā pārkāpums, kas aizskar viņu un viņas ģimeni.¹⁹⁴

Dijarbakirā 25 vecā Fatima Tunča (*Fatma Tunç*) apprecējās, veicot reliģisku rituālu (*imam nikah*) ar Azizu A. Uzzinot, ka vīram jau ir sieva un divi bērni, meitene nolēma viņu atstāt. Ģimenes padome pieņēma lēmumu noslepkavot Fatimu Tunču. Šis pienākums tika uzticēts 15 gadīgajam Aziza brālim. Jaunais cilvēks nošāva meiteni, kad tā nāca ārā no mājām. Kad abus brāļus arestēja, Azizs tiesā paziņoja, ka tagad viņš dzīvos ar godu.¹⁹⁵

Šķirtas sievietes attiecības ar vīrieti. Šķirtas sievietes stāvoklis, ja vien nav sliktāks, ne ar daudz ko atšķiras no precētas sievietes stāvokļa, jo viņa atrodas stingrā bijušā vīra un viņa radu kontrolē. Mēdz uzskatīt, ka, ja viņa ir šķirusies tādēļ, ka, izdarījusi kaut ko nepiedienīgu, un tādēļ, viņu uztver kā sievieti, kas potenciāli var pārkāpt noteikumus vai nepiedienīgi uzvesties.¹⁹⁶

Uzzinot to, ka vīram ir cita sieviete, Pembe Mumdzuoļu (*Pembe Mumcuoğlu*), aizgāja no vīra, paņemot līdzi abas savas meitas. Pēc pieciem atsevišķi nodzīvotiem gadiem, viņa iesniedza dokumentus šķiršanai, lai apprecētos ar Erdemu Baldziolu (*Erdem Balcioğlu*), 36 gadu vecu vīrieti, ar kuru viņa dzīvoja kopā pusotru gadu. Uzzinot par to, bijušais vīrs atnāca uz viņu mājām, un nogalināja abus.¹⁹⁷

2002. gada oktobrī sešpadsmitgadīgais pusaudzis un viņa divdesmitrīsgadīgais brālis nogalināja savu māsu Elazi (*Elaziğ*), kas nesen bija izšķirusies ar vīru. Viņi paskaidroja, ka viņa vēlu nāca mājās. Pratināšanas laikā brāļi teica, ka esot nomazgājuši savu godu un neko nenožēlo.¹⁹⁸

Neprecētas sievietes attiecības ar jaunu cilvēku vai vīrieti. Šajā gadījumā jēdziens „attiecības” var ietvert visdažādākās darbības: sākot ar pastaigām pa ielām, beidzot ar dzimumaktu. Neskatoties uz to, ka daudzas no tamlīdzīgām darbībām var tikt uzskatītas kā aizskarošas vai neatbilstošas *namus* jēdzienam, jāatzīmē, ka šādas situācijas ne vienmēr beidzas ar slepkavību, jo gadījumā ar jaunu, neprecētu sievieti ir lielas izredzes abus salaulāt. Ja tomēr tas neizdodas, un vēl jo vairāk grūtniecības gadījumā, vai izplatoties pārāk daudz baumām, slepkavība ir vienīgais goda nomazgāšanas paņēmieni. Tieši meitenes ģimene nogalina gan sievieti, gan vīrieti, kuriem bija

¹⁹⁴ Filiz Kardam, *The Dynamics of Honor Killings in Turkey*, 32

¹⁹⁵ Mürsel Acay, Hüseyin Kaçar, „Töreden kötü yola düştün infazi”, 09.11.2006
<http://www.sabah.com.tr/2006/11/09/gnd130.html> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

¹⁹⁶ Filiz Kardam, *The Dynamics of Honor Killings in Turkey*, 32-33

¹⁹⁷ Özkan Arslan, Orhan Saat, „Eski koca yeni hayata izin vermedi”, 06.04.2006
<http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=4209178> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

¹⁹⁸ Amnesty International, *Turkey: Women confronting family violence*, 2004, 16

attiecības. Turpretim vīrieša ģimene nepiedalās slepkavībā, tādēļ, ka ģimenes gods ir atkarīgs no meitenes, bet vīriešu rīcība nekādi neietekmē viņa ģimenes godu.¹⁹⁹

2009. gada beigās vienā no Turcijas dienvidrietumu provincēm Adijamanā (*Adiyaman*), Kahtas pilsētas privātmājā tika atrasts sešpadsmitgadīgās meitenes Medinas Memi (*Medine Memi*) līķis, kura bija tikusi apglabāta dzīva. Tas notika pēc 40 dienām pēc tām, kad policijā tika iesniegts iesniegums par meitenes pazušānu. Atrast Medinas līķi izdevās tikai pateicoties anonīmam informatoram, kurš paziņoja, ka meiteni nogalināja saskaņā ar ģimenes padomes lēmumu. Medinas ķermeni atrada ar sasietām rokām divu metru dziļā bedrē, vistu kūti blakus mājai, kur viņa dzīvoja. Lai slēptu nozieguma pēdas, bedre bija aizcementēta. Sekcijas rezultāti parādīja, ka apglabāšanas laikā meitene bija dzīva, kā arī pie pilnas samaņas. Policijā meitenes tēvs paziņoja, ka viņa meita draudzējusies ar puisiem un tas viņam nepaticis. „Viņai bija draugi - vīrieši. Tas mūs mulsināja”, - teica Medinas tēvs.²⁰⁰

Neprecētas meitenes aizbēgšana ar puisi/vīrieti. Līdzīgi iepriekšējam gadījumam arī šie gadījumi ne vienmēr beidzas ar slepkavību, tāpēc ka ir izredzes izprecināt meiteni. Tomēr, ja meitene ir stāvoklī un vīrietis nevēlas to precēt, vai arī gadījums kļūst zināms sabiedrībai un izplatās baumas, tad ģimene ir spiesta pieņemt lēmumu par slepkavību, lai saglabātu savu godu.²⁰¹

2011. gada jūlijā 19-gadīga meitene Džeilana Sosjala (*Ceylan Sosyal*) no Turcijas Dienvidu provinces Hatajas Dortjelas apgabala tika nogalināta pēc ģimenes padomes lēmuma. Ir zināms, ka trīs gadus pirms slepkavības viņas ģimenes vēlējās viņu piespiedu kārtā salaulāt ar vienu no radniekiem, bet viņa aizbēga ar citu vīrieti. Policija arestēja tēvu, brāli, tēvoci un citus radniekus, apsūdzot viņus noziedzīgā nodarījumā.²⁰²

Nolaupīta vai/un izvarota sieviete vai meitene. Sakarā ar to, ka nolaupīšana vai izvarošana notiek pret sievietes gribu, sievietes parasti tiek uzskatītas par upuriem, tomēr daži cilvēki uzskata, ka līdzīgos notikumos ir arī sievietes vaina. Ja sieviete paliek stāvoklī, tas apgrūtina situāciju, un tikai laulība var glābt no nāves gan viņu, gan izvarotāju. Tādā gadījumā tiek uzskatīts, ka sievietei jāprecas vai nu ar izvarotāju, vai nu ar jebkuru citu, kas tam piekritīs. Tā kā neviens īpaši nevēlās

¹⁹⁹Filiz Kardam, *The Dynamics of Honor Killings in Turkey*, 33-34

²⁰⁰Suna Erdem, „Medine Memi buried alive for her friendship with boys”, 05.02.2010, <http://www.theaustralian.com.au/news/world/medine-memi-buried-alive-for-her-friendship-with-boys/story-e6frg6so-1225826991514> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

²⁰¹Filiz Kardam, *The Dynamics of Honor Killings in Turkey*, 35

²⁰²*Today's Zaman*, „6 family members arrested for honor killing”, 21.06.2011., <http://www.todayszaman.com/news-251263-6-family-members-arrested-for-honor-killing.html> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

precēt meiteni, kas zaudējusi jaunavību, tad visdrīzāk viņu par sievu apņems vecs, fiziski vai garīgi atpalicis cilvēks, šķirtenis vai atraitnis.²⁰³

2004. gada aprīlī Stambulā arestēja vīrieti, apsūdzot viņu savas 14-gadīgās meitas nogalināšanā. Tēvu un citus radniekus apsūdzēja par to, ka viņi pieņēma lēmumu nogalināt meiteni, kas, pēc viņu vārdiem, bija apkaunojusi ģimeni. Dažus mēnešus pirms tam meitene tika nolaupīta un vairākas reizes izvarota. Pēc dažām dienām, kad viņa atgriezās mājās, tēvs paziņoja par viņas pazušanu, tomēr vēlāk atzinās slepkavībā.²⁰⁴

Citi piemēri. 1996. gada decembrī Turcijas dienvidaustrumu pilsētā Urfā (*Şanlıurfa*) 13 gadīga jauniete aizgāja uz kinoteātri kopā ar savu radnieci. Jaunietes vīrs izveda viņu no kinoteātra, apsūdzot to prostitūcijā un sadūra ar nazi daudzu cilvēku klātbūtnē.²⁰⁵

Elazigas (*Elazığ*) pilsētā tika nošauta sieviete Birguļa Išika (*Birgül Işık*) par to, ka pēc radnieku vārdiem viņa ir apkaunojusi ģimeni. Tas notika pēc tam, kad viņa bija uzstājusies Turcijas televīzijas šovā, kurā pastāstīja par vardarbību ģimenē, kā arī par savu vīru, kurš viņu sitis.²⁰⁶

4.6. Goda jēdzienā pamatotas slepkavības Turcijas likumdošanā

Ir neapšaubāmi, kā jebkurā slepkavība un tajā skaitā arī goda jēdzienā pamatota slepkavība ir akts, kas atņem cilvēka fundamentālo tiesību – tiesību uz dzīvību. Taču Turcijas kultūrā pret slepkavībām, kas tiek izdarītas ģimenes goda aizsardzībai, uzturas visai toleranti, bet pret cilvēkiem, kuri to izdarījuši, bieži vien uzturas ar cieņu, jo sabiedrībā ir cieši nostiprinājušies priekšastāti par nepieciešamību nomazgāt godu. Tādas sabiedrības tolerantas attieksmes, šos noziegumus ir grūti, dažreiz pat neiespējami, izmeklēt, jo reti kāds cilvēks grib palīdzēt izmeklēšanai aculiecinieku lomā.

Slepkavības, kas izdarītas ģimenes goda dēļ, līdz 2005. gadam netika izskatītās tiesā kā parastie noziegumi.²⁰⁷ Vecajā Turcijas kriminālkodeksā eksistēja 462. pants, kas paredzēja vainas mīkstināšanu goda slepkavības gadījumos stipras provokācijas gadījumos. Tomēr šis pants tika izsvītrots no kriminālkodeksa parakstot vienošanos starp Turciju un Eiropas Savienību.²⁰⁸ Līdz

²⁰³Filiz Kardam, *The Dynamics of Honor Killings in Turkey*, 38

²⁰⁴*BBC News*, „Turkish father 'kills raped girl'”, 28.04.2004, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3667897.stm> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

²⁰⁵Amnesty International, *Turkey: Women confronting family violence*, 2004, 17

²⁰⁶*BBC News*, „Turkish boys commit 'honour' crimes”, 28.08.2006., <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/5285726.stm> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

²⁰⁷Vildan Yirmibeşoğlu, *Töre ve Namus Gereğiyle İşlenen Cinayetler Toprağa Düşen Sevdalar*, Hürriyet Yayıncılık, 2007, 46

²⁰⁸Izmir Ticaret Odası, „Uyum Paketleri”

<http://www.izto.org.tr/IZTO/TC/Web+Servisler/Uzman+Kosesi/ab/iliskiler/uyum/>

2005. gada 1. jūnijam cilvēks, kas izdarīja tāda veida noziegumu, varēja rēķināties ar tiesas lēmuma mīkstināšanu pateicoties, šim 462. Pantam. Pēc reformām goda slepkavības tika iekļautās pantā par tīšiem noziegumiem:

PANTS 82. (1) Par tīšu slepkavību kā:

- a) iepriekš izplānotu;
- b) ar ārkārtīgo cietsirdību vai nodarot ciešanas;
- c) pielietojot kodolieroču, bioloģiskos vai ķīmiskos ieročus, kas izraisīja plūdus, uguni, postījumus;
- d) pret vecvecākiem, vecākiem, māsu, sievu, vai brāli;
- e) pret bērnu vai personu, kas nevar sevi aizstāvēt fizisko vai garīgo traucējumu dēļ;
- f) pret grūtnieci;
- g) pret personu, kas ir valsts dienestā;
- h) polūkā noslēpt vai iznīcināt nozieguma pierādījumus vai atvieglotu nozieguma izdarīšanu;
- i) dzimtas naida dēļ;
- j) tradīcijas dēļ;

soda uz smagu mūža ieslodzījumu.

Šajā pantā ir redzams, ka goda jēdziena pamatotas slepkavības kaut arī nav minēti atsevišķi Tomēr tās ir ietvertās šajā likumā saskaņā ar pēdējo punktu, ja uzskatīti šīs slepkavības kā tradicionālo slepkavību daļu, vai saskaņā ar punktu (d), kas jebkuru radnieka vai radnieces nogalināšanu uzskata par tīšo noziegumu.

Jaunajā Turcijas Kriminālkodeksā ir teikts „Neviena persona nedrīkst būt sodāma vai iepriekš notiesāta par nodarījumu, kas nav noteikts šajā likumā kā noziegums. Turklāt ir aizliegts izmantot sodu, vai veikt piesardzības pasākumus, kas nav minēti šajā likumā.” (Pants 2 punkts 1). Saskaņā ar šo pantu neviena persona nevar būt sodāma par pirmslaulības vai ārpuslaulības attiecībām, jo šīs darbības nav kvalificēti kā noziegumi. Ir vērts atzīmēt, kā līdz 1953.g. Turcijas Krimināllikums paredzēja sodu par ārpuslaulības attiecībām (*zina*): brīvības atņemšanu gan sievietēm, gan no sešiem mēnešiem līdz trim gadiem.²⁰⁹

Krimināllikuma 3. pantā rakstīts, ka „neviena persona nedrīkst būt diskriminēta pēc rasu, valodas, reliģijas dzimuma, politisko un citu principu. Visi cilvēki ir vienlīdzīgi tiesu priekšā, neatkarīgi no pārliecības, etniska piederības, ekonomiskā vai sociālā stāvokļa.” Tas nozīmē, ka esošais jaunais Kriminālkodekss nodrošina sieviešu tiesību aizsardzību un likvidē atšķirības starp sievieti un vīrieti, kā arī diskrimināciju pēc dzimumu pazīmēm.

²⁰⁹ Türk Ceza Kanunu 440. ve 441. Madde [Turcijas Krimināllikuma 440. un 441. panti.] Atcelts 09.07.1953.

Jaunajā Krimināllikumā tiek aizliegta nesankcionēta ģenitāliju pārbaude, tomēr līdzīga pārbaude pēc tiesas pieprasījuma ir likumiska:

PANTS 287 (1) Par vēršanos pie citas personas dzimumorgānu pārbaudīšanai vai par tādas pārbaudes veikšanu bez attiecīgas tiesneša vai prokurora atļaujas soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no trim mēnešiem līdz vienām gadam.

(2) Minētais nosacījums neattiecas uz pārbaudēm, kas ir saskaņā ar normatīvajiem aktiem, un kuru mērķis ir aizsargāt sabiedrības veselību no infekcijas slimībām.

Tas norāda uz to, ka sieviešu seksualitāte joprojām paliek sabiedrības lieta un tiek kontrolēta.

Neskatoties uz to, ka tika likvidēts 462. pants par soda mīkstināšanu stipras provokācijas dēļ, Krimināllikumā pastāv līdzīgs 29. pants, kas nosaka:

Par slepkavību, kas izdarīts stiprā psihiskā uzbudinājuma stāvoklī, kuru izraisījusi otras personas prettiesiskās rīcība – smaga mūža ieslodzījuma vietā soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no divpadsmit līdz astoņpadsmit gadiem. Citos gadījumos šis soda termiņš var tikt samazināts no trešdaļas līdz divām trešdaļām.

Šajā pantā arī ir paredzēta soda mīkstināšana, un formulējums „prettiesiskās rīcība” atstāj iespēju tiesāt goda jēdzienā pamatotās slepkavības īpašā veidā.

Pants par novešanu līdz pašnāvībai skan sekojoši:

PANTS 84. (1) Par piespiešanu izdarīt pašnāvību vai par to atbalstu, vai jebkāda veida palīdzību pašnāvības aktā – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no diviem līdz pieciem gadiem.

(2) Par aktīvu piedalīšanos pašnāvības aktā – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no četriem līdz desmit gadiem.

(3) Par atklātu aicināšanu izdarīt pašnāvību – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz astoņiem gadiem. Par šo darbību veikšanu, izmantojot piespiešanu – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no četriem līdz desmit gadiem.

(4) Par piespiešanu izdarīt pašnāvību personu, kas neapzinās tās sekas, vai par piespiešanu ar draudiem – soda kā par tīšo slepkavību.

Neskatoties uz to, ka tika iekļauts kriminālsods par novešanu līdz pašnāvībai, tas paliek nepietiekoši bargs, kas pieveda pie piespiedu pašnāvību skaita palielināšanai. Šī tēma tiks iztirzāta nākamā nodaļā. Kopumā var redzēt, ka, neskatoties, uz vairākām reformām, likumdošanā joprojām paliek „caurumi”, kas pieļauj goda jēdzienā pamatotas vardarbības pastāvēšanu.

Likumu oriģinālo tekstu un tulkojumu skatīt 2. pielikumā.

4.7 Piespiedu pašnāvības.

Vēsturiski pašnāvības tika uztvertas kā personiskā patoloģija vai grēcīga rīcība, nevis kā sociālā parādība. Pirmais sociologs, kurš sāka pamatīgi pētīt pašnāvības problēmu kā sociālo

parādību bija Emīls Dirkems.²¹⁰ Viņš uzskatīja, ka pašnāvības ir lielākā mērā sociālā problēma nekā personiskā slimība.²¹¹

Šajā darbā tiks apskatīta saistība starp goda jēdzienu un piespiedu pašnāvībām un/vai novešanu līdz pašnāvībai. Pētot 1999.gadā pašnāvības gadījumus, ko izdarījušas meitenes vecumā no 15 līdz 25 gadiem, cilvēktiesību aktīviste Efsa Kuranera (*Efsa Kuraner*) secināja, ka tie ir goda slepkavību jauna forma, t.i. ka tie ir piespiedu pašnāvības.²¹² Tomēr šī problēma nav tik viennozīmīga un prasa kritisko analīzi, lai izprast, vai šāds skatījums ir pamatots.

Tiek izdalītas dažādas pašnāvības formas: egoistiskās, altruistiskās, anomistiskās, un fatālistiskās. Visas šīs formas tiek saistīti ar indivīda integrācijas un sabiedriskās kontroles pakāpi. Piemēram, altruistiskās pašnāvības ir saistītas ar augstu integrācijas līmeni, tikmēr egoistiskās pašnāvības – ar zemu integrācijas līmeni. Sabiedriskā kontrole attiecas uz spiediena līmeni no sabiedrības puses uz indivīdi. Fatālistiskās pašnāvības ir saistītas ar augsto kontroles un reglamentācijas līmeni, bet anomistiskās pašnāvības- ar zemo regulēšanas līmeni.²¹³

Piespiedu pašnāvības ir vissmagākā vardarbības forma, un to var attiecināt gan pie altruistiskām, gan pie fatālistiskām pašnāvībām. Fatālistiskās pašnāvības noris tur, kur sabiedrības spiediens būs pārāk liels. Emīls Dirkems²¹⁴ parakstīja cilvēkus, kuri ir spējīgi izdarīt fatālistisko pašnāvību, kā cilvēkus ar „nežēlīgi iznīcināto nākotni un cietsirdīgi saspiestām kaislībām despotisko disciplīnu dēļ”. Dažās sabiedrības sievieti, kura ir pārkāpusi sabiedrības morālas normas, tiek notiesāta uz nāvi vai ir piespiesta izdarīt pašnāvību. Tāda veida pašnāvības tiek izdarītas pārāk liela sabiedrības kontroles dēļ. Altruistiskās pašnāvības tiek izdarīti indivīda pārāk augstas integrācijas dēļ. Burtiski, indivīds ir spiests izdarīt pašnāvību, jo uzskata, ka tas ir viņa pienākums. Šajā gadījumā sieviete arī ir spiesta izdarīt pašnāvību, bet jau pēc savas pašas gribas, jo viņa piekrīt savu vainu un arī uzskata, ka ar tādu rīcību viņai ir jānomazgā ģimenes gods.²¹⁵ Ir vērts atzīmēt, ka, pat ja sieviete izdara pašnāvību, viņā nomazgā tikai savas ģimenes godu, bet viņas pašas gods paliek aptraipīts.²¹⁶

²¹⁰ David Émile Durkheim (1858.- 1917.g., Francija)- franču sociologs un filozofs. Darbi: *The Elementary Forms of the Religious Life* (1912), *Suicides* (1897), *On the Normality of Crime* (1895)

²¹¹ George Ritzer, *Sociological Theory*, The McGraw-Hill Companies, 1996, 85-86

²¹² Efsa Kuraner. "Celebrations of Love: Women Denounce Honor Killings in Turkey", *Off Our Backs*, 2002, 1

²¹³ George Ritzer, *Sociological Theory*, The McGraw-Hill Companies, 1996, 86-88

²¹⁴ David Émile Durkheim (1858.- 1917.g., Francija)- franču sociologs un filozofs.

²¹⁵ George Ritzer, *Sociological Theory*, The McGraw-Hill Companies, 1996, 88-92

²¹⁶ Aysan Sev'er, „Culture of Honor, Culture of Change: A Feminist Analysis of Honor Killings in Rural Turkey”, in *Violence Against Women: An International and Interdisciplinary Journal*, Vol. 7, No. 9, 2001,

<https://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/17543/1/cultureofhonour.pdf> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

Kad 17-gadīga Derja iemīlējās vienā zēnā skolā, un šī ziņa nonāca līdz viņas ģimenei, viņas tēvocis, brālēni un tēvs lika viņai izdarīt pašnāvību, lai nomazgāt ģimenes godu. „Pēc manas ģimenes uzbrukumiem, es sapratu, ka esmu izdarījusi vislielāko grēku pasaulē”, - stāsta meitene. Pārņemta ar bailes un kaunuma jūtām, viņa tomēr bija nolēmusi izpildīt ģimene rīkojumu, bet pēc dažiem neveiksmīgiem mēģinājumiem viņa nolēma glābties.²¹⁷ Dotajā gadījumā ir redzama fatālistisko un altruistisko pašnāvības veidu apvienošana: no vienas pastāv ļoti liels spiediens no ģimenes puses, bet beigās meitene tomēr nolēma izdarīt pašnāvību pēc savas gribas, tāpēc ka tika pārliecināta savas uzvedības nepareizībā.

Salīdzinājumā ar citām valstīm, Turcijā pašnāvību skaits nav liels – pēc 2005.g. datiem tikai 3.8% uz 100.000 cilvēku²¹⁸ (piemēram, Latvijā tajā pašā gadā 24.5% uz 100.000 cilvēku).²¹⁹ Turcijā, kā visā pasaulē (ar dažiem izņēmumiem), pašnāvību skaits ir lielāks vīriešu vidū.²²⁰ Uz šī fona izcēlās Batmanas rajons, kur pašnāvību skaits sastāda 6% uz 100.00 cilvēku, un ir lielāks sievietes vidū.²²¹ Lai labāk izprast šo atšķirību, ir nepieciešama informācija par šo rajonu. Batmanas rajons ģeogrāfiski atrodas Turcijas perifērijā, un ir daļa no pārsvarā lauku un tradicionāla Turcijas dienvidaustrumu reģiona. Kad šajā rajonā tika atrasti nelieli naftas krājumi, uz pilsētu ieplūda liels migrantu skaits no lauku rajoniem, un notika strauja urbanizācija. Nedaudz vairāk nekā 50 gadu laikā iedzīvotāju skaits pilsēta pieauga 2325%: no 443 cilvēku 1945.g. līdz 510,200 cilvēku 2010.g.²²² Šāda tradicionālo dzīvesveida sadursme ar strauju urbanizāciju nevarēja nepievest pie traģiskām sekām. Papildus tam, ienākumi no naftas iegūšanas neuzlaboja iedzīvotāju labklājības līmeni, otrādi, lielam migrantu ieplūda pieveda pie strauji pieaugušu bezdarba līmeni un problēmām izglītības un veselības aizsardzības jomā.²²³

1995.-2000.g. Batmanas pašvaldības atskaite, kura bija sagatavota nolūkā izpētīt pret sievietēm vērstas vardarbības gadījumus, parādīja, ka sievietes tur izdara pašnāvību trīs reizēs

²¹⁷ Dan Bilefsky, „How to Avoid Honor killings in Turkey? Honor Suicides”, *The New York Times*, 16.06.2006., <http://www.nytimes.com/2006/07/16/world/europe/16turkey.html?pagewanted=all> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

²¹⁸ Mahmut Asirdizer, „Suicides in Turkey between 1996 and 2005: general perspective”, *The American Journal of forensic medicine and pathology*, 2010 Jun;31(2):138-45

²¹⁹ World Health Organization, *Suicide Rates in Latvia*, http://www.who.int/mental_health/media/latv.pdf [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

²²⁰ Mahmut Asirdizer, „Suicides in Turkey between 1996 and 2005: general perspective”, *The American Journal of forensic medicine and pathology*, 2010 Jun;31(2):138-45

²²¹ Mahmut Asirdizer, „Suicides in Turkey between 1996 and 2005: general perspective”, *The American Journal of forensic medicine and pathology*, 2010 Jun;31(2):138-45

²²² Aybige Yilmaz, Victims, Villains and Guardian Angels – „Batman suicide stories” in *Communication and Culture*, Vol.1, University of Westminster, 2004, 67

²²³ Mazhar Bağlı, Aysan Sev'er, “Female and Male Suicides in Batman, Turkey: Poverty, Social Change, Patriarchal Oppression and Gender Links”, *Woman's Health and Urban life: An International and Interdisciplinary Journal* 2 (1): 60-84, Pristine Publications, 70

biežāk nekā vīrieši, tikmēr Turcijā un visā pasaulē ir pretēja tendence. No 402 cilvēkiem, kas izdarījuši pašnāvību, 281 – ir sievietes. Pēc atskaites, viņu vecums ir no 15 līdz 25 gadiem, tikmēr pasaulē visbiežāk pašnāvību izdara sievietes vecākas pā 45 gadiem. Atsaite rādīja, ka no sievietēm, kuras izdarījušas pašnāvības, 46,5% bija neprecētas, 15,8% bija reliģiozās laulības (precētas caur reliģiozo ceremoniju *imam hikah*), 10,9% bija precētās oficiāli. No tām sievietēm 29,3% bija analfabētas, 16% pabeidza augstskolu, 1,3% - ar vidējo izglītību, bet izglītības līmenis 42,7% nav zināms.²²⁴

Turcijā ļoti liela daļa no sievietēm pārdzīvo vardarbību ģimenēs, kas pieved pie pašnāvības. Bet neskatoties uz to, ka liela daļa no pašnāvībām patiešām ir izdarīta pēc sieviešu pašas gribas, daži cilvēktiesību aktīvisti, piemēram Hulja Gulbahara (*Hülya Gülbahar*), apgalvo, ka daļu no tām var uzskatīt par goda slepkavību slēpto formu. Kā bija rakstīts iepriekšējā nodaļā, 2005.g. Turcija pieņēma vairākas reformas, padarot sodus par slepkavībām (tajā skaitā arī par goda slepkavībām) maksimāli bargākus. Rezultātā, lai nomazgāt godu un arī aizsargāties no cietuma, ģimene izvēlās citu izēju: piespiest meiteni vai sievieti izdarīt pašnāvību, vai uzdot slepkavību par pašnāvību.²²⁵ Kad 18-gadīga Elīfe atteicās no organizētas laulības ar vīrieti, kurš bija daudz vecāks pā viņu, un pamatoja to, ka viņa grib turpināt mācīšanās, viņas ģimene uzskatīja to kā rīcību, kas aptraipīja ģimenes godu. Viņas tēvs uzstājās, ka Elīfei ir jāizdara pašnāvību, lai aizsargāt viņu no cietuma par meitas nogalināšanu.²²⁶

Centrālu vietu Batmanas pašnāvību gadījumos ieņem dzimumu lomu tēma, kas ietver sevī sieviešu stāvoklis sabiedrībā, viņu atbildības un tiesības. Ikdienas dzīvē sieviete tur ir spiesta saskarties ar vairākām problēmām, galvenā no kurām ir sabiedrības patriarhālā struktūra, attieksme pret sievieti kā pret otras šķiras cilvēku salīdzinājumā ar vīrieti, neiespējamība meitai baudīt tādas pašas tiesības, ko bauda dēls. Sabiedriskais spiediens, ar kuru saskārās sieviete, kopumā ar patriarhālo sabiedrības struktūru, izriet no tradicionālas sabiedrības uzbūves, kurā paražas un tradīcijas ir galvenais šķērslis sieviešu fundamentālajām tiesībām.

²²⁴ „Batman'da intihar profili”, *Radikal Gazetesi*, 28.02.2006., <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=179960> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

²²⁵ Boris Kalnoky, „In Turkey a Mysterious spate of Suicides raises Specter of “Honor Killings””, 28.08.2011. <http://www.worldcrunch.com/turkey-mysterious-spate-suicides-raises-spectre-honor-killings/3639> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

²²⁶ Ramita Navai, „Women told: 'You have dishonoured your family, please kill yourself’”, *The Independent*, 27.03.2009, <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/women-told-you-have-dishonoured-your-family-please-kill-yourself-1655373.html> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

NOBEIGUMS

Ģimenes vardarbība ir starptautiska problēma, tomēr jebkuru vardarbības formu jāaplūko tā reģiona vai valsts sociālajā un kulturālā kontekstā, kur šī vardarbība noris. Goda jēdzienā pamatota vardarbība kā sarežģīta problēma tika padziļināti analizēta nolūkā noteikt sociālus, kulturālus un vēsturiskus faktorus, kuri ietekmē vardarbības problēmu.

Darba pirmajā daļā tika atklāts, kā vardarbība ģimenē un it īpaši mūsu gadījumā analizētā goda jēdzienā pamatotā vardarbība ģimenē balstās uz vēsturiski nevienlīdzīgas varas sadalījumu starp vīrieti un sievieti, un kā šo vardarbību pastiprināta patriarhālās sabiedrības struktūra un ar atšķirīgām sociālajām prasībām pret sievietēm un vīriešiem.

Neskatoties uz to, ka goda jēdziens pastāv visas pasaules sabiedrībās, paša jēdziena uztvere var būtiski atšķirties. Otrajā daļā tika parādīts, ka goda jēdziens atšķiras ne tikai dažādās sabiedrībās, bet pat vienā valstī dažādos sociālajos slāņos. Vislielākā nozīme goda jēdzienam (*namus*) ir piešķirtā zemākajos sociālos slāņos. Labas izglītības un prestiža darba trūkuma apstākļos goda jēdziens un goda aizsargāšana ir galvenais instruments sabiedriskā statusu saglabāšanai. Analizējot *namus* jēdzienu, tika parādīts ka tā uztvere ir atkarīga no dzimuma: runa ir vai nu par sievietes vai vīrieša *namus*. Sieviešu *namus* ir atkarīgs no viņas seksuālās uzvedības, kas nozīmē pirmslaulības un ārpuslaulības attiecību nepieļaujamību, kā arī izvairīšanu no jebkura veida rīcības, kas varētu novest pie goda aptraipīšanas sabiedrības acīs. Savukārt vīriešu *namus* nav atkarīgs no viņa seksuālas uzvedības, bet izriet no viņa tuvinieču (mātes, sievas, māsas) goda. Vīriešu galvenais uzdevums ir aizsargāt savas ģimenes locekles godu. Tādējādi *namus* atklājas kā instruments, ar kura palīdzību vīrietis saglabā kontroli pār sievietes uzvedību.

Trešā daļā tika parādīts, ka arī bez ekonomisko un sociālo faktoru spiediena tāda vardarbības forma kā piespiedu laulības pamatojas goda jēdzienā. Tā kā visas ģimenes gods ir atkarīgs no meitenes *namus*, tad tikko viņa sasniedz pusaudža vecumu, parādās zināms risks viņas radiniekiem zaudēt godu meitenes seksuālās uzvedības dēļ. Lai novērstu šo risku, meitenes tuviniekiem visvienkāršāk ir pieņemt lēmumu izprecināt meiteni pēc iespējas ātrāk, lai atbildība par meitenes *namus*, pirmkārt, gultos uz viņas vīru.

Ceturtajā daļā tika pamatīgi pētītas goda jēdzienā pamatotas slepkavības. Pirmkārt, tika parādīts, ka, kaut arī šī problēma joprojām ir raksturīga lauku reģioniem, pieaugošās migrācijas dēļ tā izplatās arī lielās pilsētās – Stambulā, Ankarā, Izmirā, Adanā. Kā tika pierādīts jau otrajā daļā, vislielāko nozīmi goda jēdzienam piešķir ekonomiski un sociāli neaizsargātākajos sabiedrības

slāņos, no kā izriet, ka tieši šajos slāņos pastāv vislielākais risks piedzīvot goda jēdzienā pamatotu vardarbību. Var secināt, ka goda jēdziena pamatotai vardarbībai ir ne tikai sociālie un kulturāli, bet arī ekonomiskie pamati. Tā kā problēmas ekonomisko aspekta analīze nebija šī maģistra darba mērķis, ekonomisko faktoru ietekme uz goda jēdzienā pamatoto vardarbību paliek par atsevišķa padziļināta pētījuma tēmu.

Ceturtajā daļā analizēts, kā goda jēdzienā pamatotām slepkavībām pēdējos gados ir tendence transformēties piespiedu pašnāvībās. Tas ir saistīts galvenokārt ar reformām likumdošanā, kas sodus par goda slepkavībām ir padarījusi bargākus. Tādēļ, cenšoties izvairīties no mūža ieslodzījuma un tajā paša laikā nomazgāt ģimenes godu, ģimenes locekļi piespiež sievieti veikt pašnāvību vai arī rada apstākļus, kuros, uzskatot pašnāvību par vienīgo risinājumu, sievieti to izdara šķietami labprātīgi. Tādējādi, var apgalvot, ka šo problēmu nevar atrisināta ar likumdošanas palīdzību vien. Vardarbības ģimenē mazināšanu var veicināt ekonomisko apstākļu uzlabošana attiecīgos reģionos, un sociālas reformas, pirmkārt izglītības jomā.

Par galveno problēmu darba gaitā var uzskatīt precīzu statistisko datu trūkumu par goda jēdzienā pamatotu vardarbību. Datus, ko sniedz starptautiskās organizācijas, nevalstiskās organizācijas, valsts komisijas, un pētnieki, var uzskatīt tikai par aptuveniem rādītājiem, kuri neatspoguļo pilnā mērā esošo situāciju. Tas ir saistīts ar to, ka bieži vien šie noziegumi tiek slēpti, par tiem reti ziņo, bet paši varas pārstāvji bieži nolaidīgi izturas pret šāda veida izmeklēšanu.

Varam secināt, ka slepkavības goda kodeksa vārdā ir pirmsislāma cilšu tradīcijas, kurās izpaužas patriarhālas sabiedrības interesēm. Personas, kas izdarījuši slepkavību goda vārdā, Turcijā visbiežāk atsaucas uz tradīcijām un kultūru nekā uz reliģiju. Tomēr jāatzīmē, ka, neskatoties uz šīs prakses neatzīšanu no islāma puses, tādu jēdzienu interpretēšana kā sievietes nevainība un vīrieša autoritāte līdz ar patriarhālajām idejām nostiprina vīriešu virsvaldību islāma kultūrā.

Savukārt, neuzticības gadījumā slepkavība goda kodeksa vārdā nekādi nav attaisnojama ar islāma sakrālajiem tekstiem, jo Korānā ir deklarēts, kā par neuzticību cilvēku jāsoda ar 100 pletnes sitieniem. Turklāt vienāds sods par neuzticību (*zina*) Korānā paredzēts gan vīriešiem, gan arī sievietēm. „Laulības pārkāpējai un laulības pārkāpējam, cērtiet katram no tiem abiem simt pletnes, un lai nepārņem jūs līdzjūtība, kad Dieva tiesa! – ja ticat dievam un Pastarajai dienai, un lai to abu sodībai ir par lieciniekiem kādi no ticīgajiem” (24:2).²²⁷ Alternatīvs sods saskaņā ar Korānu par neuzticību ir mūža ieslodzījums mājās: „Ja kāda no jūsu sievietēm darījušas nešķīstību, lai liecina

²²⁷ *Korāns*. No arābu valodas tulkojis Uldis Bērziņš. Komentāri: Jānis Ešots, Rīga: Neptuns, 2011.

pret viņām četri no jums, un, lai tie apliecina, ieslogiet tos mājās, līdz nāve aizņem tās vai līdz kamēr Dievs noliek tām ko citu” (4:15).

Nobeigumā jāatzīmē, ka šī darba mērķis nav analizēt saikni starp islāmu un goda jēdzienā pamatotu vardarbību ģimenē. Šīs interesantās un mūsdienās aktuālās tēmas analīzei būtu vēlams atsevišķs padziļināts pētījums.

Izvilikums no 1927. g. Urfas Gadasgrāmata (*Urfa Salnamesi*)

Aširete mensup bir kız bir gence meylederek onunla kaçarsa, veli ve vasilerine karşı kız ve erkek ölüme mahkum olurlar. Aralarında nikah yapılsa bile, kızın akrabasına başlık namıyla bir şey verilmez ve bir sulh yapılmazsa, kızı kaçırın hakkında katillere tatbik edilen usul tatbik edilir....

Kocalı bir kadın bir erkekle kaçır ise her ikisi takipten uzak bölgelerde hayatlarını geçirmeye mecburdurlar. Kadını kaçırın, bu kadının akrabası hem de kadının kocası tarafından takip olunur. Bu cinayette erkek ve kadına yönelik öldürme hakkı daima bakidir...

„Ja meitenei, kura ir kopienas sastāvdaļa, ir jūtas pret jauno cilvēku, un viņa ir pametusi savu māju kopā ar viņu, gan meitene, gan arī jaunietis tiks sodīti ar nāvi. Pat ja viņi laulāsies, bet jaunais cilvēks nesamaksās ģimenei izpirkuma maksu un nevarēs izlīgt, tiks pieņemts lēmums viņu nogalināt.

Ja precēta sieviete aizbēg ar vīrieti, viņi abi ir spiesti dzīvot attālā reģionā. Vīrieti, ar kuru sieviete ir aizbēgusi, vajā gan sievietes tuvinieki, gan viņas vīrs.. Un tiesības nogalināt šo vīrieti un sievieti ir spēkā vienmēr...”

MADDE 2. - (1) Kanununun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunamaz.

PANTS 2. (1) Neviena persona nedrīkst būt sodāma vai iepriekš notiesāta par nodarījumu, kas nav definēts šajā likumā kā noziegums. Turklāt ir aizliegts izmantot sodu vai veikt preventīvus pasākumus, kas nav minēti šajā likumā.

MADDE 3. (2) Ceza Kanununun uygulamasında kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasal veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefi inanç, millî veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konuları yönünden ayırım yapılamaz ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmaz.

PANTS 3. (2) Neviena persona nedrīkst būt diskriminēta pēc rasu, valodas, reliģijas dzimuma, politiskā un cita principa. Visi cilvēki ir vienlīdzīgi tiesu priekšā neatkarīgi no pārliecības, etniskās piederības, ekonomiskā vai sociālā stāvokļa.

MADDE 29. - (1) Haksız bir fiilin meydana getirdiği hiddet veya şiddetli elimin etkisi altında suç işleyen kimseye, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine onsekiz yıldan yirmidört yıla ve müebbet hapis cezası yerine oniki yıldan onsekiz yıla kadar hapis cezası verilir. Diğer hâllerde verilecek cezanın dörtte birinden dörtte üçüne kadarı indirilir.

PANTS 29. (1) Par slepkavību, kas izdarīts stiprā psihiskā uzbudinājuma stāvoklī, kuru izraisījusi citas personas prettiesiska rīcība – smaga mūža ieslodzījuma vietā soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no divpadsmit līdz astoņpadsmit gadiem. Citos gadījumos šīs soda termiņš var tikt samazināts no trešdaļas līdz divām trešdaļām.

MADDE 82. - (1) Kasten öldürme suçunun;

a) Tasarlayarak,

b) Canavarca hisle veya eziyet çektirerek,

c) Yangın, su baskını, tahrip, batırma veya bombalama ya da nükleer, biyolojik veya kimyasal silâh kullanmak suretiyle,

- d) Üstsoy veya altsoydan birine ya da eş veya kardeşe karşı,
- e) Çocuğa ya da beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı,
- f) Gebe olduğu bilinen kadına karşı,
- g) Kişinin yerine getirdiği kamu görevi nedeniyle,
- h) Bir suçu gizlemek, delillerini ortadan kaldırmak veya işlenmesini kolaylaştırmak amacıyla,
- i) Kan gütme saikiyle,
- j) Töre saikiyle,
- İşlenmesi hâlinde, kişi ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.*

PANTS 82. (1) Par tīšu slepkavību kā:

- a) iepriekš izplānotu;
- b) ar ārkārtīgo cietsirdību vai nodarot ciešanas;
- c) pielietojo t kodolieroču, bioloģiskos vai ķīmiskos ieročus, kas izraisīja plūdus, uguni, postījumu;
- d) pret vecvecākiem, vecākiem, māsū, sievū, vai brāli;
- e) pret bērnu vai personu, kas nevar sevi aizstāvēt fizisko vai garīgo traucējumu dēļ;
- f) pret grūtnieci;
- g) pret personu, kas ir valsts dienestā;
- h) nolūkā noslēpt vai iznīcināt nozieguma pierādījumu vai atvieglotu nozieguma izdarīšanu;
- i) dzimtas naida dēļ;
- j) tradīcijas dēļ
- soda uz smagu mūža ieslodzījumu.

MADDE 84. - (1) Başkasını intihara azmettiren, teşvik eden, başkasının intihar kararını kuvvetlendiren ya da başkasının intiharına herhangi bir şekilde yardım eden kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) İntiharın gerçekleşmesi durumunda, kişi dört yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Başkalarını intihara alenen teşvik eden kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu fiilin basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde, kişi dört yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) İşlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan veya ortadan kaldırılan kişileri intihara sevk edenlerle cebir veya tehdit kullanmak suretiyle kişileri intihara mecbur edenler, kasten öldürme suçundan sorumlu tutulurlar.

PANTS 84. (1) Par piespiešanu izdarīt pašnāvību vai par to atbalstu, vai jebkāda veida palīdzību pašnāvības aktā – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no diviem līdz pieciem gadiem.

(2) Par aktīvu piedalīšanos pašnāvības aktā – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no četriem līdz desmit gadiem.

(3) Par atklātu aicināšanu izdarīt pašnāvību – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz astoņiem gadiem. Par šo darbību veikšanu, izmantojot piespiešanu – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no četriem līdz desmit gadiem.

(4) Par piespiešanu izdarīt pašnāvību personu, kas neapzinās tās sekas, vai par piespiešanu ar draudiem – soda kā par tīšo slepkavību.

MADDE 287. - (1) Yetkili hâkim ve savcı kararı olmaksızın, kişiyi genital muayeneye gönderen veya bu muayeneyi yapan fail hakkında üç aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(2) Bulaşıcı hastalıklar dolayısıyla kamu sağlığını korumak amacıyla kanun ve tüzüklerde öngörülen hükümlere uygun olarak yapılan muayeneler açısından yukarıdaki fıkra hükmü uygulanmaz.

PANTS 287 (1) Par vēršanos pie citas personas dzimumorgānu pārbaudīšanai vai par tādas pārbaudes veikšanu bez attiecīgas tiesneša vai prokurora atļaujas soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no trim mēnešiem līdz vienām gadam.

(2) Minētais nosacījums neattiecās uz pārbaudēm, kas ir saskaņā ar normatīvajiem aktiem, un kuru mērķis ir aizsargāt sabiedrības veselību no infekcijas slimībām.

LITERATŪRAS SARAKSTS

Avoti un Dokumenti:

1. *Korāns*. No arābu valodas tulkojis Uldis Bērziņš. Komentāri: Jānis Ešots, Rīga: Neptuns, 2011
2. *Türk Ceza Kanunu* [Turcijas Krimināllikums]
3. *ANO Deklarācija par vardarbības pret sievietēm izskaušanu*, Ģenerālas Asamblejas, 20.decembra 1993.g., pieejams
http://www.lm.gov.lv/upload/berns_gimene/bernu_tiesibas/akti/pret_vardarbibu_sievietes.pdf [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
4. **British Medical Association**, *Domestic Abuse, A Report from BMA Board of Science*, British Medical Association, London, 2007
5. Ģenerālas Asamblejas Sekretāra ziņojums *Pamatīgs pētījums, vērsts vardarbību pret sievietēm visām formām*, 6.jūlija 2006.g.
6. Great Britain. Parliament. House of Commons. Home Affairs Committee, *Domestic Violence, Forced Marriage and 'honour'-Based Violence: Sixth Report of Session 2007-08*
7. **Hagemann-White, Carol**, *Protecting women against violence*, Council of Europe, Strasbourg, 2007
8. **KA-MER**, *Namus Adına İşlenen Cinayetler 2004 Raporu*, Diyarbakır, Berdan Matbaası, 2004
9. **Kardam, Filiz**, *The Dynamics of Honor Killings in Turkey*, United Nations Population Fund, Ankara, 2005
10. **Special Eurobarometer Report**, *Domestic Violence against Women*, TNS Opinion & Social, 2010, 38
11. *The Universal Declaration of Human Rights*, <http://www.un.org/en/documents/udhr/> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
12. *Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadına ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan TBMM Araştırma Komisyonu Raporu*, Ankara, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2006
13. United Nations General Assembly, *In-depth study on all forms of violence against women*, 06.06.2006, <http://daccess-dds->

ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/419/74/PDF/N0641974.pdf?OpenElement [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

14. **United Nations Population Fund**, *Ending violence against Women and Girls: State of the World Population 2000*, New York: United Nations Population Fund, 2000, <http://www.unfpa.org/swp/2000/english/ch03.html> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
15. **UNICEF**, *United Nations Children's Fund Innocenti Research Centre, Digest No 6* "Domestic violence against women and girls", June 2006
16. **World Health Organization**, *Suicide Rates in Latvia*, http://www.who.int/mental_health/media/latv.pdf [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
17. **World Health Organization**, *World Report on Violence and Health*, Summary, 2002 http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

Zinātniskā literatūra:

1. **Aktaş, Aliye Mavili**, *Aile İçi Şiddet: Kadının ve Çocuğunun Korunması*, Ankara, Elma Yayınevi, 2006, 240
2. **Acar-Savan, Gülnur**, *Beden Emek tarih: Diyalektik bir feminizm için*, İstanbul, Kanat Kitap, 2009, 388
3. **Andersen, Heine, Kaspersen, Lars Bo**, *Classical and Modern Social Theory*, Copenhagen: Blackwell Publishers Inc., 2000, 544
4. **Balaman, Ali Rıza**, *Evlilik Akrabalık Türleri*, İleri Kitap Yayıncılık, İzmir, 1982, 120
5. **Bella, Maria Pia**, *Name, Blood and Miracles, Honor and Grace in Antropology*, J.G.Peristiany and J.Pitt Rivers, Cambridge, Cambridge University Press, 1992, 260
6. **Berktaş, Fatmagül**, *Tarihin Cinsiyeti*, İstanbul: Metis, 2003, 231
7. **Bhoral, Kalwant**, *Gender, 'Race' and Patriarchy: A Study of South Asian Women*, Ashgate Publishing Company, London, 1997, 216
8. **Birkalan Gedik, Hande, Kümbetoğlu, Belkıs**, *Gelenekten Geleceğe Antropoloji*, Epsilon, İstanbul, Epsilon, 2005, 296
9. **Bowman, James**, *Honor: a history*, New York, Encounter Books, 2006

10. **Delaney, Carol**, *The Seed and the Soil: Gender and Cosmology in Turkish Village Society (Comparative Studies on Muslim Societies)*, Berkley, University of California Press, 1991, 373
11. **Ergil, Doğu**, *Türkiye'de Terör ve Şiddet Yapısal ve Kültürel Kaynakları*, Ankara, Turhan Kitabevi Yayınları, 1980, 248
12. **Eck, Clementine van**, *Purified by blood: Honour killings amongst Turks in the Netherlands*, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2003, 303 p.
13. **Erdal, Gezik**, *Şeref, Kimlik ve Cinayet*, İstanbul, Kalan Yayınları, 2003, 144
14. **Faraç, Mehmet**, *Töre Kısılcığında Kadın*, İstanbul, Günizi yayıncılık, 2002, 192
15. **Friedan Betty**, *The Second Stage: With a New Introduction*, Harvard University Press, New York, 1998, 357
16. **Giddens, Anthony**, *Sociology*, Polity Press, Cambridge, 2006, 1094
17. **Haeberle, Erwing**, *The Sex Atlas*, New York, Continuum, 1982, 373
18. **Haviland, William A., Prins, Harald E.L., Bunny McBride, Dana Walrath**, *Cultural Anthropology: The Human Challenge*, Belmont, Wadsworth Publishing, 2005, 456
19. **Hellinger, Marlis, Bussman, Hadumod**, *Gender across languages: the linguistic representation of women and men*, Amsterdam, John Benjamins Publishing Company, 2001, 386
20. **Hennon, Charles B., Wilson, Stephan M.**, *Families in a Global Context*, New York, Routledge, 2008, 596
21. **Hossain, Sara, Welchman, Lynn**, *Honour: crimes, paradigms and violence against women*, London, Zed Book, 2005, 384
22. **Inhorn, Marcia Claire**, *Infertility and Patriarchy: the cultural politics of gender and family life in Egypt*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1996, 296
23. **Kaser, Karl**, *Patriarchy after patriarchy : gender relations in Turkey and in the Balkans, 1500-2000*, Berlin European Association of Social Anthropologists, 2010, 322
24. **Koçtürk, Tahire**, *A matter of Honor, Experiences of Turkish women Immigrants*, London, Atlantic Highlands, Zed Books, 1992, 145
25. **Köktürk, Milay**, *Kültürün Dünyası: Kültür Felsefesine Giriş*, Ankara, Hece, 2006, 320
26. **Lauer, Robert H.**, *Social Problems and the Quality of Life*, Wm.C.Brown Communications, Dubuque, 1995, 617
27. **Lerner, Gerda**, *The Creation of Patriarchy*, Oxford University Press, New York, 1986, 318

28. **Lindsey Linda L.**, *Gender Roles: A sociological Perspective*, Pearson Prentice Hall, New Jersey, 2005, 491
29. **Örnek, Sedat Veyis** *Türk Halk Bilimi*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1977, 261
30. **Pitt-Rivers, Julian**, *Honor // International Encyclopedia of the Social Sciences. Vol. 6*. New York: Macmillan 1968. P. 503-511
31. **Ritzer, George**, *Sociological Theory*, New York, The McGraw-Hill Companies, 1996, 652
32. **Selkirk, Errol, Rosenblatt, Naomi**, *Cinsellik: çizgilerle seksin öyküsü*, Ankara, Milliyet Yayıncılık, 1994, 219
33. **Sennett, Richard**, *Authority*, New York, W. W. Norton & Company, 1993, 228
34. **Stewart, Frank Henderson**, *Honor*, Chicago, University Of Chicago Press, 1994, 175
35. **Şimşek, Sefa**, *Törelerin Aynasında Doğu ile Batı: kan davası ve düello gelenekleri*, Bursa, Asa Kitabevi, 1998, 160
36. **Tezcan, Mahmut**, *Türklerle İlgili Stereotipler (Kalıp Yargılar) ve Türk Değerleri Üzerine Bir Deneme*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1974, 418
37. **Türkdoğan, Orhan**, *Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği*, İstanbul, Timaş Yayınları, 1996, 440
38. **Ünsal, Artun**, *Anadolu'da Kan Davası*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1995, 233
39. **Walby, Sylvia**, *Theorizing Patriarchy*, Wiley-Blackwell, Oxford, 1990, 240
40. **Wood, Julian T.**, *Gendered Relationship*, Mountain View, Mayfield Publishing Company, 2006, 274
41. **Yalçın-Heckman, Lale**, *Kürtlerde Aşiret ve Akrabalık İlişkileri*, İstanbul, İletişim, 2002, 384
42. **Yirmibeşoğlu, Vildan**, *Töre ve Namus Gereğiyle İşlenen Cinayetler Toprağa Düşen Sevdalar*, İstanbul, Hürriyet Yayıncılık, 2007, 297
43. **Yıldırım, Aysel**, *Sıradan Şiddet: Türkiye'ye Özgü Olmayan Bir Sorun: Kadına ve Çocuğa Yönelik Şiddetin Toplumsal Kaynakları*, İstanbul, Boyut Kitapları, 1998, 217
44. **Брюле, Пьер**, *Повседневная жизнь древнегреческих женщин в классическую эпоху*, Москва, Молодая Гвардия, 2005, 264
45. **Винничук, Лидия**, *Люди, нравы и обычаи Древней Греции и Рима*, Москва, Высшая Школа, 1988, 496
46. **Гавров, Сергей**, *Историческое изменение институтов семьи и брака*, Москва, НИЦ МГУДТ, 2009, 134
47. **Миронов, Владимир**, *Древняя Греция*, Москва, Вече, 2006, 667

Sekundārā literatūra:

1. **Aktaş, Aliye Mavili**, “Aile İçi Şiddet”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 08.2007
2. **Amnesty International**, *Turkey: Women confronting family violence*, 2004
3. **Anıl, Ela**, *Turkish Civil and Penal Code Reforms from a Gender Perspective: the Success of two Nationwide Campaigns*, İstanbul: Women for Women’s Human Rights- New Ways, 2005, 68
4. **Arin, Canan**, “Femicide in the Name of Honor in Turkey.” *Violence Against Women No 7*, 2001
5. **Asirdizer, Mahmut** , „Suicides in Turkey between 1996 and 2005: general perspective”, *The American Journal of forensic medicine and pathology*, 2010 Jun;31(2):138-145
6. **Avcı, Mustafa**, “Türk Hukuk Tarihinde Hukuk Sistemimizin Töre Cinayetlerine Yaklaşımı”, *Diyarbakır: Akader-Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu*, 2003
7. **Bağlı, Mazhar, Aysan Sev’er**, “Female and Male Suicides in Batman, Turkey: Poverty, Social Change, Patriarchal Oppression and Gender Links”, *Woman’s Health and Urban life: An International and Interdisciplinary Journal 2 (1): 60-84*, Pristine Publications
8. **Baker N. V., Gregware P. R., Cassidy M. A.**, „Family Killing Fields: Honor Rationales in the Murder of Women” in *Violence against Women, Vol. 5, No. 2*, February 1999
9. **Barth Fredrik**, *Principles of Social Organization in Southern Kurdistan*, Universitetets Etnografiske Museum Bulletin, 2001, 199
10. **Bora, Aksu, Üstün, İlknur**, *Sıcak Aile Ortamı- Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler*, İstanbul, Tesev Yayınları, 2008, 124
11. **Chesler, Phyllis**, “Worldwide Trends in Honor Killings” *Middle East Quarterly* 17, no. 2, 2010
12. **Cihan, Ahmet**, “Töre Cinayetlerine Üniversite Gençliğinin Bakışı”, *Diyarbakır: Akader-Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu*, 50-61, 2003
13. **Cohen, Michelle Fram**, *The Condition of Women in Developing and Developed Countries*, Independent Review, Independent Publications, 2006

14. **Corner, Ann L., Paige Hall Smith;** „Frequency and Correlates of Intimate Partner Violence by Type: Physical, Sexual, and Psychological Battering”, *American Journal of Public Health*, American Public Health Association, 2000
15. **Genç, Selen,** *Namus Cinayetlerinin Yazılı Basına Yansıması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2001., 258
16. **Hartmann, Heidi,** „Capitalism, Patriarchy, and Job Segregation by Sex”, *Signs*, Vol. 1, No. 3, Women and the Workplace: The Implications of Occupational, The University of Chicago Press, 1976, 137- 169
17. **Hennecke, Jenny,** „*Combating domestic violence in Turkey*”, An Analysis of the discourses on domestic violence among organisations in Turkey, Goteborg Universitet, 2007
18. **Herr, Richard,** *Journal of Social History Vol. 3*, No. 1 (Autumn, 1969), pp. 89-92, Oxford University Press, 1969, 89
19. **Herzfeld, Michael,** *Honor and shame: Problems in the comparative analysis of moral systems*, New Series, Vol. 15, No.2, 1980, 339-351
20. **Human Rights Watch,** *He Loves You, He Beats You: Family Violence in Turkey and Access to Protection*, New York, Human Rights Watch, 2011, 58
21. **Hussain, Mazna,** „Take My Riches, Give Me Justice: A Contextual Analysis of Pakistan’s Honor Crimes Legislation” in *Harvard Journal of Law and Gender*, Vol. 29, 2006
22. **İlkkaracan, Pinar,** *Islam and Women’s sexuality: A research report from Turkey*, New Jersey, Rutgers University Press, 2001, 11
23. **İlkkaracan, Pinar,** *Women and sexuality in Muslim societies: Exploring the context of women’s sexuality in Eastern Turkey*, Reproductive Health Matters, Vol. 6, No. 12, November 1998
24. **Kandiyoti, Deniz,** „Slave Girls, Tempresses, and comrades: Images of Women in Turkish Novel”, *Gender Issues*, Vol.8, No 1, 1998, 35-50
25. **Kızmaz, Zahir,** *Bazı Sosyal Değişkenler Bağlamında Doğu Anadolu Bölgesinde Suç ve Suçluluk*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2002, 240
26. **Efsa Kuraner** "Celebrations of Love: Women Denounce Honor Killings in Turkey”, *Off Our Backs*, 2002

27. **Marcus, Rachel**, *Violence against women in Bangladesh, Pakistan, Egypt, Sudan, Senegal and Yemen*, Report prepared for Special Programme WID, Netherlands Ministry of Foreign Affairs (DGIS), Brighton, Institute of Development Studies, 1993
28. **Mikkola, Mari**, "Feminist Perspectives on Sex and Gender", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2011 Edition)*, Edward N. Zalta (ed.),
<http://plato.stanford.edu/archives/win2011/entries/feminism-gender/> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
29. **Mojab,Shahrzad, Abdo, Nahla**, *Violence in the Name of Honour: Theoretical and Political Challenges*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004, 226
30. **Mosquera, Patricia M.Rodrigues, Antony S.R. Masted, Agneta H. Fischer**, "Honor in the Mediterranean and Northern Europe", *Journal of cross-cultural psychology*, Vol.33, No. 1, January 2002 16-36, Washington, Western Washington University, 2002
31. **Moxnes, Halvor**, „Honor and Shame”, *Biblical Theology Bulletin: Journal of Bible and Culture November 1993 vol. 23 no. 4 167-176*
32. **Oskay,Ünsal**, *Töre Bizi Bağlar*, Milliyet, 05.03.2004
33. **Özbudun, Sibel, Demirer, Temel**, *Kadın Yazıları*, Ankara, Ütopya, 2000, 171
34. **Roberts, Albert R.**, *Handbook of domestic violence intervention strategies: Policies, Programs, and Legal remedies*, New York, Oxford University Press,2002, 499 p.
35. **Seelinger, Kim Thuy**, *Forced Marriage and Asylum: Perceiving the invisible harm*, Columbia Human Rights Review
36. **Sev'er, Aysan**, „Culture of Honor, Culture of Change: A Feminist Analysis of Honor Killings in Rural Turkey”, in *Violence Against Women: An International and Interdisciplinary Journal*, Vol. 7, No. 9, 2001,
<https://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/17543/1/cultureofhonour.pdf> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
37. **Sır, Aytakin**, „Namusun Algılanışı” in a report by *Hürriyet*, September 18, 2006
38. **Sirman, Nükhet**, „Namus'u Tartışıyoruz”, *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar Dergisi*, Feminist Kadın Çevresi Ofisi, 12 Nisan 2008
<http://www.feminisite.net/news.php?act=details&nid=559> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
39. **Soyaslan,Doğan**, *Töre Cinayetlerinin Önlenmesi*, Ankara, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, 1999

40. **Yılmaz, Aybige**, „Victims, Villains and Guardian Angels – Batman suicide stories”, Westminster Papers in *Communication and Culture*, Vol.1, University of Westminster, 2004
41. **Стрельник, Елена**, “Гендерное неравенство: теоретико-методологические подходы к интерпретации”, *Социология: теория, методы, маркетинг*, 2005, 147- 154

Sekundarie Interneta avoti:

1. **Acay, Mürsel, Kaçar, Hüseyin**, *Töreden kötü yola düştün infazı*, 09.11.2006
<http://www.sabah.com.tr/2006/11/09/gnd130.html> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
2. **Arslan, Özkan, Saat, Orhan**, *Eski koca yeni hayata izin vermedi*, 06.04.2006
<http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=4209178> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
3. **Atay, Tekin**, „Kendisini terkedən eşi ve aşığını öldürdü”, *Milliyet Gazetesi*, 12.09.2003,
<http://www.milliyet.com.tr/2003/09/12/son/sontur05.html> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
4. **BBC News**, *Turkish boys commit 'honour' crimes*, 28.08.2006.,
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/5285726.stm> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
5. **BBC News**, *Turkish father 'kills raped girl'*, 28.04.2004,
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3667897.stm> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
6. **Bilefsky, Dan**, *How to Avoid Honor killings in Turkey? Honor Suicides*, *The New York Times*, 16.06.2006.,
<http://www.nytimes.com/2006/07/16/world/europe/16turkey.html?pagewanted=all> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
7. **Buşra İpekci**, *Forced marriage in Turkey under spotlight at İstanbul conference*, In Today's Zaman, 14.06.2008. [tiešsaite], (atsauce 12.01.2012.)
http://www.todayszaman.com/newsDetail_getNewsById.action?load=detay&link=144818 [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
8. **Erdem, Suna**, *Medine Memi buried alive for her friendship with boys*, 05.02.2010,
<http://www.theaustralian.com.au/news/world/medine-memi-buried-alive-for-her-friendship-with-boys/story-e6frg6so-1225826991514> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
9. *Forced marriages, domestic violence contribute to female suicide in Turkey – UN expert* [tiešsaite] <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=18706&Cr=&Cr1> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

10. **Habibe Yılmaz Kayar** , *Namus nedir? Namussuzluk nedir?*, 11.05.2005
<http://www.turkhukusitesi.com/showthread.php?t=4167> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
11. **Hürriyet**, *Yanlış İnanış: "Aile içi şiddet sanıldığı kadar yaygın değildir."*
<http://dosyalar.hurriyet.com.tr/aileici/aileicisiddet2.asp> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
12. İzmir Ticaret Odası, *Uyum Paketleri*
<http://www.izto.org.tr/IZTO/TC/Web+Servisler/Uzman+Kosesi/ab/iliskiler/uyum/> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
13. **Jehl, Dougla**, *For Shame, Arab Honor's Price: A Woman's Blood*, The New York Times on the Web, 20.06.1999, <http://www.nytimes.com/library/world/mideast/062099arabs-chastity.html> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
14. **Kalnoky, Boris**, *In Turkey a Mysterious spate of Suicides raises Specter of "Honor Killings"*, 28.08.2011. <http://www.worldcrunch.com/turkey-mysterious-spate-suicides-raises-spectre-honor-killings/3639> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
15. **Kardam, Filiz**, *Namus Gereğesiyle Öldürülme ya da Kendi Canına Kıyma*, www.huksam.hacettepe.edu.tr. [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
16. **Katz N.**, 'What You Need to Know About Honor Killings' in Women's Issues, 2003, <http://womensissues.about.com/cs/honorkillings/a/honorkillings.htm> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
17. **Navai, Ramita**, *Women told: 'You have dishonoured your family, please kill yourself'*, The Independent, 27.03.2009, <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/women-told-you-have-dishonoured-your-family-please-kill-yourself-1655373.html> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
18. **Nihal Cizmecioglu**, *Turkey Second In Europe In Early Marriage*, 2011, <http://www.eurasiareview.com/21112011-turkey-second-in-europe-in-early-marriage/> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
19. **Peevizat, Leylâ**, *An Interdisciplinary and a Holistic Attempt to Understand the Honor Killings in Turkey*, 2005
<http://www.pagu.unicamp.br/sites/www.pagu.unicamp.br/files/colenc.04.a06i.pdf> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
20. **Radikal Gazetesi** *Batman'da intihar profili*, 28.02.2006., <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=179960> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]

21. **Today's Zaman**, *6 family members arrested for honor killing*, 21.06.2011.,
<http://www.todayszaman.com/news-251263-6-family-members-arrested-for-honor-killing.html> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
22. Video *Women on the Frontline*, BBC World, 2008, 19:02, Pieejams
http://www.youtube.com/watch?v=T6ssDzbL0mg&list=PL28CAD69CDA90A41B&index=11&feature=plpp_video [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
23. *Women killed in the name of honor in Turkey*, 01 June, 2009, 08:27,
<http://rt.com/news/women-killed-in-the-name-of-honor-in-turkey/> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]
24. **World Health Organization**, *What do we mean by „sex” and „gender”?*
<http://www.who.int/gender/whatisgender/en/> [Pēdējo reizi skatīta 19.05.2012.]